

30550

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

Durmuş KILIÇ

İLKOKUL 5.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖĞRETMENLERİN GÖRÜŞLERİ
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
(Erzurum İlinde Bir İnceleme)

Yüksek Lisans Tezi

TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd.Doç.Dr.Rentzi Yavaş KINCAL

ERZURUM-1994

ÖZET

Araştırma, İlkokul Beşinci sınıf Sosyal bilgiler dersinin değerlendirilmesini kapsamaktadır. Değerlendirme boyutu içerisinde bu dersin "amaç, muhteva, öğretim faaliyetleri ve değerlendirme" durumları incelenmiştir. Araştırmada, Sosyal Bilgiler dersinin 1993-1994 öğretim yılı içindeki programı incelenmiştir. Bu programın içinde tesbit edilmiş olan amaçlarına gerçekleşme düzeyi ve bu amaçların gerçekleşmesi için takip edilen öğrenme ve öğretme süreçleri araştırılmıştır.

Araştırmanın teorik temellerini ortaya koymak maksadıyla, ilköğretimin tarihçesi, Sosyal Bilgilerin dersinin niteliği, bugünkü durumu ve ilkokul programları incelenmiştir. Ayrıca ilköğretim ile ilgili Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Şura Kararlarına yer verilmiştir.

Veriler, Erzurum il merkezinde görev yapan ve 5.sınıfa giren ilkokul öğretmenlerine uygulanan anket formları ile toplanmıştır. Araştırmanın evrenini Erzurum ilindeki merkeze bağlı tüm ilkokullar oluşturmaktadır. Anket uygulaması merkez ildeki bu ilkokullarda gerçekleştirilmiştir. Ankette, öğretmenlerin "Sosyal Bilgiler ders programı" hakkındaki görüş ve tutumları araştırılmıştır. Anket değerlendirilmesi 5. sınıfa giren 150 öğretmen üzerinde yapılmıştır.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Sosyal Bilgiler ders programının muhtevası öğrencilerin psiko-sosyal gelişimine uygun mudur?
2. Dersin amaçları ile muhteva arasındane derece bağ kurulmuştur.
3. Dersin, konu dağılımı ve konuların düzeni dengeli midir?
4. Sosyal Bilgiler dersi içindeki tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri ayrı mı yoksa bir bütün halinde öğretilirse istenen davranışlar daha iyi kazandırılabilir?
5. Sosyal Bilgiler Öğretimine ayrılan süre nasıl düzenlenmelidir?
6. Öğretmenlerin bu derste uyguladıkları öğretim faaliyetleri hangileridir?
7. Amaçların, öğrenci ihtiyacını karşılama durumu nedir?

8. Öğretmenlerin program uygulamasında karşılaştığı problemler nelerdir?

9. Öğretmenlerin ders programının değerlendirilmesi ile ilgili görüş ve öneriler nelerdir?

Araştırmada bu sorulara verilen cevaplar yüzde (%), frekans (f), ve Khi-kare (X^2) ile analiz edilip yorumlanmış ve bazı öneriler getirilmiştir.

ABSTRACT

This study consists of an evaluation of social knowledge teaching for fifth class primary students. It examines the aim content teaching-learning activities and evaluates the educational environment for each of subject involved (in terms of the dimension of evaluation). This research is only concerned with the implementation of the teaching-learning programme in primary Schools for the year 1993-1994. This research focuses on the teaching and learning activities and how much effect they have had on the achievement of aims in each subject, which were established by the Minister of Education; and also examines the level of realisation of the aims as they were planned.

Before this, as a frame work and foundation for this research, an investigation was made into the back ground of Turkish Primary Education and the quality of the subject matter of Social Knowledge from it's inception until the present, including its curriculum. The Law of Foundation for National Education and the decisions of the National Education Councils were also examined.

A questionnaire was used to collect data for this research from 5th class students at Primary Schools and Primary School teachers in Erzurum. Thus the sample for this research useto taken from primary schools in Erzurum and the fieldwork was carried out in primary schools in that city.

In the questionnaire, the teachers were asked what they thought of the curriculum, the aim of this research being to find out their ideas and attitudes towards the social knowledge curriculum-150 Primary School teachers were tested in this way.

The aim of this study was to find the answers to the following questions:

1. Whether the subject contents are suitable for the level of psycho-social development of the students.
2. How close is the relationship between the aims of the subject and its contents?
3. Whether there is a blance between the contents of the subjects and their level within the curriculum organisation.

IV

4. What is the most useful teaching strategy for social knowledge and its constituent parts of History, Geography and citizenship, and should they be taught separately or not?
5. How should time be allotted for teaching this subject?
6. What kind of educational activities do the teachers use in the course?
7. How do the aims meet the needs of the students?
8. What difficulties have the teachers faced while implementing the course-programme?
9. What opinions and suggestions relating to the evaluation of the course, do the teachers have?

In this research the question responses were analysed with percentage (%); frequency (f); chi-square (χ^2) and some recommendations were made percentage.

ÖNSÖZ

Eğitimin temel amacı, toplumdaki bireyleri yetiştirmek onları topluma yararlı bireyler haline getirmektir. Eğitimin sosyal, siyasal ve ekonomik fonksiyonlarının ana gayesi de bu yöndedir. Eğitim kurumları bu fonksiyonlarını yerine getirirken, toplumdaki bireylerin gelişimine de katkıdabulunmaktadır. İnsan eğitim sayesinde, tabii ve sosyal çevresii tanıyarak bunlardan en iyi şekilde yararlanma ve temel ihtiyaçlarını bir şekilde karşılamayı da öğrenir.

Bireyin içinde yaşamış olduğu, sosyal hayata uyması ve bu hayat içinde mutlu olması, yaşadığı vatanını, toplumunu geçmişi ve bu günü ile iyi tanıması; toplumun kültürünü, geleneklerini benimsemiş olması, sosyal yönden bunları kıyaslayabilmesi ve yorumlayabilmesi, yaşadığı toplumu ve yurdunu sevmesi ile mümkündür.

İlkokulların ikinci devresinde okutulan Sosyal Bilgiler dersinin esas amacı, çocuğun toplumsal hayatı daha iyi tanımasına, ona iyi uyum yapmasına yardımcı olmaktır. Öğrenciye "sosyal kişilik" kazandırmaktır. Yani iyi bir vatandaş, vazife ve sorumluluklarını bilen, ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli ve uyanık olarak yetiştirmektir.

Sosyal Bilgiler dersi bu sorumluluğundan dolayı mihver bir derstir. Üzerine almış olduğu görev ve sorumluluğu yerine getirirken, diğer derslerden de bir bütünlük içinde destek görür.

Sosyal Bilgiler dersinin uygulamadaki başarısı, program aynı olmasınarağmen, farklı sosyal yapıda bulunan ilkokullarda farklı farklı olabilir.

Bu araştırma "İlkokullarda okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Değerlendirilmesidir". Erzurum ilinin merkez ilkokullarında görev yapan ve 1993-1994 öğretim yılında 5. sınıfı okutan sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Programı ile ilgili görüş ve tutumlarını yansıtan incelemeye yönelik bir araştırmadır.

Bu araştırmanın tamamlanmasında önerileri ve yardımlarını esirgemeyen, danışmanım. Sayın Hocam Yrd.Doç.Dr. Remzi Yavaş KINCAL başta olmak üzere sürekli yardımlarını gördüğüm bölümümüz elemanlarına, anketlerin uygulanmasında ve araştırma süresince her türlü kolaylığı gösteren ilkokul idarecilerine özellikle de 50. Yıl İlkokulu Müdür ve Müdür Yardımcılarına, Aliravi İlkokulu

VI

öğretmen ve idarecilerine, Mehmetcik İlkokulu idareci ve öğretmenlerine, anketlerin bilgisayarla değerlendirilmesinde mesaisini bizlere ayıran çok değerli arkadaşımız Arş. Gör. Dursun KAYA'ya; İngilizce metinlerin tercümesinde yardımını esirgemeyen Okutman Şevki KÖMÜR'e ve Bilkent öğrencisi yeğenim Ertuğrul ÖNER'e teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum, mayıs 1994

Durmuş KILIÇ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI

BÖLÜM-I**PROBLEM**

1. Araştırmanın Amaçları	6
2. Araştırmanın Önemi.....	6
3. İlköğretimin Tarihçesi.....	7
4. Sosyal Bilgiler Dersinin İlköğretimdeki Yeri ve Önemi.....	12
A. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Bugünkü Durum.....	17
1. Amaçlar.....	17
2. Muhteva	20
3. Öğretim Süreçleri	23
4. Değerlendirme	24
B- Metodoloji	26
1. Araştırmanın Sınırları.....	26
2. Tanımlar.....	26
3. Evren Ve Örneklem.....	27
4. Bilgi Toplama Araçları	28
5. Toplanan Bilgilerin Analizi Ve Yorumlanması	28
6. Konu İle İlgili Araştırmalar.....	29

BÖLÜM II**BULGULAR VE YORUMLAR**

	31
A- Öğretmenlere İlişkin Kişisel Bilgiler	32
1. Görev Yaptığı Okul.....	
2. Cinsiyetlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı.....	34
3. Kıdemlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı.....	34
4. Öğretmenlerin Yöneticilik Görevlerinin Nitelikleri.....	35
5. Sınıf öğretmenliğini Meslek Olarak Seçme Nedenleri	35

VIII

6. Hizmetiçi Eğitime Katılma Durumları.....	35
B- Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimi Konusundaki Görüşleri Ve Geliştirme Önerileri.....	36
1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Amaçlar (Mevcut Durum ve Geliştirmeye Dönük Öneriler).....	36
2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Muhteva (İçerik) Üniteler ve Konular.....	40
3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Süreçler.....	56
a) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Yöntemleri (Mevcut durum ve geliştirme önerileri).....	56
b) Sosyal Bilgiler Dersinde Yararlanılan Ders Araç ve Gereçleri (Mevcut durum ve Geliştirme Önerileri	60
c) Sosyal Bilgiler Öğretiminde Süreç (Mevcut durum ve geliştirme önerileri)	66
4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değerlendirme (Mevcut durum ve öneriler).66	

BÖLÜM -III

SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	98
KAYNAKÇA.....	106
ÖZGEÇMİŞ	111
EKLER.....	112

TABLO**Sayfa**

1. Araştırma Evrenine Alınan Öğretmenlerin Kurumlara Göre Dağılımı.....	3 2
2. Cinsiyetlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı	3 4
3. Kıdemlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı.....	3 4
4. Öğretmenlerin Yöneticilik Görevlerinin Görünümleri	3 5
5. Yöneticilik Görevi Alan Öğretmenlerin Dağılımı.....	
6. Eğitsel Kolda Olan Öğretmenlerin Dağılımı	6 4
7. Öğretmenlerin Sınıf Öğretmenliğini Seçme Nedenlerini Gösteren Dağılım...	6 4
8. Öğretmenlerin Meslekleriyle ilgili Hizmet İçi Eğitime Katılma Durumlarına Göre Dağılımları.....	6 5
9. Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime katılma İhtiyacı Duyma Konusundaki.....	6 5
10. Öğretmenlere Sosyal Bilgiler Programının, Eğitim gördükleri kurumda bütün detaylarıyla öğretilme durumunun dağılımı.....	6 6
11. Sosyal Bilgiler Programını, Öğretmenlerin Kendi İsteği ile Öğrenme Durumlarının Dağılımı.....	6 7
12. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Ve Milli Eğitim Amaçlarının Gerçekleşmesindeki Fonksiyonuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	6 8
13. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programının, Öğrencilerin Psikolojik Gelişmelerine Uygunluğuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	6 9
14. Sosyal Bilgiler Programında, Muhtevanın Dağılımındaki Dengeye İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	6 9
15. Öğretmenlerin Ders Kitaplarındaki Konuların Düzenine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	7 0
16. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Kitaplarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	7 1
17. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Kitabındaki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Konularının Oranına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	7 2
18. Öğretmenlerden Konuların Dağılımını Dengeli Bulmayanların Görüşlerinin Dağılımı.....	7 3
19. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersi, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Olarak Ayrı Ayrı öğretilirse, istenilen Davranışların Daha İyi Kazandırılabilmesine İlişkin Görüşlerin Dağılımı.....	7 4
20. Öğretmenlerin sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Gezi, Gözlem ve İncelemelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	7 4

21. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok Uygulanan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	7 5
22. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok İzlenen Kitaplara İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	7 6
23. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçlerin Öncelik Sırasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	7 8
24. Okullardaki Araç-Gereçlerin İhtiyacı Karşılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı.....	7 9
25. Öğretmenlerin Okullarda Bulunan Araç-Gereçlerden Yararlanmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	7 9
26. Öğretmenlerin Basit Araç-Gereçleri Hazırlayabilmelerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı	8 0
27. Öğretmenlerin Sınıf Geçme Ve İmtihan Yönetmeliğinin İlgili Maddelerinin Esas Alınarak Yapılacak Değerlendirmeyi Yeterli Bulup Bulmadıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	8 0
28. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Ayrılan Süreyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	8 1
29. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Değişiklik Yapılmalıdır, Hangi Yönde Ne Gibi Değişiklik Yapılmalıdır İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	8 1
30. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programlarını, Eğitim Gördükleri Kurumda Bütün Detaylarıyla Öğretilme Durumunun Dağılımı.....	8 2
31. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Türk Milli Eğitiminin Amaçları Kendisinden Beklenen Fonksiyonunu Yerine Getiriyor mu Görüşünün Kıdemlere Göre Dağılımı.....	8 3
32. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin muhtevasının Öğrencilerin Psikolojik Gelişmelerine Uygunluğu ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	8 4
33. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Konuların Dağılımını Dengeli Bulmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	8 5
34. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Konuların Düzenine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	8 6
35. Öğretmenl. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Ait Görüşlerinin Dağılımı	8 6
36. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri Konularının Ağırlık Oranlarının Dağılımına İlişkin Görüşleri.....	8 7

37. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersi Tarih, Coğrafya Vatandaşlık Bilgileri Olarak Ayrı Ayrı Öğretilirse, İstenen Davranışların Daha İyi Kazandırılabilmesine İlişkin Görüşlerin Dağılımı	8 8
38. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi, Gözlem ve İncelemelere Yer Vermesine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	8 9
39. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Daha Çok Hangi Yöntemi Uyguladıklarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	9 0
40. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok İzlenen Kitaplara İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	9 1
41. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçlerin Öncelik Sırasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı.....	9 2
42. Okuldaki Araç Ve Gereçlerin İhtiyaç Karşılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdemlere Göre Dağılımı	9 2
43. Öğretmenlerin Okulda Bulunan Araç-Gereçlerden Yararlanmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	9 3
44. 4. Öğretmenlerin Sınıf Geçme Ve İmtihan Yönelimlerinin İlgili Maddelerinin Esas Alınarak Yapılacak Değerlendirmeyi Yeterli Bulup Bulmadıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	9 4
45. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Ayrılan Süre ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı.....	9 4
46. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Değişiklik Yapılmalı Mıdır? Hangi Yönde, Ne Gibi Değişiklikler Yapılmalıdır İle İlgili Görüşlerin Dağılımı.....	9 5
47. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde, Çözümü Gereken Problemlerle, Başarıyı Yükseltmek İçin, Önemli Görülen Öneriler	9 7

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Sosyal Bilgiler Dersinin Süresini Göserir Şekil.....	24
Şekil 2. Çağdaş Program Anlayışına Uygun Eğitim Programlarını Gösterir Şekil.....	38
Şekil 3. Yaşantı Konisi.....	61

BÖLÜM I

PROBLEM

Günümüzde ilmi faaliyetlerdeki gelişmeler, bilgi birikimin de gün geçtikçe artıp çoğalmasına neden olmaktadır. Toplumlar ve ülkeler bu gelişmelerde öne geçebilmek için yarışmakta ya da bu değişiklikleri en yakından takip etmek istemektedirler. Her alandaki gelişmelerden haberdar olabilmek ve bu yarışta yer alabilmek için milletler, biriken bilgi muhtevasını yeni nesillere aktarmak ve onları bu bilgilerle donatmak zorundadırlar. İşte bu noktada eğitime duyulan ihtiyaç önem kazanmaktadır.

İnsanın, içinde yaşadığı toplumun kendinden beklediği ya da yapmasını istediği davranışları yapacak biçimde yetiştirilmesi, eğitimin görevidir. Sosyal Bilgiler öğretimi, çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı sosyal olgunluğu sağlayan ve geliştiren bir alan olarak ele alınmaktadır. Sosyal Bilgiler, fertlere kültür sahibi olmalarını sağlayan bütün bilgileri verme ve onları toplum hayatı için gerekli alışkanlıkları sağlama durumundadır.

İlkokulların son iki sınıfında okutulan Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin ileriki yaşlarında, topluluk içinde yaşayan insanlara saygı, sevgi ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapmaları ve birbirlerinin görüş ve fikirlerine saygı göstermelerini, birbirlerinin başarılarını takdir etmelerini benimsettiği gibi, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirilmesi istenmektedir¹.

Sosyal Bilgiler dersi , bireyin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini, içinde yaşadığı çevreyi ve vatanını iyi tanımasını, karşılaştığı sosyal problemleri çözmesini sağlayacak temel bilgi ve genel kültürü kazandırmakla yükümlüdür. Toplumumuzun istediği tipte insan yetiştirmede Sosyal Bilgiler dersi bir araç olarak kullanılmaktadır. Ancak öğrencilere bu davranışların kazandırılması, çağın şartlarına uygun bilimsel bilgiler ışığında hazırlanmış programların uygulanmasıyla sağlanabilir.

Bu nedenle uygulamadaki Sosyal Bilgiler Programının belirtilen fonksiyonları yerine getirip getirmediğinin program geliştirmenin ana öğeleri

¹) KOCAOLUK, Mehmet Şükrü ve Fatma, İlkokul Programı ve 5 Sınıfın Yıllık Planı, Genişletilmiş İkinci baskı Kocaoluk Yayınları, Sayfa : 67-68.

açısından irdelenmesi gerekmektedir.

Bir kuşağın içinde yaşadığı toplum belli bir alanda yararlı olması için öğretim yılı, genel olarak, yirmibeş yılı almaktadır. Bu nedenle eğitimciler yirmibeş yılı eğitimde bir yaş birimi olarak ele almalıdır.

Bir birim içinde dünyada ve memleketimizde çeşitli alanlarda hızlı bir değişme yer almaktadır. Son yirmibeş yıl içinde memleketimizde sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda yer alan değişikliklerle eğitim programlarında kaydedilen gelişmeler aralandığı takdirde sonucun olumlu olduğu söylenemez.

Eğitim programları, yalnızca okulda düzenli çalışmayı değil, fakat aynı zamanda toplumda da yaşama ve öğrenme şartlarını geliştirmeyi amaç edinir¹.

Sosyal Bilgiler öğretimi, çocukların iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olarak yetiştirilmesi için gerekli olan temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasında özel bir önem taşır. Bütün bu çalışmalar, demokrasinin ilkeleri, demokratik düzen içerisinde kişisel sorumluluklarını, Türk demokrasisinin korunması yollarını öğretmeye çalışmaktadır².

Gelişen demokrasi anlayışı, öğretmen-öğrenci arasındaki mesafeye etki yapmış, tecrübe ve öğrenme arasındaki bağ yeni bir açıdan ele alınmıştır. Gelişmekte olan birey ile toplum arasındaki etkileşim konusunda yeni görüşler geliştirilmiştir. Otokratik-demokratik, geleneksel-modern mücadeleleri devam etmektedir. Bu mücadelelerde alınan sonuçlar ise, okul hayatına etki yapmıştır.

Türkiye'de, son yıllarda politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda önemli değişimler olmuştur. Planlı ekonomi, tarımda nisbi bir makinalaşma, büyük sanayi sitelerinin kurulması, çok partili rejime geçiş Bu değişimlerden ancak birkaçını teşkil etmektedir. Okul bu değişimlerden etkilenen önemli bir kurumdur³. Toplumda meydana gelen bu değişme, dolaylı da olsa öğretimi etkilemektedir. Değişen şartlara göre geliştirilen öğretim kurumları okulun kendine adepte etmesini zorunlu kılmıştır.

1) VARİŞ, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikleri, (Geliştirilmiş 4. baskı, Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1988), s. 25.

2) KOCAOLUK, Mehmet Şükre ve Fatma, İlkokul Programı ve 5 Sınıfın Yıllık Planı, Genişletilmiş İkinci baskı Kocaoluk Yayınları, Sayfa : 67

3) VARİŞ, Fatma, a.g.e., s. 38.

İlkokulların son iki sınıfında okutulan Sosyal Bilgiler dersi sekizinci Eğitim Şurasının kararı ile yeniden düzenlenen, 1968 yılında uygulamaya konulan ilköğretim programının esaslarına göre düzenlemiştir. Toplumda meydana gelen hızlı değişimler, istenen amaçlara ulaşmada güçlüklerle sebep olmaktadır. "Bilginin gerek miktar gerekse ayrıntı yönünden hızlı artması eğitimsel evrime etki eden en önemli faktörlerden biridir. Bu artış toplumsal ve bireysel yaşantıyı da etkilemektedir¹."

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde genellikle ders kitaplarına bağlı olarak anlatım ve soru-cevap yöntemlerine ağırlık verildiği görülmektedir. Bu yöntemler esas olarak kulağa hitap eder. Oysa öğretimde ne kadar çok duyu organı işin içine girerse öğretim o denli verimli olmaktadır. Öğretimde çeşitli materyallerden öğrencide ilgiyi artıracak ve başarıyı yükseltecektir.

Öğretmen, öğretim süreci sırasında öğretim yöntemlerin çok iyi seçmeli, birtek öğretim yöntemine ısrarla bağlı kalmalıdır. Böyle bir bağlılık öğretimde büyük boşluklar yaratabilir. Öğretim yöntemi konunun niteliği, öğretim ortamı, öğrencinin gelişim seviyesi ve ilgileri, öğretim materyalleri dikkate alınarak seçilmelidir².

Bu belirlemeler ilköğretim Sosyal Bilgiler programını amaç, muhteva (içerik) ve öğretim yöntemi boyutlarında incelemeyi gerektirmiştir. Ancak program içinde her boyut birbiriyle ilgili olup tüm boyutları aynı derecede önem taşımaktadır.

Sosyal Bilgiler öğretiminde diğer bir problem de ölçme ve değerlendirme boyutuyla ilgilidir.

"Ölçme ve değerlendirme süreci yalnız öğrenciye not vermek için değil, aynı zamanda öğretmenin etkinliğini değerlendirmek, öğrenme ile ilgili problemlerin tanınmasında ve öğrencilere, kazandıkları yeterliliklerin düzeyi hakkında bilgi verilmesinde kullanılır. Değerlendirme süreci dersin etkinliğini ve verimini gözden geçirirken dikkate alınacak önemli bir aşamadır³".

1) ALKAN, Cevat, Eğitim Teknolojisi: Kuramlar ve Yöntemler, (Ankara: 1977).

2) KISAKÜREK, Mehmet Ali, Üniversitelerimizde Yenileşme " Program ve Öğretim Açısından" Ankara Üniversitesi, Eğitim Fak. Yayınları, No: 54, Ankara : 1976, s.45.

3) DOĞAN, Hıfzı, Analiz ve Program Hazırlama, A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları, Ankara: 1982, s. 22.

Uygulamada ise ölçme ve değerlendirme sürecinin yalnız öğrenci başarısını değerlendirmede bir araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler Programı'nda amaçların gerçekleştirilme durumu, muhtevanın yapısı ve öğretim yöntemlerine ilişkin problemlerin tesbit edilmesi amaçlanmıştır.

Ulusal ve uluslararası ilişkiler çok hızlı değişmekte olduğundan programların da buna göre değiştirilmesi ve geliştirilmesi gerekir. Programlar sık sık gözden geçirilerek, gereksiz, "modası geçmiş" bölümler çıkarılmaktadır. Çağdaş ilk ve ortadereceli okullarda Sosyal Bilgiler programı, toplulaştırılmış bir biçimde ele almıştır. Sosyal Bilgiler dersi hayatın kendisidir. Bu nedenle esnektir ve öğretmenlerin de bu yenilikleri benimsemeleri gerekir. Dersler kuramsal bilginin yanında daha çok uygulamalı olmaktadır. Uygulamalar öğrencinin bilgisini artırır ve halkı daha iyi takdir etmesini sağlamış olur¹.

Sosyal Bilgiler programlarının sık sık değiştirilmesine rağmen, program incelendiğinde amaçların çok genel ifade edildiği, açık seçik ifade edilmediği ve gözlenebilir davranışlara dönüştürülmediği görülmektedir.

"İlkokul eğitiminin amacı, evrensel manada; çocuğun karakterini geliştirmek ve onu yeni bir temele oturtmak; okula emanet edilen çocuğun zeka ve anlayışını artırmak; kız ve erkek öğrencilere ihtiyaçları doğrultusunda, okul yıllarını en iyi şekilde değerlendirerek gelecektir. Hayatlarını uyum sağlamalarına yardımcı olacak pratik ve entellektüel alanda her türlü eğitimi vermektir² ".

Sosyal Bilgiler ders programı sayesinde çocuk kendi ülkesinin, milletinin ve topluluğunun tarihini öğrenir. İlkokuldan mezun oluncaya kadar, kendi tarihinin yanında komşu ilgili devletlerin tarihini de öğrenir. Bunun yanında bazı coğrafya ile ilgili temelleri alır. İyi bir Sosyal Bilgiler ders programı bu başlıkları canlı bir şekilde hayata geçirir. Coğrafya, biraz ekonomi, tarih ve hatta antropoloji ilkokul öğrencileri için gereklidir. Geçmiş toplum yaşayışıyla ilgili bilgiler verilerek çocuğun geçmişten bağlarını koparması önlenir. Bütün bu gerçekler, çocuğun içinde bulunduğu topluluğun tarihsel karizması ölçüsünde belli sıfatları

¹) MOFFATT, P. Maurice, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çev. Nesrin ORAN, Maarif Basımevi, İstanbul: 1957, sayfa, 23-24.

²) Board of Education Handbook of Suggestiona, London, His Majesty's Stationery Office, 1937, s. 8-9.

kendisine kazandırabilecek bir çerçeveye sunulur¹.

Sosyal Bilgiler Programı incelendiğinde amaçların çok genel ifade edildiği, muhtevanın ders saatine göre çok ağır olduğu görülmektedir. Bu da öğrenme faaliyetlerinin düzenlenmesinde problemleri ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada Sosyal Bilgiler Programı'nda amaçların gerçekleşme durumu, muhtevanın yapısı, öğretim yöntemlerine ilişkin problemlerin tesbiti ve bu konuda öğretmenlerin görüşleri tesbit edilmeye çalışılmıştır.

¹) Wm. Vernon Hicks ve Diğerleri, "The New Elementary School Curriculum" Michigan State University, 1970. s. 129.

1. ARAŞTIRMANIN AMAÇLARI

Bu araştırma ile ilkokul Sosyal Bilgiler programlarının genel bir değerlendirmesi yapılacaktır. Bu amaçla şu sorular cevaplandırılacaktır.

1. Sosyal Bilgiler öğretiminde; amaç, muhteva, yöntem, araç-gereç, süre, ölçme ve değerlendirme boyutları açısından mevcut durum nedir?
2. Sosyal Bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?
3. Bu problemler hangi nedenlerden kaynaklanmaktadır?
4. Sosyal Bilgiler programının belirlenen amaçlarına ulaşabilmesi için ne gibi önlemler alınabilir?

2. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ülkemizde Sosyal Bilgiler terimi zaman zaman kullanılmış, ancak tam anlamı ile 1968 yılında ilkokul programımıza girebilmiştir. Özellikle ilköğretimle ilgili çeşitli kitap ve dergilerde bu terim kullanılmış, uzun zaman okullarımızda bir ders ismi olmamıştır. Bir ara ilkokullarımızda tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri bir ders olarak görülmüş, öğrenci karnelerine ayrı ayrı okutulan bu dersler için bir not verilmiştir. Daha sonra bu uygulama ortaokullara geçmiş, bu üç dersten alınan notlar üçe bölünerek öğrenci karnesine Sosyal Bilgiler notu olarak verilmiştir. Böylece bu üç dersin bir bütün olabileceği düşüncesi okullarımıza girmiştir¹.

Sosyal Bilgiler öğretimi, öğrencilerin gelecekte iyi birer birey olarak topluma uyum sağlamaları ve milletine yararlı bir vatandaş olarak yetiştirilmelerinde bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle programın istenen amaçlara ulaşması ölçüsünde öğrencilerden olumlu davranış geliştirmeleri beklenebilir. Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesine yönelik bir araştırmanın bulgularının program hazırlayanlara, öğretmenlere ve konu ile ilgili araştırma yapacaklara yararlı olacağı umulmaktadır.

¹) GÜNDEN, Suat, Genel ve Özel Öğretim Metodu ve Uygulama, Yaygın Yüksek Öğretimi, Ankara, 1977-1978, s.6.

3. İLKÖĞRETİMİN TARİHÇESİ

Selçuklu İmparatorluğunda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunun geleneksel eğitim politikasında da, eğitim işi devlet işlerinden ayrı ve vakıflara bağlı bir hizmet olarak yürütülmüştür¹.

İlköğretim, "Mekteb-i İbtidaiyye" ve "Mekteb-i Rüşdiyye" okul kademe-lerinden oluşmaktaydı. Mekteb-i İbtidaiyyenin süresi üç yıl olup bütün kız ve erkek çocuklar için zorunlu idi. Bu okullarda okuma, yazma, hesap, tarih, din bilgisi, coğrafya vb. dersler okutulmaktaydı. Yine süresi üç yıl olan Mekteb-i İbtidaiyye'ye dayalı olan Mekteb-i Rüşdiyyeler de de Türkçe, Arapça, Kur'an okuma, Farsça, Sağlık, Geometri, Din Bilgisi, Türk ve İslâm Tarihi, güzel yazı gibi dersler okutulmaktaydı².

İlköğretimin yaygınlaşması düşüncesi II. Mahmut döneminde başlatılmıştır. II. Mahmut 1824 yılında yayınladığı bir fermanla İstanbul'daki çocuklar için zorunlu ve parasız bir ilköğretimi amaçlamıştır. 1826 yılında yayımlanan ikinci bir fermanla İmparatorluğun bütün çocukları için bu kapsamı genişletmiştir. Daha sonraki dönemlerde ilköğretimi yaygınlaştırma çabaları yapılmış, ancak Cumhuriyet dönemine kadar bütün bu çalışmalar kağıt üzerinde kalmıştır.

Fermanda, çocuklara okutulacak derslerin Kur'an, sonra her çocuğun yeteneğine göre Tecvit, İlmihal gibi risaleler, İslamın şartları ve din dersleri olduğunu görüyoruz³.

Tazminat döneminin başlangıcında Sıbyan metepeleri çoğaltılarak, herkesin bu okullarda okutulması düşünülmüş, eğitim yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

1846'da yaygınlanan Meclis-i Maarifin talimatnamesine göre 6 yaşında olan çocukların okula zorunlu olarak gönderilmesi, gönderilmeyenler hakkında ceza uygulanması öngörülmektedir. Öğretim süresi 4 yıl olan bu okullarda öğretim metodunda da değişiklik yapılmıştır. Yazı dersine okuma ile birlikte başlaması, çocukların Türkçe okumaya alıştırılmasıdır. Bu okullarda yazı dersi için gereği

¹) Cicilioğlu, Hasan, Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim, Tarihi gelişimi), AÜEBF. Yay. No:140, 1985,s.3.

²) Cicilioğlu, Hasan, a.g.e., s.13.

³) AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıcından 1993'e), Kültür Koleji Yayınları 2, İstanbul: 1993, s. 131-132.

kadar levhalar ve tahtahtalar verilmesi, harflerin yazdırılması uygun görülmüştür¹.

Tanzimat döneminde sıbyan mekteplerinin programlarında çok önemli değişikliklerin olmadığı, öğretmen yetiştirme probleminin de ele alınmadığı görülmektedir.

İlköğretimde daha ciddi adımlar tanzimat dönemi sonunda Saffet Paşa'nın Maarif Nazırlığı zamanında çıkarılan "Maarifi Umumiye Nizamnamesi" ile atılmıştır.

Buna göre, her köyde en az bir sıbyan mektebi açılacak, masraflarını öğretmen maaşlarını toplum karşılayacaktır. Öğretmenler yapılacak nizamnameye göre seçilip atanacaklardır. Öğretim süresi 4 yıl olacaktır. Bir yerde iki sıbyan mektebi varsa bunlardan birisi kızlar, öteki ise erkeklere ayrılacaktır. İlköğretimin zorunluluğuna uymayanlar için ise para cezası uygulanacaktır. Kızların 6-10, erkeklerin 7-11 yaşları arasında okula devam etmeleri zorunlu olarak görülmüştür².

1876 tarihli Kanun-i Esasiye'de de İlköğretimin zorunlu olduğu ile ilgili bilgiler mevcuttur.

I. Meşrutiyet döneminden sonra, okullarda sayısal artış gözlenmiş, II. Abdulhamid devrinde ise nitelik yönü niceliği feda edilmiştir³.

1892 tarihinde ilkokullar için çıkarılan talimatla İstanbul ve kasaba İbtidai mekteplerinin 3 yıl, köy okullarının dört yıl olduğu anlaşılmaktadır. 1892 tarihinde İstanbul kasabalarında ve köylerinde ilkokullarında okutulan dersler arasında farklılıklar olmaktadır. Derslerin okuma, yazma ve Kur'an üzerinde yoğunlaştığı görülmekte, hayata yönelik derslerin yok denecek kadar az olduğu dikkati çekmektedir.

1908-1918 yılları arası eğitim modelinde, eğitimde millilik, ilköğretim

¹) ATUH, Nafi, Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, Ankara, 1930, s.92-104.

²) AKYÜZ, Yahya, a.g.e., s. 140-141.

³) CELKAN, Y.Hikmet, Eğitim Sosyolojisi, Atatürk Üni. K.K.Eğt.Fak. Matb., Erzurum, 1991, s.139.

mecburiyeti, yeni tip öğretmen yetiştirme gayretleri, müsbet ilimlerin orta ve yüksek öğretim kurumlarında okutulmaya başlanması devrin karakteristik özelliğidir¹.

Dönemin Eğitim Bakanı Emrullah Efendi, 1910 yılında yaptığı konuşma ve beyanatta ilk mektep muallimlerine ihtiyaçları olduğu bu sayının 70.000 olduğunun, maarif binalarının temeli ilk tahsildir diyerek maarif ihtiyaçlarını göstermektedir².

Emrullah Efendi ilköğretim reformunda şu esasları ileri sürmüştür:

1- Tahsilin Ücretsizliği

2- Tahsil yükümlülüğü³,

1913'de ilköğretim geçici kanunu çıkarılmış (Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati) ilköğretimin parasız olduğu ilk kez bu kanunla kabul edilmiştir. Kanunla iptidai ve rüşdi adlarıyla mevcut olan okullar birleştirilmiş ve Mekteb-i İptidaiye-i Umumiye adını almıştır⁴.

Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılı Anayasasının 87. maddesinde ilköğretimin her (7-14) yaş çocukları için zorunlu ve parasız olduğunu belirtmiştir⁵.

1924 tarihli "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" ile Türkiye Cumhuriyetinde okul kuruluş sistemi ile ilgili ilk köklü değişiklikler olmuştur. Bu kanunla "laik, demokratik, birlik" okulunun temeli atılmıştır⁶.

22 Mart 1926 tarih ve 789 sayılı "Maarif Teşkilatı Kanunu" ile Cumhuriyet eğitim ve öğretim sistemi hazırlanmıştır. Bu kanunun beşinci maddesinde ilköğretim okulları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Şehir ve kasaba gündüzlü,

1) CELKAN, Y.Hikmet, a.g.e., s.139.

2) ATUH, Nafi, a.g.e., 38.

3) ÜLKEN, Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınevi, İstanbul, 1979., s.188-189.

4) AKYÜZ, Yahya, a.g.e., s. 241.

5) KAYA, Y.Kemal, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Nüve Matbaası, Ankara, 1977, s.93.

6) CİCİOĞLU, Hasan, a.g.e., s.19.

2. Şehir ve kasaba yatılı,
3. Köy gündüz,
4. Köy yatılı mektepleri¹.

Cumhuriyet dönemindeki ilköğretimi bir köy eğitimi problemi olarak görmüşlerdir. Çünkü nüfusun büyük bir bölümü köylerde yaşamaktaydı. Onun için köylerde açılan okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için, askerliğini başarıyla bitirmiş olanları eğitmen kurslarından geçirerek bunlara köy okullarında görev verilmiştir. Daha sonra köy okulları öğretmenli, eğitmenli, öğretmenli ve eğitmenli olmak üzere 19.6.1924 tarih ve 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu" ile yeniden düzenlenmiştir. Bu kanunla ayrıca pansiyonlu ve pansiyonsuz Bölge Köy Okulları açılmıştır. Bu okulların açılma amacı, üç yıllık eğitmenli okuldan mezun olan öğrencilerin dördüncü ve beşinci sınıfları okuma imkanı verebilmek içindir.

Ayrıca tek öğretmenli okulların öğrencileri öğretmenin bildiği tek bir sanattan fazla bir şey öğrenemeyecekleri için yeteneği olan çocukların bölge okullarında eğitim görmeleri arzulanmış ve bütün köy okulları bir bölge okuluna bağlanmaya çalışılmıştır.

14.6.1973 tarihinde 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" ile kabul edilen kanunla Türk Milli Eğitim sistemi yeni baştan düzenlenmiştir. Bu kanunla Türk Milli Eğitim sistemi örgün ve yaygın olmak üzere iki anabölüme ayrılmış; örgün eğitim, okul öncesi eğitim, temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarından oluşmuştur.

Yine bu kanunla, eğitimin amaç ve ilkesi, genel yapısı, öğretmenlik mesleği, okul bina ve tesisleri, eğitim araç ve gereçleri, devletin eğitim ve öğretim alanındaki görev ve sorumluluğu bir sistem bütünlüğü içinde yer almıştır.

İlköğretim, beş yıllık ilk ve üç yıllık ortaokullar birleştirilerek sekiz yıllık Temel Eğitim Okulu adını almıştır. Ancak bugün kanunun bu maddesi tüm yurttaki zorunlu temel eğitim olarak uygulanamamaktadır².

1) CİCİOĞLU, Hasan, a.g.e., s.35.

2) CİCİOĞLU, Hasan, a.g.e., s.78.

19. yüzyılın başlarından beri eğitim gelişmesi yolunda süregelen çalışmalar daha çok sayısal gelişmeyi sağlamak için yapılmıştır. Komisyonlar kurulmuş, konferanslar verilmiş, yabancı eğitimciler çağırılmış raporlar yazılmış, kanun ve yönetmelikler çıkarılmış, fakat eğitim politikasının ana amacı; "hep daha fazla okul", "daha fazla öğretmen", "daha fazla öğrenci" olmaktan öteye geçememiştir. İlkokullarımızda çocuklarımıza bazı bilgileri ezberletmek ve onlara toplum değerlerini aktarmak yeterli görülmüştür¹.

Bütün bunlar gösteriyor ki ilköğretimdeki gelişmeler nitelik yönünden çok nicelik yönünde olmuştur.

18-22 Temmuz 1988, 12 . Milli Eğitim Şurasında sekiz yıllık ilköğretime geçişin bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması kararlaştırılmıştır.

¹) XII. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.

4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN İLKÖĞRETİMDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

"Sosyal Bilgiler" ilkokul birinci dönemde yer alan "Hayat Bilgisi" dersinin ikinci dönemde bir bakıma gelişmiş şeklidir. Böylece Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi dersinin biraz daha özelleşmiş şekli olup, çoğunun toplumsal hayatı daha iyi tanımasına, ona iyi uyum yapmasına yardım eder. İlkokul birinci döneminde okutulan Hayat bilgisi dersi, ikinci dönemde Sosyal Bilgiler ile Fen Bilgileri olarak iki büyük kümeye ayrılır.

Fen Bilgileri, Hayat Bilgisi konularının fen ve doğaya dönük yönlerinde derinleşip gelişirken, Sosyal Bilgiler dersi de aynı dersin, özellikle toplumsal yaşama, yani insanların yaşayış biçimlerine ilişkin yönlerinde derinleşip genişler¹.

Sosyal Bilgiler dersi, bizde ilkönce 1952 yılında ilköğretmen okulları programına Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri yerine konmuştur. 1952 yılında toplanan 5. Milli Eğitim Şurasında ilk ve orta dereceli okullarda okutulması kararlaştırılmıştır. 1962 tarihli İlkokul Programı Taslağına da aynı ders "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı ile geçmiştir. 1968 tarihli yeni İlkokul Programı ise aynı dersi "Sosyal Bilgiler" olarak benimsemiştir.

Sosyal Bilgiler terimi, dünyada ilk kez Amerika Birleşik devletlerinde 1916 yılında kullanılmıştır. Dersin ilkokullarda okutulmasından beri bir hayli zaman geçmiş olmasına karşın, niteliği hakkında herkesçe kabul edilecek bir tanım yapılmamıştır. Yapılan tanımlarda zaman zaman değişikliklere uğramıştır. Bu konuda kitap yazan ve düşünenlerde kimi zaman konunun bir kısmına, kimi zamanda başka bir kısmına önem ya da ağırlık verme eğilimindedirler. A.B.O'de terimi ilk kullanan komite, Sosyal Bilgiler dersi için şöyle bir tanım yapmıştı: "Konusu doğrudan doğruya insan toplumunun örgütüne ve onun gelişmesine ve bu toplumsal birliklerin bir organı olması dolayısıyla da insana dair olan bilgiler, sosyal bilgilerdir².

1926 yılında yapılan başka bir tanımda ise Sosyal Bilgilere, "gittikçe artan

1) BİNBAŞIOĞLU, Cavit; Özel Öğretim Yöntemleri, Binbaşoğlu Yayınevi Ankara, 1988, sayfa, 38.

2) MOFFAT, M.P. Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çev: N.ORAN, İstanbul, Maarif Basımevi, 1957, s.18.

ayrıntılı toplumsal hayatı öğrencilere 'anamlı' kılan teknik ve bilgiler" anlamı verilmektedir. 1944'ten sonra ise, bu dersin ayrı ayrı, konular birliğı olması yerine, 'bir tek alan' olduğı fikrine varıldı¹.

Görölüyor ki, Sosyal Bilgiler dersi, şimdi bizde anlaşıldığı gibi, önce çeşitli biçimlerde görölmüş ve anlaşılmıştır. Önce, dersin, bir ders altında toplanması eğitimcileri, üç dersin konularını da bir ders altında toplamaya itmiştir. Bunda başarı gösterilemeyince derse verilen anlamda değışiklik yapmak gereğı doğmuştur. Önce, insana dair olan bilgiler önem kazanmıştır.

Aslında her bilgi insana dairdir. Sonra, "toplum hayatı" önem kazanmıştır. Bu da derse çok yönlü bir nitelik kazandırır ve dersin, içinden çıkılmaz bir kimlik kazanmasına yol açar. Şimdi bizim durumumuz bu evrededir. Yani, herhangi bir sosyal bilgiler ünitesine hem tarihi, hem coğrafyayı, hem de yurttaşlık bilgisi konularını yerleştirmektedir. Oysa, yukarıda göröldüğü gibi, başka ölkeler bu evreyi atlatmışlar ve 1944'ten beri Sosyal Bilgiler dersini "tek bir alan" gibi görmeye başlamışlardır.

Sosyal Bilgiler dersinin "tek bir alan" gibi görölmesi, bizi gereksiz eleştirilerden kurtaracaktır. Sosyal Bilgiler dersi, tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi gibi eskiden ilkokulda okutulan derslerin yerine geçmişse de bu, konularının her sosyal bilgiler ünitesinde mutlaka yer alacağı anlamına gelmez. Bunu yapmaya çalışırsak, sosyal bilgilerin bugüne kadar ki gelişmesinden ders almamış olacağımız gibi, öğretimde doğallıktan ayrılıp yapay birtakım çıkmaz yollara da sürüklenmiş oluruz.

Sosyal Bilgiler, her şeyden önce, insanın, özellikle toplumsal hayat etkin bir biçimde uyumunu sağlayan bir derstir. Bu bakımdan, bu ders, çocuğa verilen "eğitim" kavramı içinde, adeta, "öz" niteliğinde önemli bir yer tutar. Çocuğun çevresindeki tabiatı, insanları, kuruluşları bilinçli olarak tanıması, bunların birbirleriyle olan ilişkilerine dikkat etmesi ve kendi davranışlarını da bunları dikkate alarak düzenlemesi, Sosyal Bilgiler dersinin gereğı gibi öğretilmesi ile gerçekleşebilir. Bunu, "insanlık bağlarına önem veren birleşmiş konular birliğı" diye tanımlayabiliriz².

1) MOFFAT, M.P.a.g.e., s.18.

2) MOFFAT, M.P.a.g.e., s.19.

Sosyal Bilgiler, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal hayatla çok yakından ilgilidir. Bu nedenle, çocuk, özellikle içinde bulunduğu toplumsal hayat, bu derste, geçmiş, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır.

Sosyal Bilgiler, toplumun ülkülerinin çocuğa kazandırdığı bir derstir. Yarının politikasına yön verecek olan fikirler, daha çok, Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılır.

Biz, 1923'te Atatürk'ün önderliği ile Cumhuriyet yönetimini seçtiğimiz tarihten beri demokratik bir hayat sürüyoruz. Bunu bugün biraz daha geliştirme çabası içindeyiz. Bu da herşeyden önce bilgi ile, demokratik düşünceye değer veren anlayışla, iyi vatandaş özelliklerini kazanma ile olur. Çocuklara bunları kazandırarak, demokratik yaşayışımızın sürdürülmesini sağlamak, Sosyal Bilgiler dersinin varlık nedenidir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, Sosyal Bilgiler dersi, eski Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin yerine geçmiş olmakla birlikte, bu derslerle ilişkili, fakat, onlardan ayrı bir niteliğe sahiptir. Eski Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, çocuğa, bu bilimlerin temel kavramlarını ayrı ayrı önem verdiği halde; Sosyal Bilgiler, çocuğun "sosyal bir kişilik kazanması" na önem veriyor. Bugün ki Sosyal Bilgiler dersi ile çocuk, doğrudan doğruya toplumsal sorunlarla karşılaştırarak toplumsal hayatın içine itiliyor ve eğitim yolu ile toplumsal değerleri kazanmasına hizmet edilmiş oluyor. Böylece, Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır.

Burada şunu da belirtelim ki, Sosyal Bilgiler dersi yerine eskiden okuttuğumuz Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık bilgisi dersleri birer bilim dersidir. Bilimlerin gelişmesi ile ortaya çıkmış ve kendilerini okullara kabul ettirmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersi, Hayat Bilgisi gibi, çocukta bulunan "toptan" algılama özelliğinin gereğine uygun bir derstir. Bu özelliğine göre çocuk doğal olarak, çevresindeki varlık ve olayları bir bütün olarak algılar; ayrıntılara dikkat etmez. Bu çeşitli derslerdeki eğitimle ayrıca kazanılır. Bu nedenle bilimsel bir çözümleme ilk ve hatta ortaokul çağındaki çocukların psikolojik özelliklerine uygun değildir. Bu, ancak, birer "yaşantı" kazandıracak bir biçimde öğretilebilir. Bu da "Sosyal Bilgiler" adı altında toplanan "üniteler" aracılığı ile gerçekleşir.

Sosyal Bilgiler dersi, daha önceki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin görevlerini de benimsemiştir; fakat, konu düzenlemesi ve yöntemlerde ayrılıklar vardır. Örneğin, Sosyal Bilgiler dersi, eski Tarih dersi gibi çocukların ruhlarına yurt ve millet sevgisini aşılama, toplumsal hayatı tanımaya, insanları harekete yönelten ahlak ve siyasal düşünceleri tanımaya ve en son da dillerin zenginleşmesine, yargıda bulunma ve karar verme yeteneklerinin gelişmesine yardım eder. Gene bu ders, Coğrafya dersinde olduğu gibi, çocuğun, çevresini tanımasına, yurt sevgisini kuvvetlendirmesine, duyu organlarını keskinleştirmesine, olayların nedenlerini anlama ve araştırma gücünün gelişmesine de yardım eder¹.

✂ SOSYAL BİLGİLER DERSİYLE İLGİLİ PSİKOLOJİK ETKENLER

1. Sosyal Bilgiler dersi, çocuktaki algı gelişmesine dayanır. Buna göre çocuğun dış dünyayı algılaması toptandır. Bunun için ilkokulun ikinci döneminde de toplu öğretim esasına göre öğretim yapmanın yararlı olacağına inanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersi buna imkan sağlamaktadır.

2. Sosyal Bilgiler dersinde de öğrencileri güdülemek kolaydır. Günlük olaylar, bu dersler için, iyi bir giriş noktası olabilir.

3. Sosyal Bilgiler dersini, bir ezber dersi olarak değil, bir muhakeme dersi olarak görmek gerekir.

4. Sosyal Bilgiler dersi programında geçen konuların hareket noktası, Hayat bilgisi dersinde olduğu gibi, çevre olacaktır. bu derste de "yakından uzağa" ilkesi önde gelir. Bu derste öğrenciler, daha çok gezi ve gözlem çalışmalarında bulunurlar, tarihi yapıları incelerler; varsa yazılı ve yazısız kaynaklardan yararlanırlar. Kuşkusuz ilkokul sıralarında bu çalışmalar tam istenildiği gibi olmayabilir; fakat, böyle bir çalışma, ortadereceli okullardan beklenir.

5. Bu derste kronolojik sıraya göre tarihi öğretmek pek verimli olmayabilir. Çünkü, çocuklar, ortaokulun son sınıfına gelinceye kadar bu gelişime erişmemiş olabilirler. Sosyal Bilgiler dersinde kronolojik sıraya bakılmaksızın, kimi üniteler ele alınmak ve bunlar, uygun bir ayrıntı ile incelenmelidir.

¹) BİNBAŞIOĞLU, Cavit, a.g.e., s. 41-42.

6. Sosyal Bilgiler dersinde de fırsat öğretiminden yararlanılır. Milli bayramlar ve bunlarla ilgili önemli gazete haberleri, iyi bir öğrenme için imkanlar hazırlar.

Zaman zaman tarihi değeri olan kahramanların hayatı ile ilgili eserlerden yararlanılır. Bu eserlerin gerçeği yansıtmaları gerekir. Bunlar da öğrencinin kişiliğinin oluşumunda büyük rol oynarlar.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun -uygar bir insan olarak- sosyal hayatını etkilemeli ve onu sosyal olayları inceleyebilecek bir olgunluğa getirmelidir. Bunlar olmadıktan sonra, çocuk, bütün kitapları ezberlemiş de olsa değeri yoktur¹.

¹) BİNBAŞIOĞLU, Cavit; Özel Öğretim Yöntemleri, Binbaşoğlu Yayınevi, 4. Basım, Ankara, 1988, sayfa, 45-47.

A. İLKOKUL SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE BUGÜNKÜ DURUM

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana, 1924, 1926, 1936, 1948, 1968 yıllarında köklü program değişiklikleri yapılmıştır. Bu programlar genellikle değişikliğe uğradıkları yılların son iki rakamı ile söylenmiştir. Bu arada siyasi iktidar değiştikçe programların bilhassa Sosyal Bilgiler ders konularında sık sık bazı değişiklikler yapılmıştır.

Bugün yürürlükte bulunan İlkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye kurulunun 30.5.1990 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilerek, 25 Haziran 1990 tarih ve 2315 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanarak uygulamaya konulmuştur. Programın bazı kısımları daha sonra 15.3.1993 tarih ve 80 sayılı kararı ile kabul edilerek 2381 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanarak, 1993-1994 öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere Ek'li değişiklikle kabul edilmiştir.

Bu bölümde, Sosyal Bilgiler öğretiminin bugünkü durumunu belirleyebilmek için; öğretimin amaç, muhteva, öğretim süreçleri ve değerlendirme boyutları ele alınmıştır.

1. Amaçlar :

İlkokul Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını belirleyebilmek için, Milli Eğitimin Genel Amaçları ile Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ele alınacaktır.

1. Genel Amaçlar

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini:

1. Atatürk İnkılâplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı, Türk Milletinin milli, ahlâki, insani ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren, insan haklarına ve Anayasanın başlangıçta temel ilkelere dayalı milli, demokratik, laik, sosyal ve hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.

2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma

karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

3. İlgı, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak.

Böylece, bir yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı seçkin bir ortağı yapmaktır.

Milli Eğitimin genel amaçları doğrultusunda geliştirilen Sosyal Bilgiler dersinin amaçları, Sosyal Bilgiler Programında dört ana başlık altında toplanmıştır.

Öğrenciler; bu dersle:

1- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden :

a) Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk İnkılâp ve İlkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakar ve fazilet sahibi iyi bir vatandaş, mükemmel bir insan yetişirler.

b) Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar; milletin geleceğine olan görevlerini artırır ve Türk milletinin ülkülerini gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

c) Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

ç) Topluluk halinde yaşamanın bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, bayrağına, Türk askerine ve Türk Ordusuna karşı sevgi, baygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.

d) Millet ve yurt işlerini herşeyin üstünde tutar, milletine ve yurduna karşı canla başla hizmet emeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler.

e) Türk İnkılaplarının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yaptığı etkiyi kavrar; Türk

İnkilabının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler.

f) Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

g) Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar, bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetlerini ve payını anlarlar.

ğ) Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır, onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar.

h) Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar.

ı) İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar, grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

i) Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır, onları korumak gerektiğini öğrenirler.

2. Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden:

a) Bütün çalışmalarını, demokratik yaşamışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

b) İnsanların, karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılaşmaları gerektiğini benimserler.

c) Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

ç) Aile, okul ve toplum hayatında dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.

d) Kanun ve kurallara karşı saygılı olmayı ve devlet teşkilatımızı, seviyelerine göre öğrenirler.

e) Trafik kurallarına uymayı öğrenirler.

3. Çevreyi,yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden :

a) Çevresini ve yurdu tanır; Türkiyenin yakın ve uzak komşu ülkeler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

b) Gerekli plân, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

c) İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler, yurdu ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş haline gelirler.

d) Coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.

e) Çevre korumasının günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

4. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden :

a) Kendi eşyasını, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar.

b) Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

c) Üretim, tüketim ve dağılımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

ç) Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

d) İnsan topluluklarının yaşam şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler.

e) Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar¹.

2. MUHTEVA

Amaçları belirlenen bir programın, amaçlarını gerçekleştirmede kullanacağı

¹) S.BRUBACHER, John, Modern Philosophies of Education, (Çev. Ferhan OĞUZKAN) M.C. Grow Hill, New York, 1962, s.237-251.

diğer önemli unsuru, muhteva alanı teşkil eder, iyi hazırlanmış bir ders programındaki konular "öğrenilmesi gerektiği için değil, fakat içsel bakımdan bilinmesi gereken doğruluk ve değerleri kapsadığı için öğrenilmelidir¹.

Sosyal Bilgiler öğretiminde muhteva, öğrencinin amaçlar yönünden eğitilebilmesi için bir araç olarak ele alınmış, bu ilkeye uygun olarak amaç-muhteva-yöntem bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır. Görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde muhtevanın seçimi ve düzenlenmesi programın hazırlanması ile yakından ilgilidir. Bu kesimde Temel Eğitim Sosyal Bilgiler programında Sosyal Bilgiler ders kitapları için öngörülen muhteva yapısına değinilecektir.

A) Amaç, Muhteva ve Metod Yönünden :

1. Kitaplar, Anayasaya, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanununda belirtilen Türk Milli Eğitiminin amaçlarına, temel ilkelere, 1968 İlkokul programında belirtilmiş olan "İlkokulun Eğitim ve Öğretim İlkelerine", "Programın uygulanması ile ilgili Genel Esaslara", "Metod ve Tekniklere", "Temel Eğitim Birinci kademe (İlkokul IV. ve V. sınıf) Sosyal Bilgiler Programının amaçlarına, açıklamalarına ve muhtevasına uygun olmalıdır.

2. Konular, ezberlenerek öğrenilecek şekilde değil, yakından uzağa, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene giden bir sıra içinde öğrenciyi incelemeye ve araştırmaya yöneltici ve düşündürücü, onların buluş ve bilimsel yöntemle düşünme yeteneklerini geliştirici ve kolay anlaşılabilir olacak şekilde işlenmelidir.

3. Her konunun başına hazırlık çalışmaları şeklinde konulacak sorular, öğrencileri gözlem ve araştırmalarda bulunmaya teşvik edici ve konuya götürücü nitelikte olmalıdır.

Konuların sonuna öğrencilerin öğrendiklerini denetleyici değerlendirici ve problem çözdürücü konulmalıdır. Sorular öğrenci seviyesine uygun ve yeteri kadar olmalıdır. Soruların cevapları, metindeki bölümlere atıf yapmak suretiyle gösterilmemeli, sorulan metni tekrarlatmamalıdır. Metnin sonuna konunun özeti konulmalıdır.

4. Kitaplarda kazandırılacak bilgiler, örneklerden hareket edilerek işlemeli;

¹) Milli Eğitim Bakanlığı, Tebliğler Dergisi, 25 Haziran 1990, Sayı : 2315

bu bilgiler hayat için yararlı, kullanılabilir nitelikte ve sebep-sonuç ilişkilerini belirtici olmalıdır.

5. Gerek metinler içinde, gerek sorularda sırası geldikçe öğrencilere çevre şartlarına ve ihtiyaçlara göre hareket etme imkânı ve fırsatı sağlanmalıdır.

6. Kitaplarda sayı ve tarihlerin önemli ve gerekli olmayanlarına yer verilmemelidir. Ancak, olayların dışında ve devrin açıklamasında rolü olan özel ad ve tarihler üzerinde durulmalıdır.

B) Tertip ve Öğretim Yardımcı Unsurlar Yönünden :

1. Konuları açıklayıcı, yorumlayıcı, tamamlayıcı nitelikteki plân, harita, şema, grafik, cetvel ve diyagramlar kitap metninde ilgili oldukları konuların en uygun yerine konulmalı ve altlarına gerekli kısa açıklamalar bulunmalıdır.

2. Kitaplarda gerekli yerlerde yeteri kadar renkli resim ve haritalar bulunmalıdır. Resim ve fotoğraflar Türk medeniyetini ve kültürünü, yurdumuzun tarihi anıt ve eserlerini, tarihi şahsiyetleri, turistik yerleri, yüzey şekillerini, şehirlerin karakteristik yönlerini, ekonomik faaliyetlerini, Türk sanat ve zevkinin değerini belirtmelidir. Bunlar basıldığı zaman net çıkacak nitelikte olmalıdır.

3. Kıta ve ülkelerin yüzölçümleri ile nüfusları ve öteki istatistik bilgilere dayanan rakamların son üç basamağı sıfır olarak belirtilmelidir. Bu sayılarda en son istatistiki bilgiler esas alınmalıdır.

4. Kitaplardaki metinler başka eserlerden aynen alınmamalıdır. Resim, harita ve okuma parçaları başka eserlerden alındığı takdirde dipnot halinde kaynak gösterilmelidir.

5. Kitaplara konulacak haritalarla, metinler arasında tam bir uygunluk olmalıdır. Haritalarda yazılar okunaklı olarak ve maksadı en iyi belirtecek yerlere konulmalıdır.

C) Dil ve Anlatım Yönünden :

1. Kitaplar sözdizimi, imlâ ve noktalama bakımından kusursuz olmalı; kitabın anlatımında çocuğun eksiksiz, doğru ve kolay anlamasını sağlayacak bir yol tutulmalıdır.

2. Kitaplar öğrenci seviyesine uygun; açık ve duru bir dille yazılmış olmalıdır. Yabancı kaynaklı kelimelerin varsa türkçe karşılıkları kullanılmalıdır.

3. Yabancı özel adlar orjinal yazılışı ile yazılmalı, bunların Türkçe okunuşları parantez içinde gösterilmelidir. Yer ve kişi adları, önemli terimler, tarihler ve önemli kelimeler siyah puntolarla yazılmalıdır.

4. Kitapta yer alan kelime ve deyimler, kavramlar yurdun her tarafındaki öğrenciler tarafından kolay anlaşılabilir olmalı, öğrencilerin daha önceki öğrenim yaşantılarına ve bu yaş çocuğun dil gelişim seviyesine uygun olmalıdır.

5. Kitaplaardaki cümleler, basit, açık ve dilbilgisi bakımından doğru bir kuruluşa sahip olmalıdır. Kitabın dili, Türk dilbilgisini sevdirecek nitelikte olmalıdır.

6. Kitaplanrda paragraflar, cümlelerin tabii gelişimi sonunda ve belli bir düşüncüyü açıklıkla belirtecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Paragrafların uzunlukları, öğrenci seviyesine uygun olmalı ve paragraftan parafrafa geçiş tabii bir gelişim sonucu olmalıdır.

3. ÖĞRETİM SÜREÇLERİ

Öğrencilere programda belirlenen davranışların kazandırılması; muhtevanın uygun bir yöntemle yeterli sürede işlenmesine ve öğretimde gerekli olan araç-gereçlerin etkin bir şekilde işe koşulmasına bağlıdır. O halde amaçlara ulaşmada muhteva kadar öğretim süreçleri de önemlidir.

i) Yöntem :

Sosyal Bilgiler öğretiminde konuların işlenişinde tek bir yönetime bağlı kalmak öğretimi tek düzeliğe iterek, öğrencinin derse ilgisini azaltmakta ve öğretimde verimi düşürmektedir. Nitekim araştırmada öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu (%35.57) sınıf içi öğretimde takrir yöntemini kullandığı belirtilmiştir. Geriye kalan ise %30 oranında soru-cevap yöntemi, %26'sı Ünite (proje) yöntemini kullanmaktadır.

Bu durumda Sosyal Bilgiler öğretiminde anlama ve izah esasına dayalı yöntemlerin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Oysaki Sosyal Bilgiler öğretiminde problem çözme, kümeyle çalışma, öğretmen ve öğrenci işbirliğini kapsayan ve tecrübe yoluyla öğrenmeye yer veren ünite yöntemi ile diğer yöntemlerin de kullanılması gereklidir.

ii) Süre :

İlkokul haftalık ders dağıtım çizelgesindeki Sosyal Bilgiler öğretimine ayrılan süre aşağıda gösterilmiştir.

Şekil 1.

Sınıf		
Ders	IV	V
Sosyal Bilgiler	3 saat	3 saat

iii) Araç ve Gereç :

Sosyal Bilgiler derslerinde öğretimin daha verimli ve kalıcı olması ders araç ve gereçlerinin etkin bir şekilde kullanılması ile sağlanabilir. Sosyal Bilgiler öğretiminde ders araç-gereçleri olarak; ders kitabı, yardımcı ders kitapları, harita, atlas, küre, slayt, film, radyo ve televizyon programları kullanılabilir. Kuşkusuz bu araç ve gereçlerin kullanılması eğitim ve öğretimi olumlu yönde etkileyecektir.

4. Değerlendirme :

Öğretim süresince, amaçlar, muhteva, yöntem, süre ve araç-gereç unsurları kadar önemli bir diğer unsur da öğrenci başarısını ölçme ve değerlendirmedir. Temel Eğitim Sosyal Bilgiler Programında ölçme ve değerlendirmeye ilişkin olarak; sınıf geçme ve sınav yönetmeliğinin ilgili maddelerinin esas alınması, yazılı yoklamalarında ise çok sorulu sınav şekline öncelik verilmesi öngörülmüştür. Araştırma ise, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %38'i öğrenci başarısını değerlendirmede sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinin ilgili

maddelerini kısmen yeterli bulduklarını göstermektedir. %32'si yeterli, %28'i yetersiz bulmaktadır.

Bu tür klasik yoklamalar sadece öğrencilerin belirli bilgi düzeylerini ölçmeye yaramakta; öğrencilerin, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeyindeki davranışlarını ölçmemektedir.

B- METODOLOJİ

1. Araştırmanın Sınırları

1. Araştırma İlkokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programının amaç, muhteva, öğretim süreçleri (yöntem, araç-gereç, süre) ölçme ve değerlendirme boyutlarının değerlendirilmesi ile sınırlıdır.

2. Araştırma konu ile ilgili literatür taraması ve örnekleme oluşturan öğretmenlere uygulanan anket verilerinin yorumlanması ile sınırlıdır.

3. Araştırma Yüksek Lisans tez süresi ile sınırlıdır.

4. Araştırma, konunun özelliği açısından sadece ilkokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerle sınırlıdır.

2. Tanımlar

Araştırmada farklı anlama ve değişik değerlendirmelere neden olması için, sıkça geçen terimlerin hangi anlamda kullandıkları aşağıda belirtilmiştir.

İlkokul : Zorunlu öğretim çağına gelmiş çocuklara, temel eğitimin verildiği, devletçe açılmış, ya da açılmasına izin verilmiş okul¹.

Sosyal Bilgiler : Sosyal bilimlerin, özellikle tarih, siyasal bilgiler, Sosyoloji, Coğrafya gibi dallarıyla ilgili veya bu dallardan alınan ders kapsamı².

Program : Öğrenci davranışlarının istenen yönde oluşturulması için yapılan etraflı planlama süresi³.

Program Geliştirme : Gerek okul içinde ve gerekse okul dışında, Milli Eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle geliştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin, uygun yöntem, teknik, araç ve gereçlerle geliştirilmesine yönelmiş çabaların tümüdür⁴.

1) OĞUZKAN, Ferhan; Eğitim Terimleri Sözlüğü (Ankara, T.D.K. yayınları, 1974).

2) ÖZOĞLU, Süleyman Çetin, Liselerde Sosyal bilimler Öğretimi A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, No. 38, (Ankara : 1974), s.11.

3) VARİŞ, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler" A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınları, No. 157, Ankara, 1988, s.18.

4) VARİŞ, Fatma, a.g.e., s.21.

Ders Programı : Öğretim programı içerisinde yer alan ve dersle ilgili olan eğitim faaliyetlerinin sistematik bir şekilde düzenlenmesidir¹.

Sosyal Bilimler : Grup faaliyetleri ve toplum hayatı ile ilgili bütün bilimlere verilen ad.

Araç : Öğrencinin öğrenmesi, öğrenmenin etkin bir öğretme sağlayabilmesi için özel olarak hazırlanmış öğretme-öğrenme yardımcısıdır².

Gereç : Eğitim etkinliklerinin öğrenme-öğretme durumunda planlı, programlı ve düzenli biçimde yürütülmemesini sağlamak ereği ile geliştirilmiş ortamlardır³.

3. Evren ve Örneklem :

Bu araştırmanın evreni, Erzurum ili merkezinde görev yapan ilkokuldaki 5. sınıfa giren sınıf öğretmenleridir. Erzurum Milli Eğitim müdürlüğünden alınan listede (Ek 1), toplam 49 adet ilkokulun bulunduğu anlaşılmıştır. Bu okullardan 44'ü ne ulaşılmış ve 5. sınıfa giren toplam 150 öğretmene "Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde görüş ve önerileri" ile ilgili anket uygulanmıştır.

Araştırma Yöntemi :

Araştırma yöntemi olarak Survey (betimleme) kullanılmıştır. Survey yöntemi; olayların, objelerin varlıkların, kurumların, gruplarının ve çeşitli alanların "ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan incelemelerdir". Bunlar nedir? Sorusuna cevap bulmaya yöneliktirler. Bununla mevcut durumlar, şartlar özellikler aynen ortaya konulmaya çalışılır⁴.

Survey tipik olarak geçerli bir duruma ilişkin tam gerçekleri ve sayıları elde etmenin bir yolunu oluşturmaktır⁵.

Eğitim ve öğretim süresini oluşturan öğeleri içeren betimsel niteliği olan ve

1) VARIŞ, Fatma, a.g.e., s.18.

2) ALKAN, Cevat; Eğitim Ortamları, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No. 85, Ankara, 1979. s.267.

3) ALKAN, Cevat, a.g.e., s.213.

4) KAPTAN, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri, Tek Işık Matbaası, Ankara, 1981, s.63.

5) KARATAŞ, Birgül, Araştırma Teknikleri, İstanbul, 1984, s.93.

belli zaman kesiti içinde yapılan araştırmalar "Okul Araştırması" adını alır. Bu öğeler okul adını verdiğimiz bu çevre içinde olup insan unsuruna ağırlık veren öğelerdir. Bir başka deyişle öğretim hizmetleri veren kişiler, öğretim hizmetlerini alan kişiler "Okul Araştırması" yönteminin veri kaynaklarını oluştururlar¹.

4. Bilgi Toplama Araçları :

Araştırma için gerekli verilerin güvenilir bir şekilde toplanması için önce alanla ilgili Türkçe kaynakların taranması yapılmıştır. Literatürden elde edilen bilgiler ışığında Sosyal Bilgiler öğretmenlerine birer anket formu hazırlanmıştır.

A- Anket Formu : (Öğretmenler için) :

Öğretmenler için hazırlanan anket formlarında şu tip sorulara yer verilmiştir.

1. Çalışılan kurum, bitirilen kurum, kıdem, cinsiyet vb. kişisel bilgilerle ilgili sorular.
2. Sosyal bilgiler öğretiminde mevcut öğretim şartlarını belirlemeye yarayacak, varolan duruma yönelik sorular.
3. Sosyal bilgiler öğretiminin geliştirilmesine yönelik önerilere ilişkin sorular.

Anket için ilgili kurumlardan izin alınarak, bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

5. Toplanan Bilgilerin Analizi ve Yorumlanması

Anket formu ile öğretmenlerden toplanan bilgilerin analizi için okullar harf sırasına dizilerek kodlanmıştır. Anket formundaki kategorilerde kodlanarak sorulardan alınan cevaplar birleştirilmiş ve kategoriler daha anlamlı hale getirilmiştir.

Veriler iki temelde yorumlanarak sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

i. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre : Kadın ve erkek öğretmenlerin

¹) ARSEVER, Ali, Alan Araştırma Yöntemi, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1993, s. 14-15.

program hakkındaki görüşleri tesbit edilmiştir.

ii. Öğrenenlerin Kademelerine Göre görüşleri tesbit edilmiştir.

Araştırmada, istatistiksel işlemler olarak, frekans, yüzde (%), Khi-kare (χ^2) test tekniği kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır. Serbestlik derecesi ise (χ^2) için (n-1) (k-1) olarak belirlenmiştir. Anlamlı çıkan sonuçlar üzerinde anlamlılığın derecesini tesbit etme amacıyla cotigency katsayısı hesaplanmıştır.

6. Konu ile İlgili Araştırmalar :

Ders değerlendirmesiyle ilgili olarak yapılmış bazı araştırmalar aşağıda verilmektedir.

Yalçın, "Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Değerlendirilmesi" adlı araştırmasında, Ortaokul Sosyal Bilgiler ders programını amaç, içerik (muhteva), yöntem, araç-gereç, süre, değerlendirme boyutlarında incelenmiştir¹.

Kahveci'nin "Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi" adlı araştırmasının sonuçlarına göre; öğretmenlerde bu dersi ayrı ayrı öğretme eğilimlerinin oldukça yaygın olduğu, en çok uygulanması gereken yöntemleri en az uyguladığı ya da hiç uygulamadığı ve çağdaş eğitim teknolojisi imkanlarından çok az yararlandıkları ortaya konmuştur².

Candan, "İlkokul Beşinci sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi" adlı araştırmasında, İlkokul 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde programlarda belirlenen amaçlara ulaşmada yeterli başarı sağlanamadığı, sosyo-ekonomik düzeyler dikkate alındığında İlkokul 5. sınıf öğrencileri arasında bu derslerin amaçlarının gerçekleşme düzeyleri arasında önemli bir farklılık olmadığı ortaya koymuştur³

1) YALÇIN, İsmet, "Ortaokul Sosyal Bilgiler Programlarının Değerlendirilmesi", A.Ü. Sosyal Bil.Enstitüsü, (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara, 1985.

2) KAHVECİ, Ahmet, "Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Değerlendirilmesi" (Ankara İlinde Bir İnceleme), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ocak 1986.

3) CANDAN, Ragıp, "İlkokul Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi", A.Ü. Sos.Bil.Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şubat 1990.

Keyvan, "İlkokullarda Sosyal Bilgisi Öğretmeninin Analizi" adlı araştırmasında Sosyal Bilgiler öğretmeninin Ankara'nın değişik semtlerindeki ve değişik sosyal yapıdaki ilkokullarında analiz açısından incelenmesine yöneliktir. Bu araştırma ilkokulların 4. ve 5. sınıflarında okutulan Sosyal Bilgiler dersinin, Öğretim teorilerinden Freudcular, Neo Freudcular ve şartlanma öğretisinin, eğitim ve öğretim etkinlikleri açısından kıyaslanmasına yönelmiştir¹.

Şeker, "İlköğretim Okulları Programlarının Değerlendirilmesi" araştırmasında Erzurum İlinin merkezi ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarını ve programlarını değerlendirmeye yönelik çalışma yapmıştır. Öğretmen, öğrenci ve müfettişlere anket uygulanmış programları amaç, muhteva, öğretim stratejileri ve değerlendirme boyutlarıyla incelemiştir².

1) KEYVAN, N. Çağlar, "İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretmeninin Analizi", A.Ü. Eğitim Fakültesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Eylül 1981.

2) ŞEKER, Hasan, "İlköğretim Okulu Programlarının Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1993.

BÖLÜM II

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, ilkokul 5. sınıf Sosyal bilgiler Ders programının değerlendirilmesiyle ilgili bulgular iki ana başlık altında ele alınmıştır.

1. Öğretmenlere İlişkin Kişisel Bilgiler

2. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimi Konusundaki Görüşleri ve Geliştirme önerileri yer almaktadır.

Öğretmenlere ait kişisel bilgiler kısmında, araştırma evrenine giren öğretmenlerin görev yaptıkları dallara dağılımları, cinsiyetleri, öğretmenlik mesleğindeki kıdemleri, okullarında yöneticilik durumları, görev aldıkları eğitsel kol faaliyetleri, sınıf öğretmenliğini meslek olarak seçme nedenleri, mezuniyetten sonra meslekleriyle ilgili hizmet-içi eğitime katılma durumları ve katılma ihtiyaçları ile ilgili sayı ve yüzdeleri verilmiştir.

Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler öğretimi konusundaki mevcut durum ile öğretimin geliştirilmesi konusundaki görüş ve önerileri kısmında, öğretmenlerin ders programının amaç, muhteva, öğretim süreçleri ve değerlendirme boyutlarındaki mevcut duruma ve geliştirmeye ilişkin görüş ve önerileri yer almaktadır.

Bu bölümde öğretmenlerin cinsiyetlerine ve kademelerine göre ayrı ayrı görüş, tutum ve önerileri yer almaktadır.

A- Öğretmenlere İlişkin Kişisel Bilgiler

Tablo : 1

Araştırma Evrenine Alınan Öğretmenlerin Kurumlara Göre Dağılımı

Sıra No	Kurum Adı	Öğretmen Sayısı
001	Alparslan İlkokulu	4
002	Atatürk İlkokulu	4
003	Aliravi İlkokulu	4
004	Aziziye İlkokulu	5
005	A.Şerif Baygu İlkokulu	7
006	Celal Akın İlkokulu	2
007	Cemal Gürsel İlkokulu	4
008	Cumhuriyet İlkokulu	3
009	Dumlupınar İlkokulu	4
010	Edip Somunoğlu İlkokulu	2
011	50. Yıl İlköretim Okulu	1
012	50. Yıl İlkokulu	6
013	Erzurumlu Emrah İlkokulu	2
014	Enverpaşa İlkokulu	2
015	Gazi İlkokulu	4
016	Halippaşa İlkokulu	4
017	Haşim İşcan İlkokulu	4
018	İnönü İlkokulu	7
019	İsmetpaşa İlkokulu	4
020	Kâzım Yurdalan İlkokulu	4
021	Kâzım Karabekir İlkokulu	3
022	Kültür Kurumu İlkokulu	4

Tablo 1'e devam

Sıra No	Kurum Adı	Öğretmen Sayısı
023	Kurtuluş İlkokulu	2
024	Mareşal Fevzi Çakmak İlkokulu	2
025	Mecidiye İlkokulu	3
026	Mehmetçik İlkokulu	4
027	Mehmet Akif Ersoy İlkokulu	4
028	Mimar Sinan İlkokulu	4
029	Necmettin Karaduman İlkokulu	3
030	Nihat Kitapçı İlkokulu	4
031	Org. Selahattin Demircioğlu İlkokulu	2
032	12 Mart İlkokulu	3
033	Osmangazi İlkokulu	2
034	Ömer Nasuhi Bilmen İlkokulu	5
035	Ömer Duygun İlkokulu	4
036	Özel Güneş İlkokulu	2
037	Palandöken İlkokulu	2
038	Rüştüpaşa İlkokulu	2
039	Sebahattin Solakoğlu İlkokulu	2
040	Şükrüpaşa İlkokulu	2
041	Tatbikat İlkokulu	3
042	Valihafız Paşa İlkokulu	4
043	Veyisefendi İlkokulu	4
044	Yunus Emre İlkokulu	3
	TOPLAM	150

Tablo : 2

2. Cinsiyetlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı

Araştırma evrenine giren öğretmenlerin cinsiyet yönünden dağılımı şöyledir :

	Frekans	%
Kadın	100	66.67
Erkek	50	33.33
Toplam	150	100.0

Buna göre, Kadınların araştırma evrenine giren öğretmenlerden %66.67'yi oluşturduğu, 33.33'ünü de erkeklerin meydana getirdiği görülmektedir.

Tablo : 3

3. Kıdemlerine Göre Öğretmenlerin Dağılımı

Kıdem	Frekans	%
1) 1-5 yıl	28	18.79
2) 6-10	21	14.09
3) 11-16	26	17.45
4) 17-24	51	34.23
5) 25 ve yukarısı	23	15.44
TOPLAM	149	100

Tabloda;Kıdemi, 17-24 yıl arasında olan öğretmenler %34.23 ile 51 öğretmenden oluşmaktadır. Bunu 1-5 yıl kıdeme sahip olanlardan %18.79'u; 11-16 kıdame olanlar %17.45 oranında bulunmaktadır. Kıdemi 25 ve yukarısı %15.44, 6-10 yıl kıdemli öğretmenler %14.09'u oluşturmaktadır.

Buna göre, kıdemi 17-24 yıl arasında olanlar yüksek oranda görülmektedir.

Tablo : 4

Öğretmenlerin Yöneticilik Görevlerinin Özellikleri

	Frekans	%
Evet	5	3.36
Hayır	144	96.64
Toplam	149	100.0

Örnekleme giren öğretmenlerden 5 öğretmenin yöneticilik görevi olup %3.36 gibi çok küçük rakamı oluşturmaktadır.

Tablo :5

Yöneticilik Görevi Alan Öğretmenlerin Özellikleri

	Frekans	%
1. Müdür	9	100.00
2. Müdür Yardımcısı	-	-
Toplam	9	100.00

Örnekleme giren öğretmenlerden 9'u müdür olup, müdür yardımcısı görevinde olan yönetici olmamıştır.

B- ÖĞRETMENLERİN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ VE GELİŞTİRME ÖNERİLERİ

1. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE AMAÇLAR

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacı, öğrenciye "toplumsal kişilik" kazandırmaktır. Toplumsal kişiliğin en önemli özelliği, 'iyi vatandaş' olmaktır. Burada iyi vatandaş, olmaktan amaç, kişinin vazife ve sorumluluklarını bilmesi, çevresine ve çevresindeki olaylara karşı bilinçli olmasıdır.

Sosyal Bilgiler dersi, bireyin hem kendisine, hem de ailesine, çevresindeki diğer insanlara, yasalara ya da devlete karşı ödev ve sorumluluklarının ne olduğunu ve özellikle toplumsal çevresine etkin bir biçimde nasıl uyum yapılacağını öğretir.

Sosyal Bilgiler dersi, ayrıca demokrasi ya da cumhuriyet ideallerini benimsettiği, toplumsal yaşayışımızın, dün, bugün, yarın arasındaki ilişkiyi gösterdiği oranda amacına ulaşmış sayılır.

1968 tarihli İlkokul Programı, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını dört kümeye ayırarak ayrıntılı bir biçimde ortaya koymuştur.

Bu programda belirtilen Sosyal Bilgilerin amaçları ile eskiden okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin amaçlarıyla benzerlik olduğunu görebiliriz.

Kısaca, Moffat'ın dediği gibi; Sosyal Bilgiler, öğrencilere içinde yaşadıkları yurt ve dünyayı, buralarda yaşayanları tanıtarak, onlar hakkındaki anlayışlarını genişletmek amacıyla, toplumsal görüşlerinin gelişmesini sağlamaktadır. Bu da eğitimin amaçlarından biridir.

20. yy. Amerikan eğitimcilerinden J.Dewey'e göre, "Sosyal Bilgiler dersinin amacı, çocuğa, medeniyeti, kültürü ve demokrasiyi tanıtip sevdirmek" ve gençleri etkili bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler dersi, bunların yeni kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla yönelmiştir¹

Okullar birikmiş kültürel değerlere yenilerini katacak davranışa sahip

¹) BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Özel Öğretim Yöntemleri (İlkokullarda Okutulan Derslerin Psikolojik Temelleri ve Öğretimi), Binbaşıoğlu Yayınevi, 6. Basım, Ankara, 1988, s.42-45.

bireyleri de yetiştirmekle görevlidir. Günümüzde, uzun vadede, en kârlı yatırımın eğitime yapılan yatırım olduğu bir gerçektir. Bizim de ülke olarak amacımız bu olmalıdır¹.

Her okulun bir programı vardır. Bu program o okulda okutulan bütün dersleri kapsar. Her dersin amaçları, açıklamaları, konuları, araç ve gereçleri bu programda yer alır. Program M.E.B. tarafından yapılır. Her öğretmen bu programa uymak ve sınıfında uygulamak zorundadır.

Eğitimin amaçları örgün eğitim faaliyetlerinin dayanağıdır. Eğitim amaçlarının bilimsel olgulara ve araştırmalara dayalı bir eğitim felsefesidir².

Amaçlar, öğrencide ne tür davranışların gelişmesinin beklendiğini belirler. Hazırlanırken de, genelden özele doğru düzenlenir, eğitim programlarında da bu şekilde yer alır. Varılacak noktanın uzaklığı, sürekliliği, faaliyetlerin niteliği amaçlar aşamasını ortaya çıkarır. Amaçlar genelden özele; uzak amaçlar, genel amaçlar, özel amaçlar biçiminde sistemleşir³.

Sosyal Bilgiler dersinin amacı yeni kuşaklara bir kültür birikimini aktarmak, onların davranışlarını yetişkinlerin hayat tarzı yönünde biçimlendirmek ve onları gelecekteki toplumsal rollerine hazırlamaktadır. Kültür aktarımını daha seçici ve etkin yollarını araştıran eğitimciler birbirleriyle ilintili bilgi, beceri ve davranışları içeren çeşitli derslerle bu amaçları gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Sosyal Bilgiler dersi de öğrencilere bu davranış modellerini kazandırmayı amaçlamak üzere konulmuştur.

Kahveci, Sosyal Bilgiler dersi, bireyin iyi bir vatandaş olarak yetişmesini, içinde yaşadığı çevreyi ve vatanını iyi tanıması, karşılaştığı sosyal problemleri çözmesini sağlayacak temel bilgi ve genel kültürü kazandırmakla yükümlüdür demektedir⁴.

Eğitim programları üzerinde çalışan birçok bilim adamı amaçlar, muhteva,

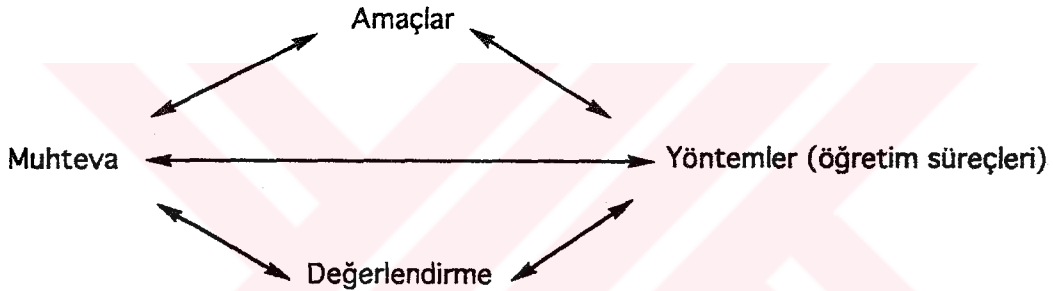
-
- 1) HİZAL, Alişan, "Ulusal Eğitimin Amacı ve Bu amacı Gerçekleştirmede Okulun Yeri" Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt :2, Sayı: 2, Ekim 1989, s.122-123
 - 2) VARİŞ, Fatma; Eğitimde Program Geliştirme Teori ve teknikleri, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, A.Ü. Basımevi, 1988, s.129.
 - 3) ERTÜRK, Selahattin, Program Geliştirme, Yelkentepi Yayınları, Ankara, 1978, s.48.
 - 4) KAHVECİ- Ahmet, Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Dersi Programının Değerlendirilmesi, Ankara Üni. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1986, s.1.

yöntemler ve değerlendirme gibi dört elemanı içeren bir eğitim programı modeli öne sürmektedir.

Amaçlar, muhteva, öğretim yöntemi ve değerlendirme koordineli bir bütün olduğundan, birindeki geliştirme çabaları diğerlerini de etkilemektedir. Programlar statik değil, dinamik olmalıdır. Programın dört temel ögesinin koordinasyonu şekille şu şekilde gösterilmiştir.

Çağdaş program anlayışına göre eğitim programları Şekil 2'de görüldüğü gibi amaç, muhteva (içerik eğitim-öğrenme süreçleri ve değerlendirme öğelerinden oluşmaktadır¹.

Şekil : 2

Kaynak : YAŞAR,Şefik, "Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Program Anlayışının Benimsenmesi", Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:3, Sayı :1, Ocak 1990, s.90.

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarının yerine getirildiği yer okuldur. Okul insanlığın uzun yıllarda elde ettiği sonuçları, belirli bir zaman içinde çocuğa vermektedir.

Bir eğitim amacının seçilmesi, bugünle ilgili veya ileriye dönük bir eğitim etkinliğinin önceden belirlemek ve o sonuca erişme eğilimi göstermek demektir².

Eğitimin amacı, gözlem yapabilen, gerçekçi ve tarafsız yaklaşabilen, toplumun yaşayış ilkelerini, gelenek ve göreneklerini yakından tanıyan, insanlığın başarıların ve ideallerine sahip, bunları kendi ülkesinin tarih ve literatürüyle

¹) YAŞAR,Şefik, "Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Program Anlayışının Benimsenmesi", Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:3, Sayı :1, Ocak 1990, s.90.

²) S.BRUBACHER, John, Eğitimde Amaçlar, Çev: A.Fehan Oğuzkan, Ankara Üni. Eğitim Bil.Fak. Dergisi, Cilt:16, sayı :2, 1983, s.203.

özdeşleştirmiş, dile hakim ve düşüncelerini en iyi şekilde karşısındakine sunabilen ve bilgi dağarcığını kendi kendine nasıl geliştireceğinin yollarını bilen çocuklar yetiştirmektir¹.

Okulda çocuklara toplum kural ve ölçülerine uymaları gerektiğini telkin eder. Yurt sevgisi, ülke bütünlüğü, tarih şuuru, gelecek endişesi gibi milli şura hizmet eden unsurların uyanmasını sağlar. Ayrıca okul çocuklara eşyaların korunması, vergi vermek, askerlik yapmak gibi vatandaşlıkla ilgili sorumlulukları öğretir².

Kıncal ise, Okul eğitimin yanında öğretmenlerde bu konuda çok büyük görev düştüğünü, öğretmenlerin iyi bir şekilde yetiştirilmelerinde öğretmenlerin ve öğrenci velilerinin işbirliği içinde çalışmalarıyla sağlanabileceğini belirtmektedir³.

-
- 1) Board of Education, Handbook of Suggenstions, For the consideration of teachers and others concerned in the Work of public elementary schools, London, 1937.
 - 2) AKYÜZ, Hüseyin, Eğitim sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992, s.265-266.
 - 3) KINCAL, Remzi Yavaş, Okul-Aile Birliğinin Fonksiyonunu Geliştirme Düzeyi, Ata.Üni. Sos.Bil.Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum-1991, s.120.

2. SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MUHTEVA (İÇERİK)

Sosyal bilimlerde muhteva, programlarda yer alan amaçlara ulaşmada bir araç olarak kullanılmaktadır.

"İçeriğin seçimi ve düzenlenmesi sorunu" "program" kavramından ne anlaşıldığı ile yakından ilgilidir. Geleneksel program anlayışında içerik, ders konularına ve disiplinlere indirgenmiştir. Buna göre, içerikte yapılacak düzenleme ve seçim, bazı konuların programlara alınması ve çıkarılması gibi basit, yapılması kolay bir etkinlik olarak kabul edilmektedir. Oysa günümüzde her alanda görülen hızlı gelişmeler, araştırmacıların ortaya çıkardığı bulgular, içeriği geniş ölçüde artırmaktadır. Bu durum, örgün eğitim programlarında içeriğin yeniden düzenlenmesini ve sık sık gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır¹.

Sosyal Bilgilerin muhtevası amaçlarla çok yakından ilgilidir. "Bir Sosyal Bilgiler programında çeşitli disiplinler yönünden yaklaşım faydalı sonuçlar vermektedir. Vaka metodları, yoksulluk, iş ve istihdam, şehirleşme, sanayileşme gibi problemlerin genel olarak değil fakat ayrı ayrı işlenmesi ve her bir problemin analizi için o alanın gerektirdiği bilgiye sahip olma önemlidir. Bu problemi bir iktisatçının, bir tarihçinin, bir sosyoloğun ele alış ve işleyişi farklı olacaktır; ve bu vechelerin ayrı ele alınmasında fayda vardır. Sosyal Bilgiler adı altında geliştirilecek bir programda bu bilimlerin ard arda eklenerek Sosyal Bilgiler adı altında düzenlenmesi değil fakat bütün bu alanlarda derinleşmeye yönelecek biçimde 'problematik üniteler' düzenlenmesi esas olmalıdır. sosyal anlayış ve davranışların gerçekleşmesi ancak bu şekilde mümkün olabilir².

Sosyal Bilgiler muhtevasının üniteler ve problemlere göre düzenlenmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dersin konusunun insan ve insan toplumu oluşu, sürekli değişimleri de beraberinde getirmektedir. Sürekli değişimler ise sürekli problemlerin olmasını da zorunlu kılmaktadır.

Eğitmcilerin en büyük problemi, mevcut, çok geniş bir bilgi birikiminden muhtevanın seçilmesidir. Bu muhteva genç insanların değişen bir toplumda

¹) KISAKÜREK, M.Ali, Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, Cilt : 16, Sayı I, s.226.

²) VARİŞ, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve teknikler", A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara, 1988, s.195.

olgunlaşabilmelerine yardımcı olması gerekir¹.

Sosyal Bilgiler programının kapsamının oldukça geniş olması, muhtevanın seçiminde de bazı aksaklıkları beraberinde getirmektedir. Araştırmamızda öğretmenlerin görüşleri konuların dengeli seçimindeki zorlukları da göstermektedir.

Sosyal Bilgiler muhtevası, toplumun ve bilgilerin beklentileri doğrultusundadır. Hatırdta tutulması gereken önemli bir konu da iyi bir Sosyal Bilgiler programının öğrenciler için ilgili sosyal bilimlerin anlamlı faaliyetlere ve kavramlara dönüştürülmesinde öğretmene yardımcı olup, yol göstermesidir. Öğretmen de bu sosyal bilgiler programını hazırlarken konulara dengeli bir şekilde yaklaşması gereklidir. Sosyal Bilgilerin konularından birine daha fazla ağırlık verirse dengesizlik ortaya çıkar².

Programın toplumun istek ve değerleri doğrultusunda geliştirilmesi gerekir. Hem program geliştirme uzmanları, hem de öğretmenler Sosyal Bilgiler programı içerisindeki (tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri) konuları dengeli bir şekilde yerleştirilmeli ve işlenmelidir.

Sosyal Bilgiler eğitimi ve muhtevasının asıl amacı, bireylerin sosyal konuları daha iyi anlamasına yardımcı olmaktır. Öğretmenler, insanın sosyal alışkanlıklarını etkileyen önemli fikirleri deney ve tecrübe yoluyla kavratması, öğrenme kabiliyetlerini artırabilir³.

Eğer öğretmen, öğrencilerin Sosyal Bilgilerdeki ilgisizliğin farkına varırsa bunun sebebini önce kendisinde, daha sonrada muhtevanın ele alınış biçiminde aramalıdır⁴.

Sosyal Bilgiler konuları yapılabildiği kadar somutlaştırılmalıdır. Bunun için bir film göstermek, bir yazı okumak, bir anı dinlemek çocuğu çevresiyle

¹) Betty, Atwell Wrigth ve diğerleri, Elementary School Curriculum Retter Teaching Now, The Macmillan Company. New York Collier-Macmillan Limited, London, 1971. s.365.

²) Betty, Atwell Wrigth , a.g.e., s.365-366.

³) Betty, Atwell Wrigth , a.g.e., s.368.

⁴) Betty, Atwell Wrigth , a.g.e., s.369.

kaynaştırmada daha etkili olacaktır¹.

Beydoğan ise, eğitim kademeleri için çok iyi programların hazırlanıp geliştirilmesi, çocukta beklenen davranışları gerçekleştirmeye yetmediğini programların çocuğu eğitmeye yönelik olması kadar, çocuğun yakın çevresini ve bulunduğu ortamı da ıslah etmesi gerektiğini belirtmektedir².

O halde, Sosyal Bilgiler dersi için belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için dersin öğretiminde uyulması gereken prensipler vardır. Bu prensipler şöyle özetlenebilir : (M.E.B. Teb.Dergisi, 25 Haziran 1990, sayı 2315).

1. Sosyal Bilgiler dersine ait konular, programda birleştirilerek üniteler halinde verilmiş olup, ünitenin işlenişinde, programdaki sıraya uyulması zorunluluğu yoktur. Öğretmen bunlar arasında gerekli gördüğü değişikliği yapabilir.

2. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen çevre özelliklerini dikkate almalı, ünitelerin işlenişinde "yakından uzağa" ilkesini benimsemeli, üniteler öğrencilerin ilgileri, bugünkü ve yarınki ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

3. Bu derse öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınılmalı, onlara günlük yaşayışlarında faydalı olabilecek bilgiler verilmelidir.

4. Bu dersin öğretiminde yalnız soru-cevap veya taktir değil, çeşitli metotlara yer vermelidir. Yalnız ders kitabı ile yetinilmemelidir.

5. Sosyal Bilgiler dersi, herşeyden önce topluluk halinde yaşayan insanların saygı, sevgi ve anlayış duyguları içinde işbirliği yapmalarını ve birbirlerinin görüş ve fikirlerine saygı göstermelerini, birbirlerinin başarılarını takdir etmelerini benimsetmelidir.

6. Öğretmen öğrencilerin yeteneklerine uygun bir işe ve mesleğe sahip olmalarının önemini belirtmeli; insanın hangi meslekte olursa olsun işini ve en verimli şekilde yapmasının bir ödev olduğunu öğrencilere telkin etmelidir.

1) BİNBAŞIOĞLU, Cavit. Özel Öğretim Yöntemleri, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara, 1981, s. 48.

2) BEYDOĞAN, Hacı Ömer, Sosyal-Ekonomik ve Kültürel Yönden Avantajlı ve Dezavantajlı İlkokul Son Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Bileşsel Hedeflerine Ulaşma Düzeyi, Erzurum 1993, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), s.122.

7. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersine başlarken, öğretmenlerin öncülüğü ile bir ders yılı içinde incelenecek üniteleri, özel bir defterin ilk sayfalarına yazmalıdır¹.

Yıllık çalışma planlarında şu noktalara dikkat edilmelidir.

1. Ünite konusu bir problem biçiminde ortaya konulmalıdır.
2. Ana problemin, ikinci derecede tali problemlerin çözümünde yardımcı olacak olan yan problemler çıkarılmalı ve öncelik sırasına konulmalıdır.
3. Gruplarca yapılan hazırlık çalışmalarının sınıfa sunulması, tartışılması, sırasında fazlalıklardan arınmalı ve eksiklikler tamamlanmalıdır.

4. Gruplar veya tek tek öğrenciler tarafından erişilen sonuçlar, sınıf önünde, mümkün olan her çeşit ifade, yöntem ve araçlardan yararlanarak açıklanmalı; tartışmalardan sonra kesin sonuçların ilgili öğrenciler tarafından tesbiti, raporlar haline getirilmeli ve özel bir dosyada korunmalıdır. Bu bütün çalışmaların grupla yapılacağı anlamına gelmemelidir. Öğretmen, çalışmaların bütün evrelerinde dikkatli, uyanık, bir klavuz ve yardımcı olarak yer almalıdır.

Üniteler ve Konular :

İlkokul 4. ve 5. sınıflar Sosyal Bilgiler Konuları, Milli Eğitim Bakanlığı 25 Haziran 1990 tarih ve 2315 sayılı Tebliğler Dergisinde ve 15.3.1993 tarihinde, 2381 sayılı Tabliğler Dergisinde yayınlanan İlkokul 4 ve 5.inci sınıf "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki" yapılan değişikliklerden alınmıştır. Bu değişiklikler 1993-1994 öğretim yılından itibaren uygulanacaktır.

V. Sınıf

ÜNİTE I. OSMANLI DEVLETİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Devletinin Kuruluşu

A- Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Önemli Olaylar

¹) Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 25 Haziran 1990, sayı: 2315, s.459-460.

1. Osmanlı Beyliğinin kuruluşu
2. Balkanlarda, Bizans İmparatorluğunda ve Anadolu'da Siyasi Durum
3. Osman Bey, Orhan Bey ve I. Murat Dönemlerinin Önemli Olayları
 - a) Osman Bey Dönemi
 - b) Orhan Bey Dönemi (Bursa'nın alınışı ve Başkent oluşu, Türklirin Rumeli'ye geçişi)
 - c) I. Murat Dönemi (Edirne'nin alınışı, Sırp Sındığı Savaşı, I. Kobova Savaşı)
4. Yıldırım Beyazıt Dönemi ve Önemli Olayları
 - a) Niybolu Savaşı
 - b) Anadolu Türk Birliğinin yeniden sağlanması
 - c) Ankara Savaşı, sebep ve sonuçları

B. Ankara Savaşından Sonra Anadolu'da Durum

1. Fetret Devri
2. Çelebi Mehmet Dönemi
3. II. Murat Dönemi ve Önemli Olayları (Varna Savaşı, II. Kosova Savaşı)

İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Devletinin Yükselme Devri

A. Fatih Sultan mehmet Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları

1. İstanbul'un Fethi (Fetih sebepleri, fetih için yapılan hazırlıklar, fetih)
2. İstanbul'un fethinin Türk ve Dünya Tarihi bakımından önemi
3. Balkanlarda, Anadolu'da ve denizlerdeki gelişmeler

B. II. Beyazıt Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları

C. Yavuz Sultan Selim Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları

1. Osmanlı-İran İlişkileri (Çaldıran Savaşı)

2. Osmanlı-Memlûk İlişkileri

Ç. Kanuni Sultan Süleyman Dönemi ve Bu Dönemin Önemli Olayları

1. Batıda gelişmeler (Mohaç Meydan Savaşı, I. Viyana kuşatması)

2. Denizlerde gelişmeler (Preveze Deniz Savaşı)

3. Doğuda gelişmeler

D. Sokullu Mehmet Paşa Dönemi (Kıbrıs'ın fethi, İnebahtı Savaşı)

OKUMA PARÇASI : 1. Fatih'in Kişiliği ve Başarıları

2. Barbaros Hayrettin Paşa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. Osmanlı Uygarlığı

1. Devlet Yönetimi

2. Ordu ve Donanma

3. Sosyal ve Ekonomik Hayat

4. Eğitim ve Öğretim

5. Bilim ve teknik

6. Güzel Sanatlar

OKUMA PARÇASI : Mimar Sinan

B. Avrupa'da Yenilikler

1. Bilim ve Teknik Alanındaki gelişmeler

C. Bilim ve Teknoloji (Anlamı, önemi ve her alanda esas alınması, İnsan hayatındaki yeri ve önemi, "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir" prensibi)

ÜNİTE II. DÜNYAMIZ, YURDUMUZ VE KOMŞULARIMIZ

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYAMIZ VE TÜRKİYE

A. Dünyamız (Dünyanın şekli, eksen, kutup noktaları, ekvator, paralel ve meridyen, daireler, kuzey ve güney yarımküreler)

1. Karalar ve dağılışı
2. Denizler ve Dağılışı

B- Türkiyemiz

1. Türkiye'nin Dünya üzerindeki yeri (Yurdumuz hangi yarımkürede, hangi paralel ve meridyen daireleri arasında yer almaktadır?)

2. Kara sınırlarımız ve özellikleri
3. Denizlerimiz ve önemi
4. Boğazlarımız ve önemi

C. Türkiye'nin jeopolitik önemi (Türkiye'nin; konumunun en önemli öge olması, Avrupa ve Asya arasında bir köprü teşkil etmesi, Karadeniz ve Akdeniz arasındaki su yollarına egemen olması, stratejik bakımdan Dünyanın kritik bir bölgesinde bulunması, petrol yataklarına yakın olması)

İKİNCİ BÖLÜM

YURDUMUZDA NÜFUS

A. Yurdumuzda Nüfus Sayımı (Genel nüfus sayımı ne demektir? Nüfus sayımı niçin, ne zaman ve nasıl yapılır? Nüfus sayımı bize ne gibi faydalar ve kolaylıklar sağlar?)

B. Yurdumuzun Nüfusu (Nüfusumuzda görülen gelişmeler, sebepleri ve sonuçları)

C. Yurdumuzda Nüfusun Dağılışı (Yurdumuzun kalabalık ve tenhayerleri ve sebepleri, nüfusumuzun ne kadarı, köylerde ve ne kadarı şehirlerde yaşıyor? Köylerden şehirlere göç, sebepleri ve sonuçları)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YURDUMUZDA EKONOMİK HAYAT

A. Başlıca Geçim Kaynaklarımız ve Çalışma Alanlarımız

1. Tarım ve Hayvancılık
2. Madencilik
3. Sanayi
4. Küçük el sanatları
5. Ticaret (iç ve dış)
6. Ulaşım ve trafik, (ara, deniz, hava ulaşımı)
7. Haberleşme
8. Turizm

B. Milli Gelir Kaynaklarımızın Korunması ve Geliştirilmesi

C. Yurdumuz Türkiye Geleceğe Güvenle Bakan Güçlü Bir Ülkedir. (Türkiye'nin zengin yer altı ve yer üstü kaynaklarına sahip olması, elli milyonu aşkın bir nüfus potansiyeline sahip bulunması, gelişmekte olan ekonomik gücü, halkının hızlı sosyo-ekonomik kalkınmasını ve modernleşmesini sağlama isteği ve bu isteğin itici ve sürekli bir güç olması)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YURDUMUZUN KOMŞULARI

A. Sınır Komşularımız (Ülkenin adı ve yeri, önemli coğrafya özellikleri, ülkenin başkenti, ülkenin nüfus ve yüzölçümü, önemli zenginlik kaynakları, ekonomik ilişkilerimiz, Türklerin yoğun olarak bulundukları yerler)

1. Yunanistan
2. Bulgaristan
3. Azerbaycan

4. Ermenistan

5. Gürcistan

6. İran

7. Irak

8. Suriye

B. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

ÜNİTE III. OSMANLI DEVLETİNİN DURAKLAMA VE GERİLEME DEVRİ

BİRİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Devletinin Duraklama Devri

A. Osmanlı Devletinin Genel Durumu (duraklamayı etkileyen iç ve dış nedenleri)

B. Duraklama Devrinin İç ve Dış Siyasi Olayları

1. Osmanlı-Avusturya İlişkileri (1593-1606 savaşı ve sonuçları, 1662-1664 savaşı ve sonuçları, Osmanlı Leh, İran ve Venedik ilişkileri)

2. İkinci Viyana Kuşatması ve Karlofça Antlaşması

C. İmparatorluğun Durumunu Düzeltmek İsteyenler (Genç Osman, IV. Murat, Köprülüler)

İKİNCİ BÖLÜM

Osmanlı Devletinin Gerileme Devri

A. Gerileme Devrinin Önemli Siyasi Olayları (kısaca, 1711 Osmanlı-Rus savaşı ve prut antlaşması, 1715-1718 Osmanlı-Avusturya savaşı, 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşı, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması, 1827-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı)

B. Gerileme Döneminde Osmanlı Devletinde Islahat Hareketleri (Kısaca, Lale Devri, I. Mahmut Dönemi, III. Mustafa Dönemi, I. Abdulhamit Dönemi, III. Selim

Dönemi, II. Mahmut Dönemi)

C. Fransız İhtilali ve Sonuçları (Fransız İhtilali ile ortaya çıkan yeni fikirler ve sonuçları, Fransız İhtilalinin Osmanlı Devletinde etkileri, Sırp isyanı, Yunan isyanı)

Ç. Mısır ve Boğazlar Meselesi

D. Kırım Savaşı ve Sonuçları

E. Osmanlı Devletinde Demokratikleşme Hareketleri

1. Tanzimat Fermanı

2. Islahat Fermanı

3. Birinci ve İkinci Meşrutiyet Dönemleri (I. Meşrutiyetin ilanı, ilk Anayasa ve Osmanlı Mebuslar Meclisi II. Abdulhamit Yönetimi, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı, II. Meşrutiyetin ilanı)

OKUMA PARÇASI : 1.Gazi Osman Paşa ve Plevne Savunması

2. Namık Kemal

F. Osmanlı Devletinin Yıkılışı

1. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşıdan sonra kaybedilen yerler

2. Trablusgarp Savaşı

3. Balkan Savaşı

4. I. Dünya Savaşı (savaşın sebepleri, savaşın başlaması ve gelişmesi, Osmanlı Devletinin savaşa girmesi, Osmanlı Devletinin savaştığı cepheler, Çanakkale ve Anafartalar muharebeleri ve Mondros Ateşkes Antlaşması)

ÜNİTE IV. CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK

BİRİNCİ BÖLÜM

Birinci Dünya Savaşı Sonunda Osmanlı Devletinin durumu

A. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra yurdumuzun durumu (Padişah ve Hükümetin durumu, siyasi durum, ekonomik durum, sosyal ve kültürel durum, askeri durum, bağımsızlık ihtiyacı)

1. Mondros Ateşkes Antlaşmasının uygulanışı ve ilk işgaller
2. İşgaller karşısında Mustafa Kemal'in duruma bakışı

İKİNCİ BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI

A. Hazırlık Dönemi (Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı, Amasya Genelgesi ve önemi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, son Osmanlı Mebusan Meclisi, Misak-ı Milli, İstanbul'un İşgali)

B. Büyük Millet Meclisinin Açılışı ve Çalışmaları (Büyük Millet Meclisi Hükümetine karşı ayaklanmalar, Sevr antlaşması, düzenli ordunun kurulması)

C. Savaş Dönemi (Doğu Cephesi, Güney Cephesi, Batı Cephesi, Birinci İnönü Muharebesi ve sonuçları, İkinci İnönü Muharebesi ve sonuçları, Sakarya Meydan Muharebesi ve sonuçları, büyük taarruz ve Başkumandan Meydan Muharebesi)

- a) Birinci İnönü Muharebesi ve sonuçları
- b) İkinci İnönü Muharebesi ve sonuçları
- c) Sakarya Meydan Muharebesi ve sonuçları

Ç. Barış Dönemi (Mudanya Ateşkes Antlaşması, Lozan Barış Antlaşması ve önemi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK İNKILABI ve ÖNEMİ

A. Çağdaşlaşma ve Uygarlık

B. Siyasal Alanda İnkılap (Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyetin İlanı, Cumhuriyet Kavramı, Halifeliğin kaldırılması)

C. Hukuk Alanında İnkılap (Anayasanın-Teşkilat-ı Esasiye Kanununun kabulü, Türk medeni Kanunu ve türk Ceza kanunu)

Ç. Eğitim ve Kültür Alanındaİnkılap

1. Milli eğitim (' öğretim birliğinin sağlanması, eğitimde laiklik ilkesi, eğitimin önemi ve öğretimin yaygınlaştırılması, taassubun zararları, cehaletten kaçınma, karma eğitim, milli eğitim sisteminin gözeticeği esaslar, yeni türk harflerinin kabulü).

2. Milli kültür (medeniyet-kültür ilişkileri, taklitçilikten kaçınma)

3. Milli Ahlak (ahlakın kaynağı millettir, milli ahlaka uygun hareket milli birliği sağlar, milli ahlakımız medeni esaslara ters düşmez)

D. Toplumsal Alanda İnkılap (kıyafette değişiklik, takvim, saat ve ölçülerde değişiklik, soyadı kanunu).

OKUMA PARÇASI : Türk Kadınının Tarihteki Yeri

E. Ekonomi Alanında İnkılap (milli ekonominin kurulması, tarım, ticaret, sanayi ve bayındırlık alanlarında gelişmeler)

F. Türk İnkılaplarının önemi, bize kazandırdıkları ve bu konudaki sorumluluklarımız.

OKUMA PARÇASI : Atatürk'ün Eserleri

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYETİMİZİN KURUCUSU : ATATÜRK

A. Atatürk'ün Hayatı (çocukluk yılları ve çevresi, öğretim öve öğrenimi,

askerlik hayatı, siyasi hayatı, fikir hayatı, karşılaştığı güçlükler)

B. Atatürk'ün Kişisel Özellikleri ve Çeşitli Yönleri (ileri görüşlülüğü, açık sözlülüğü, çok cepheliliği, yöneticiliği, rehberliği, birleştirme ve bütünleştirme gücü)

OKUMA PARÇASI : Atatürk ile İlgili Anılar

ÜNİVE V. TÜRK DÜNYASINA TOPLU BAKIŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

Türk Cumhuriyetleri ve Türklerin Yaşadığı Yerler

A. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri

1. Kazakistan
2. Kırgızistan
3. Özbekistan
4. Türkmenistan

(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti sınır komşularımız içerisinde verildiğinden burada yer verilmemiştir).

B. Türklerin Yaşadıkları Diğer Yerler

İKİNCİ BÖLÜM

Türkiye Cumhuriyetinin Dış Siyaseti

- A. Milli Dış Siyaset
- B. Boğazlar Sorunu ve Montrö Sözleşmesi
- C. Hatay'ın Anavatana Katılması

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Atatürk'ün Son Günleri ve Ölümü

- A. Son Günleri ve Ölümü

B. Yurt İçi ve yurt Dışındaki Yankıları

C. Atatürk ile İlgili Anılar

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Atatürk'ün Düşünce Sistemi

A. Atatürkçülüğün tanımı ve Önemi

B. Atatürkçülüğün Nitelikleri

C. Atatürk İlkelerinin Ortak Özellikleri

D. Atatürk İlkeleri (Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik, İnkılapçılık)

E. Atatürk İlkelerine, Sahip çıkmak ve Devamlılığını Sağlamak

ÜNİTE VI. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, DEMOKRATİK HAYAT VE ANAYASAMIZ

BİRİNCİ BÖLÜM

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI

A. İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye

B. Milletler Arası Kuruluşlar (Birleşmiş milletler, UNESCO, NATO, AT).

İKİNCİ BÖLÜM

DEMOKRATİK HAYAT

A. Türkiye'de çok partili hayata geçiş

1. Demokrasi ve önemi (Demokrasi Nedir? Demokrasinin temel esasları)

2. Okulda demokratik yönetim ve önemi

B. Kamuoyu ve basın önemi (Kamuoyunun tanımı, kamuoyunu oluşturan faktörler, kamuoyunun toplumdaki yeri ve önemi, basın ve önemi, kamuoyu-basın ilişkileri)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

A. Anayasamız ve Önemi (Ülkemizde Anayasanın tarihi gelişimi, uygulamadaki Anayasamız).

B. Anayasamızın Dayandığı Temel Görüş ve İlkeler (Anayasanın başlangıç kısmı).

C. Anayasanın Bazı Maddeleri

Ç. Anayasamızda Yer Alan kurum ve kuruluşlar

1. Yasama

a) Türkiye Büyük millet Meclisi (Kuruluşu, seçim dönemi)

b) Türkiye Büyük millet Meclisinin Görev ve Yetkileri

2. Yürütme

a) Cumhurbaşkanı (Nitelikleri ve tarafsızlığı, and içmesi görev ve yetkileri Cumhurbaşkanı vekillik etme).

3. Yargı

(Mahkemeler, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sayıştay)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVLET VE VATANDAŞ

A. Devletin temel Amaç ve Görevleri

1. Devlet nedir?

2. Devleti Meydana getiren unsurlar

3. Devletin temel amaçları

4. Devletin vatandaşa karşı görevleri

B. Vatandaşlık Temel Hak ve Görevleri

1. Vatandaş nedir?
2. Vatandaşın temel hakları nelerdir?
3. Vatandaşın devlete karşı olan görevleri nelerdir?
 - a) İlköğrenim görme
 - b) Kanunlara uyma ve kurallara saygılı olma
 - c) Askerlik yapma (Askerlik görevinin kutsallığı, Türk Silahlı Kuvvetleri; önemi ve temel görevleri)
 - ç) Vergi verme (Vergi nedir? Verginin toplum hayatındaki önemi)
 - d) Seçimlere katılma (Seçim nedir? Seçme ve seçilme hakları, seçim işlerinin yürütülmesi, seçim gününde yapılanlar)

4. Çocuk Mahkemeleri

İlkokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Konuları 2381 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisindeki en son değişiklikleriyle aktarılmıştır.

-Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, sayı : 2381.

- Ali GÖNDERMEZ, İlkokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı, Bıdık Ali yayınları, Ankara-1992

-Güler GANJUK, Suat ÜNAL, İlkokul sosyal Bilgiler 5. sınıf Ders kitabı , Özer yayınları, İstanbul-1993

3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Süreçler

a) Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretim Yöntemleri

Sosyal Bilgiler dersinin öğretim yöntemine geçmeden önce yöntem kavramının tanımını yapmak yararlı olacaktır.

Genel anlamına göre, "yöntem", "kavram ve gerçekleri incelemede tutulan düzenli yol" demektir. "Bir amaca ya da gerçeğe (bilimsel ilkelere, yasalara) ulaşmak için gidilecek, en kısa, en doğru, en güvenilir düzenli yol" da diyebiliriz. Öğretim süreci de yöntemle gerçekleşir. Aslında "öğretim" kavramının içinde kapalı olarak bir "yöntem" kavramı da vardır. Çünkü, öğrenmeyi "öğretim" haline getiren öğelerden biri de "yöntem"dir¹.

Öğrenme sürecinde izlenmesi gereken düzenli yol olarak belirtilen bir çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan birisi de, "derste öğretmenlerin dersi en verimli biçimde öğrencilere öğretebilmeleri bilinçli olarak seçecekleri yöntemlere bağlıdır².

Öğretimde çeşitli yöntemler bir arada yer alır. Bunu en iyi biçimde öğretmenin "Öğretim Bilgisi" belirler. Anlatma yöntemi ya da sözlü açıklamalar, öğretimdeki yerini büsbütün yitirmiş değildir. Hemen her konuda ilgi uyandırmak için anlatma yönteminden yararlanılır. Fakat nutuk çeker gibi değil, soru-cevap yönteminde açıklanan biçimde ya da buna çok yakın bir konuşma niteliğinde olmalıdır.

Öğrencilere derste ilgi uyandırmaya dayanan gösteri yöntemi, tartışma yöntemi, yaparak yaşayarak öğrenme yöntemi gibi değişik yöntemleri de uygulamak gerekir.

Herhangi bir konunun öğretim işleminde önce amaç seçmek; sonra, bu amaca uygun araç, gereç ve eğitim ortamı hazırlamak, öğretimi basamak basamak yapmak; her basamakta yapılacak işleri öğrenme ilkelerine göre, öğretim yöntem ve

1) BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Genel Öğretim Bilgisi Eğitim Programları, İlke, Yöntem ve Teknikler, Binbaşıoğlu Yayınevi, Ankara, 1983, s. 90-91.

2) KISAKÜREK, M.Ali, Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, Cilt : 16, Sayı 1, Ankara 1983, s.234.

tekniklerine başvurarak yapmak gerekir¹.

Sosyal Bilgiler öğretiminde öğretmenin kullandığı yöntem ve teknikler çok çeşitlidir. Öğretimde tek ve sihirli bir yöntem yoktur. Öğrencinin gelişim özelliklerine, uygun koşullara göre çeşitli yöntemler uygulanabilir².

Hatta "ne kadar öğretmen varsa, sınıfta o kadar öğretme tekniği vardır ve uygulanmaktadır" diyenlere rastlanmaktadır. Bu görüş çok çeşitli tekniğin olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu derste ünite yöntemi son yıllarda en çok benimsenen yöntemdir. Bunun yanında öğretmenin yürüttüğü tartışma ve bireysel çalışmalara yer veren yöntemde en çok kullanılanlar arasındadır. Son yıllarda "problem çözme" yöntemi ile eleştiri yapma çalışmalarına önem verilmektedir.

Sosyal Bilimlerde en çok kullanılan, kendi kendine öğrenme. öğretmen tarafından olguların, genellemelerin söylenmesi ve öğrencinin ezberlemesi, belli başlı kavramların görünen ilişkilerini izah etme olarak gruplandırabilecek yöntemlerle bireysel öğrenme ve problem çözme yöntemleri de etkin olmaktadır³.

Çağımız eğitim ve öğretim verilerini dikkatle analiz ettiğimiz zaman şu sonuçları görüyoruz: Öğretim çalışmalarımız çocuklar için ve çocuğa göre olması, onun yararlanabileceği sayıda, yapıda ve özellikle bulunması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde belli ilkelerden hareket edilmelidir. Eğitim İlkeler ile iyi bir öğretmenin özellikleri dikkate alınarak yöntemin özellikleri şöyle özetlenebilir⁴.

a. İlkeler

"- Çocuğa göre öğretim ilkeleri

-Bilinenden bilinmeyene ilkesi

-Yakından uzağa ilkesi

1) BİNBAŞIOĞLU, Cavit, a.g.e., s. 134-135.

2) VARİŞ, Fatma; Eğitim Bilimlerine Giriş, A.Ü.Basımevi, Ankara-1991 , s.23

3) ÖZOĞLU, Süleyman Çetin, Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi, A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, No: 38, Ankara-1974, s.52.

4) KİRİŞOĞLU, Arif ve SARAL, Mahmut Çağdaş Genel Öğretim Metodu ve Uygulama, Divan matbaası, Ankara-1969, s.3.

- Somuttan soyuta ilkesi
- Aynılık ilkesi
- Ekonomiklik ilkesi
- Aktiflik ilkesi
- Aktüalite ilkesi
- Bütünlük ilkesi
- Hayatilik ilkesi"

b. İyi bir öğretmenin özellikleri

- "-Mesleki formasyona sahip olmak ve devamlı olarak geliştirmek.
- Çocuk ve gençleri sevmek, onlarla çalışmaktan zevk almak.
- Yurdunu, milletini ve insanı sevmek.
- Öğrencilerini ayrı ayrı tanımak; bireysel ayrılıklara özen göstermek ve ilgilenmek.
- Demokrasiye inanmak, demokrasinin kurallarına bağlı kalmak.
- Doğru, güvenilir, eşitlikçi, içten, kararlı ve sabırlı olmak.
- Hoşgörülü, yardımsever, bağışlayıcı, iyiniyetli ve nitelikli olmak.
- Güleryüzlü ve espirili olmak.
- Objektif olmak, ön yargılı olmamak.
- Güzel konuşmak, iyi öğretebilmek, çok yönlü ilgileri olmak.
- Bilimsel tutuma sahip olmak ve çağdaş düşünceyi kavramak.
- Sağlıklı, örnek alışkanlıklara sahip olmak.
- Çevre ve çevre şartlarıyla ilgilenmek.
- Doğru karar vermek ve tutarlı olmak.
- Sapık ideolojilerin hayranı olmamak, Atatürk İlkelerinden taviz vermemek"

Öğretmen şunu hiçbir zaman unutmamalıdır; başarısı, öğrencilerini sevmekle başlar. Öğrenci sevdiği öğretmene karşı tüm yetenek ve gücünü ortaya koyarak mutlaka başarmaya çalışır. Öğretmen "örnek kişi olmak,yenilikçi olmak, kültür ve terbiyeciliğin sembolü olmak, kendi yetiştirdiği çevrenin ve sosyo-kültürel

ortamın temsilcisi olmak, karakter ve şahsiyet timsali olmak¹ durumundadır şeklindeki ifadeleriyle öğretmenin çevresiyle ilişkileri bakımından da rolleri tarif edilmiştir.

İyi bir ders öğretmeni, öğrencilerin gelişmelerine uygun bir ortam hazırlayan, öğrencileri yeni durumlara alıştıran, onları gözleyen ve inceleyen, sorunlarıyla ilgilenen, kişilik gelişmelerine yardımcı olan, özel yardıma ihtiyacı olanlarla yakından ilgilenen öğretmen olarak açıklanabilir².

C. İyi Bir Yöntemin Özellikleri :

İyi bir yöntemin özellikleri şöyle özetlenebilir;

-Objektiftir; öğretim, öğrenme ve düşünme prensiplerine uyar

Öğretmen ve öğrenciyi fazla yormaz.

-Öğretmenin kişisel buluşuyla zenginleşmiştir.

Bütün derslerin öğretiminde olduğu gibi, Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde de öncelikle genel yöntemler göz önünde tutulmalıdır. Konunun özelliğine ve sınıfın durumuna göre, son yıllarda üzerinde duran ünite (proje) yöntemi etkinlikle uygulanabilmektedir.

Bu yöntemle, genellikle dersin bir ünitesi ders kitabının bir bölümü ya da öğretim programının bir konusu, ortak olarak belirlenen öğretim ünitesinin, amacımız için en uygun bir birim olduğunu inanılmakta, böyle bir ünite içinde öğrenciye kısa sürede çeşitli fikirler, işlem yolları ya da bunlarla ilgili öğrenilmesi beklenen davranışlar kazandırılmaya çalışılır. Öğrenme ünitesinin, öğretim programlarına tam olarak uyması, öğrencilerle, program geliştiricilerin yıllardan beri kullanageldikleri ünitelere yakın bir büyüklükte olması istenir³.

Eğitim teknolojisinin bu ilkesi, sorunlara masa başında çözüm arama yerine bilimsel çalışmalara yönelmeyi, alanda uygulamalı çalışmalar yapmayı esas

1) CELKAN, Hikmet Yıldırım, Eğitim Sosyolojisi, Ata.Üni. Kazım karabekir Eğitim Fak. Matbaası, Erzurum-1991, s. 171.

2) BAKIRCIOĞLU, Rasim, İlköğretim , Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışman, Bakircioğlu yayınları, Ankara-1988, s. 202-203

3) BLOOM, S. Benjamin, İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev., Durmuş Ali ÖZÇELİK, M.E.Basımevi, Ankara-1979, s.21.

almaktadır¹.

b. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yararlanılan Ders Araç ve Gereçleri

Eğitimde araç-gereç kullanmanın öğrenme yaşantılarını zenginleştireceği, öğrenmeyi kolaylaştıracağı, öğretmenin yükünü azaltıp etkinliğini artıracığı ve eğitimde kalite ve verimi yükselteceği ilgili çevrelerce kabul edilmektedir.

Ülkemizde özgün eğitimin yürütülmesini üzerine almış bulunan Milli Eğitim Bakanlığı da bu düşünce doğrultusunda ilk ve orta dereceli okulların ders araç ve gereçlerini karşılamak için Ankara il merkezinde Ders Aletleri Yapım Merkezi adı ile bir hizmet kurumu oluşturmuştur. İlk bakışta bu merkezce tüm okulların araç ve gereç açısından donatıldığı zannedilse de gerçekte durum böyle değildir. Çünkü bu merkezce üretilen ders araç ve gereçleri belli sayıda ve düzeyde olduğundan tüm okullara yeterince dağıtım yapılamamaktadır. Bu durumda aynı il merkezinde ve aynı öğretim basamağında yer alan okullar arasında bile araç-gereç bakımından farklılıklar vardır. Bu nedenle diğer derslerin öğretiminde olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde de öğretmen ve öğrenciler genellikle araç-gereç yokluğundan söz etmektedirler. Hatta başarısızlıkları ve verimin düşüklüğü büyük ölçüde bu boyuta bağlanmaktadır.

Öğretimin araçlarla desteklenmesi; günümüzde üzerinde en çok durulan konulardan biridir. Araçlarla desteklenen öğretimin anlatıma dayalı öğretime göre daha etkin olduğunu gösteren pek çok araştırma vardır. Günümüzde araç olarak yazı tahtası, tebeşir, kitab vb. şeylere sahip okullar yanında, filim, TV, mikro-film, video, ses kayıt araçları, bilgisayar, radyo gibi araçlardır².

Ders konusunu işlerken kollektif sınıf ortamında öğretmen, bazı düşünceleri, olayları ya da varlıkları açıklamak amacıyla öğretim yardımcılarına başvurmak zorundadır. Bu daha etkili öğrenmeyi sağlayacaktır.

Sosyal Bilgilerde çok araçlı öğretim yaklaşımına ağırlık verilmelidir. Özellikle görme ile ilgili, işitme ile ilgili, görme-işitme ile ilgili eğitim araç ve gereçleri yaygın biçimde kullanılması gerekmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde

1) HIZAL, Alişan, Çağdaş Eğitim teknolojisi Açısından Köy Enstitüleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 1990, s.4.

2) VARİŞ, Fatma; Eğitim Bilimlerine Giriş, A.Ü.Basımevi, Ankara-1991 , s.21.

eğitim ve öğretim araçları teknolojisindeki gelişmelerin eğitimde kullanılmasına karşılık, biz de halen ders kitabı ile yenildiği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde, harita, resim, okuma materyali gibi geleneksel araç-gereçlerin yanı sıra, film, film şeridi, ses bandı, radyo ve TV. programları gibi çağdaş teknolojinin getirdiği, yukarıda belirtilen görsel, işitsel araç ve gereçlerin kullanım olanakları çok geniştir. Bunlar çok geliştiği halde, ülkemizde pek az yararlanıldığı görülmektedir. Bu dersin öğretiminin, esas olarak ders kitabı ve sınırlı birkaç yardımcı kitaba dayanarak yürütüldüğü görülmektedir¹.

Amerikalı eğitimci Edgor Dale, değişik araç ve yöntemleriyle kazanılabilecek yaşantı çeşitlerini koni biçiminde sıralayarak "yaşantı konisi" adınıverdiği bir model oluşturmuştur. Böylece yaşantılarla birlikte eğitim araç ve yöntemlerini de sıralamıştır².

Şekil 3 de yaşantı konisi görülmektedir.

Şekil 3. Yaşantı Konisi

Kaynak : Cavit Binbaşıoğlu, Genel Öğretim Bilgisi, Binbaşıoğlu Yayınları, Üçüncü Basım, Ankara -1983, s.227.

Öğretim amaçlarının en değerlisi, gerçeğe en yakın olanıdır. Bu nedenle, okul çağı çocuklarının gerçek yaşamda alacakları araç ve gereçlerin öğretimde

¹) OĞUZKAN, Turhan ve diğerleri, Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Hisar Eğitim Vakfı yayınları, No:1, İstanbul-1981, s.108.

²) ÇİLLENTİ, Kâmuran, Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Gül Yayınevi, Ankara-1984, s.56.

kullanılması, öğretimi çok canlı kılar. Bunu sağlamak için, öğrencileri sık sık çevre incelemelerine götürmeli ve gözlem yaptırmalıdır. Okul çağı çocuklarının gerçek yaşamdan alacakları araç ve gereçlerin koleksiyonu da öğretimde çok işe yarayabilir¹.

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimde kullanılan araç ve gereçlerde şu özellikler aranmalıdır.

1. Amaca uygun olmalıdır,
2. Öğrenciye uygun olmalıdır,
3. Doğru bilgi vermelidir,
4. Sade olmalı, yalnız ilgili konuyu kapsamalıdır,
5. Çekici ve öğrenci için ilgi çekici olmalıdır,
6. Kullanışlı olmalıdır,
7. Ekonomik olmalıdır,

Araç-gereç öğretmen yararlarını da şöyle sıralayabiliriz:

- Öğrenciler olayları ve varlıkları tam ve doğru olarak tanırlar,
- İlgili konuya karşı güdülenmeleri sağlanır,
- Öğretime süreklilik kazandırılır,
- Öğretimi söz kalabalığından ve ezbercilikten kurtarır,
- Öğrencilerin öğretim etkinliğine daha aktif katılmasını sağlar,
- Okullu öğrencileri hayata yaklaştırır, canlı öğrenmeyi sağlar ve çalışmada yeni imkanlar ortaya çıkar².

Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde şu araç ve gereçler kullanılabilir. Bunlar bir sınırlama değil, en çok kullanılanlardır.

- " 1. Zaman şeridi
- 2. Tarih şeridi
- 3. Yerküre ve haritalar

¹) BİNBAŞIOĞLU, Cavit, a.g.e., s. 225.

²) KİRİŞOĞLU, Arif ve SARAL, Mahmut; Çağdaş Genel Öğretim Metodu ve Uygulama, Divan Matbaası, Arkara-1969, s.39.-40.

4. Resimler
5. Filimler
6. Film şeridi (projeksiyon makinası)
7. Yazı tahtası
8. Bülten tahtası
9. Plak ve teypler
10. Televizyon
11. Kumaş kaplı tahta
12. Şema ve grafikler"¹.

Belirtilen bu araçların yanında sürekli olarak ders kitabı, dergi ve gazetelerden de yararlanılır.

Araç ve gereç, her dersin konusu için gereklidir. Araç ve Gereç, öğretimin daha ekili ve güvenilir olmasını sağlar.

¹) GÜNDEN, Suat, Özel Öğretim Metodu ve Uygulama, Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu, Ankara, 1977-1978. s.158-184.

Tablo 6. Eğitsel Kolda Görevi Olan Öğretmenlerin Dağılımı

	Frekans	%
1. Evet	144	98.63
2. Hayır	2	1.37
Toplam	146	100.00

Tabloda 144 öğretmenin eğitsel kolda görevi vardır. Bu öğretmenlerin %98.63 gibi çok büyük bir bölümü eğitici kollarda çalışmakta olduğu görülmektedir. Sadece 2 kişi eğitici kol görevi almamıştır.

Tablo 7.

4. Öğretmenlerin Sınıf Öğretmenliğini Seçme Nedenlerini Gösteren Dağılım

	Frekans	%
1. Sevdiğim bir alandı isteyerek seçtim	93	62.84
2. Ailemin isteği üzerine seçtim	20	13.51
3. Öğrenimim zorunlu kıldı	31	20.95
4. Branş öğretmeniyim, zorunlu olarak sınıf öğretmenliği yapıyorum	4	2.70
Toplam	148	100.00

Tablo 7'de görüldüğü gibi öğretmenlerin büyük bir bölümü (62.84) Sınıf öğretmenliğini isteyerek seçmiştir. Öğrenimi zorunlu kılanlar (%20.95), ailesinin isteği üzerine bu mesleği seçenler %13.51'i oluştururken, dört öğretmeninde değişik branşlara sahip oldukları görülmüştür.

Özellikle yanlış siyasi kararlar doğrultusunda fakülte mezunu branş öğretmen adaylarının (Biyoloji-Sanat Tarihi, vb.) gibi sınıf öğretmeni olarak tayin edilmesi ilköğretim açısından olumsuz neticeleri de beraberinde getirmektedir. İki öğretmen de cevap vermemiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Meslekleriyle ilgili Hizmet İçi Eğitime Katılma Durumlarına Göre Dağılımları

	Frekans	%
Evet (Katılanlar)	85	59.03
Hayır (Katılmayanlar)	59	40.97
Toplam	144	100.00

Tablo 8'de görüldüğü gibi öğretmenlerin yarıdan fazlası %59.03 meslekleriyle ilgili hizmet içi eğitime katılmışlardır. Katılmayanların oranı %40.97'dir. Altı öğretmen ise bu konuda görüş belirtmemişlerdir. Hizmet-içi eğitime katılma oranının yüksek oluşu öğretmenlerin yeni bilgilerle donatılması açısından olumlu bir gelişmedir.

Tablo 9 :

Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime katılma İhtiyacı Duyma Konusundaki Düşüncelerinin Dağılımı

	Frekans	%
1. Evet (Katılma ihtiyacı duyuyorum)	37	49.33
2. Hayır (Katılma ihtiyacı duymuyorum)	38	50.67
Toplam	75	100.00

Tablo 9'da görüldüğü gibi Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime katılma İhtiyacı konusundaki düşünceleri %49.33 ile %50.67 oranında birbirine yakın sonuçlanmıştır.

B. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimi Konusundaki Görüşleri ve Geliştirme Önerileri

1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Amaçlar : Mevcut Durum ve Geliştirme Önerileri

"Eğitimin amaçları örgün eğitim faaliyetlerin dayanağıdır. Eğitim amaçlarının kaynağı bilimsel olgulara ve araştırmalara dayalı bir eğitim faaliyetidir¹.

Amaçlar, öğrencileri ailelerine, milletine, vatanına, Türk İnkılaplarına ve ülkelerine bağlı insanlar olarak yetiştirmektir. Bütün çalışmalarını demokratik düzene göre düzenlemeyi öğrenen, sorumluluk alabilen, kanunlara ve nizamla karşı saygı duymayı öğrenen, çevresini ve yurdunu tanıyan, bilim ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki yerini kavrayan, ekonomik olabilen ve ekonominin gerektiği bilgileri öğrenen insanlar olarak yetiştirmektedir².

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretiminde amaç boyutunda mevcut durum ve geliştirme önerilerine ait anket soruları sorulmuş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlere Sosyal Bilgiler Programının, Eğitim gördükleri kurumda bütün detaylarıyla öğretilme durumunun dağılımı.

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
Cinsiyet	f	%	f	%	f	%	f	%
Erkek	9	19.15	28	59.57	10	21.28	47	100
Kadın	14	14.43	58	59.79	25	25.77	97	100
Toplam	23	15.97	86	59.72	35	24.23	144	100

n= 144

Sd=2

$\chi^2_H=0.704$

$\chi^2_T=5.99$

p>0.05

Öğretmenler öğretim gördükleri kurumlarda sosyal bilgiler ders programının bütün detaylarıyla öğretilip öğretilmediği sorusuna verdikleri

1) VARİŞ, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme Testi ve teknikleri, A.Ü. Eğitim Fak. yayınları, Ankara Üni. Basımevi, 1988, s. 129.

2) M.E.B. İlkokul Programı, 1969, s.63-64.

cevaplar tablo 10'da gösterilmiştir. Tablo 10'daki dağılıma göre bu soruya evet seçeneğini cevaplara toplam 23 (15.97), kısmen seçeneğini işaretleyen toplam 86 (%59.72), hayır seçeneğini işaretleyen öğretmen sayısı ise toplam 35 (%24.23) tür.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler programını eğitim gördükleri kurumlarda bütün detaylarıyla öğretilip öğretilmediğine ilişkin görüşleri ile cinsiyetleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı Khi kare test tekniği ile analiz edilmiştir. 25d. ve 0.05 anlamlılık düzeyinde ilişki manidar bulunmamıştır. Bu durumda cinsiyet ile öğretmenlerin eğitim gördükleri kurumlarda sosyal bilgiler programının öğrenilmesi ile ilişki bulunmamıştır. Cinsiyet faktörünün öğretmenlerin Sosyal Bilgileri dersinin niteliğini etkileyen bir faktör olmadığı görülmüştür.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Programını, Öğretmenlerin Kendi İsteği ile Öğrenme Durumlarının Dağılımı.

	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
Cinsiyet	f	%	f	%	f	%	f	%
Erkek	3	21.43	9	64.29	2	14.29	14	100
Kadın	9	23.68	22	57.89	7	18.42	38	100
Toplam	12	23.08	31	59.62	9	17.31	52	100

$$n= 52 \quad Sd=2 \quad x^2_H=0.194 \quad x^2_T=5.99 \quad p>0.05$$

Öğretmenlere Tablo 11'de, Sosyal Bilgiler Programını kendi istekleriyle öğrenip öğrenemedikleriyle ilgili soruya verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Tablo 11'deki dağılıma göre bu soruya evet seçeneğini cevaplayan toplam 12 öğretmen (%23.08); kısmen seçeneğini cevaplayan 31 öğretmen (%59.62), hayır seçeneğini cevaplayan 9 öğretmen (%17.31)'dir. Kısmen seçeneği ile öğretmenlerin yarısından fazlasına tekabül etmektedir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programını kendi kendilerine, kendi istekleriyle öğrenip öğrenemediklerine ait görüşleri ile cinsiyetleri arasında

anlamlı bir ilişkinin olmadığı Khi kare testi tekniği ortaya konulmuştur. 2. sd. ve 0.05 anlamlılık düzeyinde bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 12. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Ve Milli Eğitim Amaçlarının Gerçekleşmesindeki Fonksiyonuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tümüyle Getiriyor	3	6.00	22	22.00	25	16.67
Kısmen Getiriyor	46	92.00	74	74.00	120	80.00
Hiç Getirmiyor	1	2.00	3	3.00	4	2.67
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

$n= 149$ $\chi^2=7.95$ $Sd=2$ $\chi^2_T=7.81$ $p>0.05$

Tablo 12'de öğretmenlere Sosyal Bilgiler Dersinin ve Milli Eğitimin Amaçlarının gerçekleşmesinde kendinden belenen fonksiyonu yerine getirip getiremediğine verdikleri cevaplar gösterilmiştir. Tablo 12'ye göre Amaçlar tümüyle fonksiyonu yerine getiriyor seçeneğini işaretleyenler toplam 25'dir. %16.67'dir. Kısmen Yerine getiriyor diyenler toplam 120 öğretmendir. %80.00'dir. Cinsiyet açısından ise bu seçeneği erkekler %92.00, kadınlar %74 gibi yüksek yüzdeli cevaplar vermişlerdir. Öğretmenlerin 2/3 sinden çoğu amaçların kısmen yerine getirildiği görüşündedirler. Hiç getirmiyor seçeneğini toplam 4 öğretmen (2.67) cevaplamıştır. Khi kare test analizine göre ise 3 sd. ve 0.05 anlamlılık düzeyine göre öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin özel amaçlarının ve Milli Eğitimin Amaçlarının gerçekleşmesinde kendisinden beklenen fonksiyonu yerine getiriyor mu görüşleri ile, cinsiyetler arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 13. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programının, Öğrencilerin Psikolojik Gelişmelerine Uygunluğuna İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tamamen uygundur	8	16.33	18	18.00	26	17.45
Kısmen Uygundur	32	65.31	72	72.00	104	69.80
Uygun değildir	9	18.37	10	100.00	19	12.75
Toplam	49	100.00	100	100.00	149	100.00

n= 149 Sd=2 $\chi^2=0.69$ $\chi^2_T=5.99$ $p>0.05$

Tablo 13'de öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programının, öğrencilerin psikolojik gelişmelerine uygun olup olmadıkları sorulmuştur. Tamamen uygundur seçeneğini cevaplayan toplam 26 (%17.45)'tir. Kısmen uygundur seçeneğini işaretleyen toplam 104 öğretmendir (%69.80)'dir. Uygun değildir, seçeneğini işaretleyen toplam 19 (%12.75)'tir. Buna göre cinsiyet ayırmadan öğretmenlerin 2/3'si Sosyal Bilgiler Programını öğrencilerin psikolojik gelişmelerine kısmen uygun bulmuşlardır.

Khi kare test tekniği sonucuna göre de cinsiyet ile Sosyal Bilgiler Programının öğrencilerin psikolojik gelişmelerine uygun olup olmadığı seçenekler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 14. Sosyal Bilgiler Programında, Muhtevanın Dağılımındaki Dengeye İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

i : Mevcut durum,

ii : Geliştirme önerileri

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Dengeli buluyorum	9	18.75	30	30.61	39	26.71
Kısmen dengeli buluyor.	27	56.25	44	44.90	71	48.63
Dengeli bulmuyorum	12	25.00	24	24.49	36	24.66
Toplam	48	100.00	98	100.00	146	100.00

Tablo 14'de Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Programında muhtevanın dağılımındaki dengeye ilişkin soruları cevaplamışlardır. Dengeli buluyorum seçeneğini toplam 39 öğretmen cevaplandırmıştır. Yüzdesi 26.71'dir. Kısmen dengeli buluyorum seçeneğini toplam 71 öğretmen işaretlemiştir (%48.63). Dengeli bulmuyorum seçeneğini ise 36 öğretmen işaretlemiştir (%24.66)'dır.

Öğretmenlerin yarısı (1/2). Sosyal bilgiler programındaki muhtevayı kısmen dengeli bulmaktadır. Bu durumda elde edilen sonuçlar Sosyal Bilgiler ders kitaplarının muhtevasının yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 15. Öğretmenlerin Ders Kitaplarındaki Konuların Düzenine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Konular birbiriyle ilgilidir	18	36.73	50	50.51	68	45.95
Konuların bir kısmı birbiriyle ilgilidir.	23	46.94	36	36.36	59	39.86
Konular kopuk ve ilgisizdir	6	12.24	11	11.11	17	11.49
Başka	2	4.08	2	2.02	4	2.70
Toplam	49	100.00	99	100.00	148	100.00

n= 148 Sd=3 $\chi^2=2.824$ $\chi^2_T=7.81$ $p>0.05$

Tablo 15'de "konular birbiriyle ilgilidir" seçeneğine 68 öğretmen (%45.95) cevap vermiştir. Konuların bir kısmı birbiriyle ilgilidir. Görüşlerde ise %39.86 ile toplam 59 öğretmen işaretlemişlerdir. Konular kopuk ve ilgisizdir seçeneğini işaretleyenler ise toplam 17 öğretmendir (%11.49)'dır. 4 öğretmen ise değişik cevap vermişlerdir.

Kadınların %50.51'i konular birbiriyle ilgilidir seçeneğini işaretleyen erkekler %36.73'ü aynı seçeneği işaretlemişlerdir.

Khi kare analizine göre cinsiyetle ders kitabındaki konuların düzenine ilişkin görüş dağılımında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Tablo 16. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Kitaplarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Bugünkü haliyle tarih, coğr., vatandaşlık bilgileri kapsayan tek bir kitap halinde düzenlenmelidir.	18	36.73	31	32.63	49	34.06
Tarih, Coğ. vatandaşlık bil. kitapları ayrı ayrı düzenlenmelidir	19	38.78	27	28.42	46	31.94
Tarih, coğ. vatandaşlık bil. kitap içinde ayrı değil, kaynaştırılmış biçimde düzenlenmelidir.	12	24.49	37	38.95	49	34.03
Toplam	49	100.00	95	100.00	144	100.00

$$n= 144 \quad Sd=2 \quad x^2=3.231 \quad x^2_T=5.99 \quad p>0.05$$

Tablo 16'da Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bugünkü haliyle tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri konularına tek bir kitap halinde düzenlenmesini ve bu konuların ayrı ayrı değil, kaynaştırılmış şekilde düzenlenmesi seçeneğini toplam 49'ar öğretmen %34.03 ile işaretlemişlerdir. Konuların ayrı ayrı düzenlenmesi seçeneğini ise 46 öğretmen (31.94) işaretlemişlerdir.

Buna göre öğretmenlerin 2/3'si Sosyal Bilgiler kitabındaki konular olan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri tek bir kitap halinde ve konuları kaynaştırılmış şekilde düzenlenmelidir görüşündedirler.

Tablo 17. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Kitabındaki Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Konularının Oranına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Dengeli buluyorum	8	16.33	35	36.46	43	29.66
Kısm. Dengeli buluyorum	24	48.98	45	46.87	69	47.59
Dengeli bulmuyorum	16	32.65	16	16.67	32	22.07
Başka	1	2.04	0	-	1	0.69
Toplam	49	100.00	96	100.00	145	100.00

$n=145$ $Sd=3$ $\chi^2=10.108$ $\chi^2_T=7.81$ $p<0.05$

Tablo 17'de Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler kitabındaki konuların ağırlık oranına ilişkin seçeneklerde "dengeli buluyorum" seçeneğini toplam 43 öğretmen işaretlemiştir (%29.66). Kısmen dengeli buluyorum seçeneğini toplam 69 öğretmen seçmiştir (%47.59). Dengeli bulmuyorum seçeneğini ise toplam 32 öğretmen seçmiştir (%22.07)'dir. Bir kişi değişik görüş belirtmiştir. Tabloda dikkatimizi çeken "Kısmen dengeli buluyorum" seçeneğini yaklaşık %50'si işaretlemiştir.

Khi karesi test tekniği sonuçlarına göre 3.sd., 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş, ilişki anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle öğretmenlerin cinsiyeti ile ders konularının dengeli dağılımları konusundaki görüşler arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu anlam "dengeli buluyorum ve kısmen dengeli buluyorum" seçeneklerinden gelebilir. İlişki derecesi cotigency katsayısı ile (0,25) olarak bulunmuştur $C=0,25$.

Tablo 18. Öğretmenlerden Konuların Dağılımını Dengeli Bulmayanların Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tarih konuları	10	30.30	16	30.77	26	30.59
Coğrafya konuları	4	12.12	19	36.54	23	27.06
Vatandaşlık Bil.konuları	14	42.42	15	28.85	29	34.12
Başka	5	15.15	2	3.85	7	8.27
Toplam	33	100.00	52	100.00	85	100.00

n=85 Sd=3 $\chi^2=8.674$ $\chi^2_T=7.81$ $p>0.05$ C= 0,23

Tablo 18'de, Sosyal Bilgiler dersinin içindeki konuların dağılımını dengeli bulmayan öğretmenlerden, tarih konuları dengeli değildir seçeneğini 26 öğretmen (%30.59) seçmiştir. Coğrafya konularını 23 öğretmen (%27.06); Vatandaşlık Bilgileri konularını 29 öğretmen (%34.12) seçmişlerdir. 5 öğretmen ise bu üç dersin konularından Türk Tarihi konularının ağırlıkta olmasını 2 öğretmen ise vatandaşlık ve coğrafya konularının ağırlıkta olmasını istemişlerdir.

Khi kare test tekniği analizindeki sonuçlara göre ise, 3.sd., 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve ilişki anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifade ile cinsiyet ile konu dağılımını dengeli bulmayanların görüşü arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlişki derecesi cotigency katsayısı ile (0,23) olarak bulunmuştur.

Tarih konularını dengeli bulmuyorum seçeneğinde erkek ve kadın öğretmenlerin, %30 oranında ve eşit bir şekilde seçmelerine karşılık, coğrafya konularını %37'e yakın oranda kadın öğretmenler dengeli bulmazken, erkek öğretmenlerde bu oran daha azdır.

Vatandaşlık Bilgileri konularını dengeli bulmayan öğretmenlerde ise, erkek öğretmenler %42 oranında olup, kadın öğretmenlerin oranı bu konuda daha azdır.

Tablo 19. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersi, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi Olarak Ayrı Ayrı öğretilirse, istenilen Davranışların Daha İyi Kazandırılabilceğine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Tamamen kazandırır	19	38.78	34	36.96	53	37.59
Kısmen kazandırır	22	44.90	38	41.30	60	42.55
Kazandırmaz	8	16.33	19	20.65	27	19.15
Başka	0	-	1	1.09	1	0.71
Toplam	49	100.00	92	100.00	141	100.00

Tablo 19'de Sosyal Bilgiler dersi içindeki Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri olarak ayrı ayrı öğretilirse istenilen davranışlar daha iyi kazandırılabilir mi? Sorusuna, "tamamen kazandırır" seçeneğini 53 öğretmen seçmiştir (%37.59'dur). Kısmen kazandırır seçeneğini toplam 60 öğretmen (%42.55) seçmiştir. Kazandırmaz seçeneğini 27 öğretmen (%19.15) seçmiştir.

Bu tabloda konular ayrı ayrı öğretilirse istenilen davranışlar kısmen ve tamamen kazandırır görüşlerinde daha çok cevap vermişlerdir.

Tablo 16'da görüleceği gibi derslerin ayrı ayrı değilde tek bir kitap şeklinde ve konuların kaynaştırılmış biçimde okutulmasını istemelerini öğretmenler daha olumlu bir şekilde önerilmektedir.

Tablo 20. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Gezi, Gözlem ve İncelemelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Evet	17	34.00	44	44.44	61	40.94
Kısmen	30	60.00	47	47.47	77	51.68
Hayır	3	6.00	8	8.08	11	7.38
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

n=49

Sd=2

$\chi^2=2.089$

$\chi^2_T=5.99$

p>0.05

Tablo 20'de Sosyal Bilgiler Dersinin öğretiminde gezi, gözlem ve incelemelere yer veriyormusunuz sorusunda "evet" seçeneğini toplam 61 (%40.94) öğretmen seçmiştir. kısmen seçeneğini toplam 77 (%51) öğretmen seçmiş; Hayır seçeneğini ise toplam 11 (%7.38) öğretmen cevaplamıştır. Buna göre öğretmenlerimizin yarısından fazlası kısmen Sosyal Bilgiler dersinde gezi gözlem ve incelemelere yer verdiği görülmektedir.

Khi kare test tekniği sonuçlarına göre cinsiyetle; Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde gezi, gözlem ve inceleme arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Süreçler

1. Mevcut Durum ve Geliştirme Önerileri

Tablo 21. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok Uygulanan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Takrir (Anlatma) yöntemi	20	40.00	33	33.33	53	35.57
Soru-cevap yöntemi	14	28.00	31	31.31	45	30.20
Problem çözme yöntemi	1	2.00	2	2.02	3	2.01
Ünite (Proje) yöntemi	12	24.00	27	27.27	39	26.17
Konunun özelliğine, grubun durumuna göre çeşitli yönt.	3	6.00	6	6.06	9	6.04
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

n=149

Sd=4

$\chi^2=0.672$

$\chi^2_T=9.49$

p>0.05

Tablo 21'de Sosyal Bilgiler Dersinin öğretiminde en çok uygulanan öğretim yöntemine, takrir yöntemini uyguluyorum diyen, toplam 53 (%35.57) öğretmen vardır. Soru-cevap seçeneğini toplam 45 (%30.20) öğretmen seçmiştir. Problem çözme seçeneğini, 3 öğretmen (%2.01) cevaplamış, projeyöntemi seçeneğini ise

toplam 39 öğretmen (26.17) seçmiştir. 9 öğretmen ise konunun özelliğine göre, grubun durumuna göre çeşitli yöntemleri uyguladıklarını belirtmişlerdir.

Buradan çıkan sonuç, klasik yöntemlerden öğretmenlerimizin kendilerini bir türlü kurtaramayışlarıdır. Özellikle bayan öğretmenlerin %33.33'ü taktir yöntemini kullandıklarını ortaya koymuşlardır. Halbuki en az proje yöntemi de bu ders için uygulanması gereken bir yöntemdir.

Khi kare test tekniği analizine göre 4 sd, 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş, ilişki anlamlı bulunamamıştır. Yani cinsiyet ile, Sosyal Bilgiler öğretiminde uygulanan öğretim yöntemleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 22. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok İzlenen Kitaplara İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Ders kitabını aynen izler, öğrenciden isterim	7	14.00	20	20.41	27	18.24
Yardımcı ders kitaplarından da yararlanır, öğrenciden isterim	35	70.00	59	60.20	94	63.51
Herhangi bir kitaba bağlı kalmadan konuları işler not tutturur, öğrenciden isterim	8	16.00	15	15.31	23	15.54
Ders kitabını ve yardımcı kaynağı izlerim, ders kitaplarından sorumlu tutarım	0	-	4	4.08	4	2.70
Toplam	50	100.00	98	100.00	148	100.00

Tabloda, ders kitabını aynen izlerim seçeneğini toplam 27 (%18.24) öğretmen seçmiştir. Yardımcı ders kitabından da yararlanırım seçeneğini ise toplam 94 öğretmen (%63.51) seçmiştir. 23 öğretmen ise herhangi bir kitaba bağlı kalmadan konuları işlediği ve not tuttuğunu cevaplamışlardır.

Özellikle erkek öğretmenlerin %70'i yardımcı kaynaklardan da yararlanıp dersi anlatıp, öğrenciden istediklerini belirtmişlerdir. Bu bölüm bazen öğretmenler için %60.20 oranında olup, yüksek oranda olduğu görülmektedir. 4 öğretmen ise değişik görüş belirtmiş, yukarıdaki maddelerin hepsinden yararlandıklarını cevaplamışlardır.

3. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yararlanılan Ders Araç ve Gereçleri

Sosyal Bilgiler dersinde olduğu gibi eğitimin bütün aşamalarında araç-gereçleri kullanarak bir taraftan öğrenmeyi kolaylaştırıcı, öğrenmenin yükünü azaltacağı ve etkinliğini artıracığı, eğitimde kalite ve verimi artıracığı herkes tarafından kabul edilmektedir.

Bu düşünceler doğrultusunda eğitim ve öğretim işlerini üzerine alan Milli Eğitim Bakanlığı, ilk ve orta dereceli okulların ders araç ve gereçlerini karşılamak için Ankara'da Ders Aletleri Yapma Merkezi adında bir hizmet kurumu oluşturmuştur. Ancak bu kurum bütün okulların araç-gereç ihtiyacını karşılayamamaktadır. Onun için özellikle eğitim-arac ve gereçlerinin yapımını özel teşebbüs ve yerel yönetimler aracılığıyla yapım ve dağıtımının sağlanması gerçekleştirilirse bu iş daha kısa zamanda ve yerinde çözülecektir.

Araştırmamızda, diğer derslerde olduğu gibi Sosyal Bilgiler öğretiminde de araç-gereç yokluğundan bahsedilmekte, özellikle haritaların eski olduğu, değiştirilmesi gerektiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu dersin kalite ve veriminin artırılmasında araç ve gereçlerin tamamlanmasının büyük rolünün olacağı belirtilmektedir.

Tablo 23. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçlerin Öncelik Sırasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Ders kitabı	44	88.00	86	86.00	130	87.25
2. Yardımcı ders kitabı	2	4.00	6	6.06	8	5.37
3. Harita, atlas vb.	3	6.00	4	4.04	7	4.70
4. Radyo ve TV. progr.	0	-	3	3.03	3	2.01
5. Slayt,levha, hareketli film	1	2.00	-	-	1	0.67
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

Tablo 23'de erkek ve bayan öğretmenlerin %87.25'i ders kitabından birinci derecede yararlandıklarını belirtirken; harita, atlas vb. araç ve gereçlerden ikinci derecede yararlandıklarını görüyoruz. Bunu yardımcı ders kitapları ve slayt, levha, hareketli film kullandıklarını gösteren seçenekler izlenmektedir.

Tablo 24. Okullardaki Araç-Gereç İhtiyacının Karşılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Yeterli	16	32.00	27	27.27	43	28.86
Kısmen yeterli	32	64.00	59	59.60	91	61.07
Yetersiz	2	4.00	13	13.13	15	10.07
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

Tablo 24'de öğretmenlerden ihtiyacı karşılamakta "yeterlidir" seçeneğini toplam 43 kişi cevaplamıştır. Bunun yüzdesi 28.86'dır. Kısmen yeterlidir seçeneğini ise %61.07 oranında toplam 91 öğretmen cevaplamıştır. Yetersiz bulan öğretmenlerin sayısı ise 15'dir. Özellikle yeni açılan okullarda görev yapan öğretmenler araç-gereç azlığından şikayet etmektedir. Özellikle haritaların eksikliğini, haritaların değiştirilmesini istemektedirler.

Tablo 25. Öğretmenlerin Okullarda Bulunan Araç-Gereçlerden Yararlanmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Her zaman yararlanıyorum	31	62.00	64	64.65	95	63.76
Kısmen yararlanıyorum	19	38.00	31	31.31	50	33.56
Hiç yararlanamıyorum	-	-	4	4.04	4	2.68
Toplam	50	100.00	99	100.00	149	100.00

Tablo 25'de öğretmenlerin %63.76'sı okullardaki araç-gereçlerden her zaman yaralandıklarını; %33,56 ise kısmen yaralandıklarını, %2.68'si ise hiç yararlanamadıklarını ortaya koymuşlardır.

Tablo 26. Öğretmenlerin Basit Araç-Gereçleri Hazırlayabilmelerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Evet	30	60.00	67	69.07	97	65.99
Kısmen	17	34.00	25	25.77	42	28.57
Hayır	3	6.00	5	5.15	8	5.44
Toplam	50	100.00	97	100.00	147	100.00

Tablo 26'da öğretmenlerin %65.99'u basit araç-gereçleri kendilerinin yaptıklarını cevaplamışlardır. Kısmen seçeneğini ise % 28.57 oranıyla 42 öğretmen seçmiştir. Hayır seçeneğini ise 8 öğretmen işaretlemiştir ki, bunun yüzdesi 5.44'tür. Buna göre öğretmenlerin büyük bir bölümü kendi kendilerine basit araç ve gereçleri hazırladıklarını ortaya koymuşlardır. "Evet" cevabını kadınlar % 69.07, erkekler ise % 60 oranında cevaplamışlardır.

Tablo : 27

4- Öğretmenlerin Sınıf Geçme Ve İmtihan Yönetmeliğinin İlgili Maddelerinin Esas Alınarak Yapılacak Değerlendirmeyi Yeterli Bulup Bulmadıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Yeterli	19	38.78	27	28.72	46	32.17
Kısmen yeterli	20	40.82	35	37.23	55	38.46
Yetersiz	9	18.37	32	34.04	41	28.67
Başka	1	2.04	0	-	1	0.70
Toplam	49	100.00	94	100.00	143	100.00

Öğretmenlerin % 38.46'sı sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinin esas alınmasıyla ilgili değerlendirmeyi kısmen yeterli bulduklarını, % 32.17'si yeterli olduğunu, % 28.67'si ise yetersiz, bir kişi ise yeniden düzenlenmesini istemiştir.

Tablo 28

C- Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Ayrılan Süreyle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Haftalık ders saati sayısı olduğu gibi kalmalıdır	27	58.70	62	66.67	89	64.03
Haftalık ders saati artırılmalıdır.	18	39.13	31	33.33	49	35.25
Haftalık ders saati azaltılmalıdır	1	2.17	0	-	1	0.72
Başka	-	-	-	-	-	-
Toplam	46	100.00	93	100.00	139	100.00

Tablo 28'de toplam öğretmenlerden 89 kişi (%64.03)'ü haftalık ders saati sayısının olduğu gibi kalmasını istemektedirler. %35.25'i ise ders saatinin artırılmasını, bir kişi ise azaltılmasını önermektedir.

Öğretmenlerin yarısından fazlası (% 64.03) ders saati sayısı olduğu gibi kalmalıdır görüşünü önermekteyselerde, %35.25'i artırılmasını istemektedir. Gözlemlerimiz ders saatinin artırılmasının dersin işlenişindeki kaliteyi artıracak yönündedir.

Tablo 29. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Değişiklik Yapılmalıdır, Hangi Yönde Ne Gibi Değişiklik Yapılmalıdır İle İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Hayır yapılmamalıdır	11	61.11	38	88.37	49	80.33
2. Evet yapılmalıdır	7	38.89	5	11.63	12	19.67
Toplam	18	100.00	43	100.00	61	100.00

Tablo 29'da öğretmenlerin % 80.33'ü Sosyal bilgiler dersinin amaçlarında değişiklik yapılmamalıdır görüşünü önerirken; % 19.67'si ise değişiklik yapılmalıdır ve amaçlar öğrenci seviyesine göre ayarlanmalıdır görüşünü ortaya koymaktadırlar.

2. Kıdemlere Göre Öğretmenlerin Görünümleri

Tablo 30'da görüleceği gibi araştırma evresine giren öğretmenlerin kıdemleri ve yüzdeleri ortaya konulmuştur. Buna göre 28 öğretmen 1-5 yıl arasında, 21 öğretmen 6-10 yıl arasında, 11-16 yıl arasında 26 öğretmen, 51 öğretmen 17-24 yıl arasında, 23 öğretmen ise 25 ve daha yukarı kademelere sahiptir. Yorumlarımızda bu kıdemlere göre olacaktır.

Bu bölümde Sosyal Bilgiler ders programlarının amaçlarıyla, konular ve konuların dağılımları, öğrenme ve öğretme süreçleriyle, değerlendirme boyutları ile öğretmenlerin kıdemleri arasındaki dağılım değerlendirilecektir.

Tablo 30. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Programlarını, Eğitim Gördükleri Kurumda Bütün Detaylarıyla Öğretilme Durumunun Dağılımı.

Kıdem	Evet		Kısmen		Hayır		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1-5 yıl	1	3.85	13	50.00	12	46.15	26	100.00
6-10 yıl	4	19.05	11	52.57	6	28.57	21	100.00
11-16 yıl	2	8.00	18	72.00	5	20.00	25	100.00
17-24 yıl	11	22.00	30	60.00	9	18.00	50	100.00
25 ve yukarısı	5	23.81	13	61.90	3	14.29	21	100.00
Toplam	23	16.08	85	59.44	35	24.48	143	100.00

n= 143

Sd=8

$\chi^2=13.760$

$\chi^2_T=15.51$ p>0.05

Tablo 30'da Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Ders programını eğitim gördükleri kurumlarda bütün detaylarıyla öğretildi mi sorusuna "evet" seçeneğini toplam 23 (16.08) oranında seçmişlerdir. Bunlardan 17-24 yıl arası kademeye

sahip olanlar %22 evet demişlerdir, 25 ve yukarısı %23.81 oranında evet seçeneğini cevaplamışlardır. Kıdemi 17 yıldan az olanlar ise bu seçeneği daha az oranda cevaplamışlardır.

"Kısmen" seçeneği ise 1-5 yıl arası %50, 6-10 yıl arası %52, 11-16 yıl arası %72, 17-24 yıl arası %60, 25 ve yukarısı % 61.90 oranında seçmişlerdir. Kısmen seçeneğini yaklaşık öğretmenlerin 2/3'sinin seçtiği görülüyor.

"Hayır", seçeneğini ise 1-5 yıl arası %46.15, 6-10 yıl arası %28.57, 11-16 yıl arası %20, 17-24 yıl arası %18, 25 ve yukarısı %14.29 oranında seçmişlerdir.

Hayır seçeneği bize gösteriyorki 1-10 yıllık kıdeme sahip öğretmenler Sosyal Bilgiler programını bütün detaylarıyla eğitim gördükleri kurumlarda öğrenemediklerini ortaya koymaktadırlar. 10-25 yıl arasında kıdeme sahip olan öğretmenlerde ise bu oran düşmektedir.

Khi kare test tekniği analizine göre 8 sd., 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve ilişki anlamlı bulunamamıştır. Yani kıdemle Sosyal Bilgiler Ders programlarının eğitim gördükleri kurumda bütün detaylarıyla öğretilmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 31. Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları ve Türk Milli Eğitiminin Amaçları Kendisinden Beklenen Fonksiyonunu Yerine Getiriyor mu Görüşünün Kidelere Göre Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tümüyle getiriyor	2	7.14	6	28.57	3	11.54	9	17.65	5	21.74	25	16.78
Kısmen getiriyor	25	89.29	14	66.67	22	84.62	41	80.39	17	73.91	119	79.87
Hiç getirmiyor	1	3.57	1	4.76	0	-	1	1.96	1	4.35	4	2.68
Başka	-	-	-	-	1	3.85	-	-	-	-	1	0.67
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	51	100.0	23	100.0	149	100.0

n= 149

Sd=12

$\chi^2=11.207$

$\chi^2_T=21.0$

p>0.05

Tablo 31'de öğretmenlerin kıdemlerine göre Sosyal Bilgiler Dersinin özel amaçları ve Türk Milli eğitiminin amaçları kendisinden beklenen görevleriyle getiren mu sorusuna cevaplar vermişlerdir. "Tümüyle getiren" seçeneğine toplam 25 öğretmen %16.78 arasında cevap vermişlerdir. "Kısmen yerine getiren" seçeneğine toplam 119 öğretmen %79.87 oranında cevap vermiştir. Hiç yerine getirmiyor diyen öğretmen sadece 4 kişidir.

Özellikle 1-5 yıl kıdemdeki öğretmenlerin "Kısmen yerine getiren" seçeneğine verdikleri cevapların yüzdesi % 89.29.

6-10 yıl arası aynı seçeneğe % 66.67

11-16 yıl arası aynı seçeneğe % 84.62

17-24 yıl arası aynı seçeneğe % 80.39

25 yıl ve yukarı kıdemde olanlar %73-91 oranında cevap vermişlerdir.

Khi kare test analizine göre sd:12 olan anlamlılık düzeyi 0.05 test edilmiş ve Sosyal Bilgilerin özel amaçları, Milli Eğitim amaçlarının kendisinden beklenen fonksiyonu yerine getirme ile kıdem arasında anlamlı bir bağ bulunamamıştır.

Tablo 32.

2. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinin muhtevasının Öğrencilerin Psikolojik Gelişmelerine Uygunluğu ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen uygundur	6	21.43	2	9.52	2	7.69	13	26.00	3	13.04	26	17.56
Kısmen uygundur	18	64.29	15	71.43	22	84.62	32	64.00	17	73.91	104	70.27
Uygun değildir	4	14.29	4	19.05	2	7.69	5	10.00	3	13.04	18	12.16
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	148	100.0

Tablo 32'de Sosyal Bilgiler muhtevasının öğrencilerin psikolojik gelişmelerine tamamen uygundur görüşünde toplam 26 öğretmen cevap vermiştir (%17.56). "Kısmen uygundur" seçeneğini ise 104 öğretmen seçmiş ve yüzdesi

70.27'dir. "Uygun değildir" seçeneğini ise 18 öğretmen işaretlemiştir. Bunun yüzdesi ise 12.16'dır. Öğretmenler %70 oranında kısmen uygundur görüşünde birleşmişlerdir.

Tablo 33. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Konuların Dağılımını Dengeli Bulmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Dengeli buluyorum	12	44.44	6	30.00	4	15.38	14	28.00	3	13.64	39	26.90
Kis.den. buluyorum	13	48.15	10	50.00	13	50.00	26	52.00	8	36.36	70	48.28
Dengeli bulmuyorum	2	7.41	4	20.00	9	34.62	10	20.00	11	50.00	36	24.83
Toplam	27	100.0	20	100.0	26	100.0	50	100.0	22	100.0	145	100.0

n= 145 Sd=8 $\chi^2=17.299$ $\chi^2_T=15.51$ $p<0.05$ C=0.33

Tablo 33'de öğretmenlerin Sosyal Bilgiler kitabındaki konuların dağılımını dengeli bulup bulmadıklarına ilişkin sorular sorulmuştur. Dengeli buluyorum seçeneğini 1-5 yıl arası kıdamle öğretmenlerin % 44.44 seçmiştir. 6-10 yıl arası %30; 11-16 yıl arası %15.38; 17-24 yıl arası %28; 25 yıl ve yukarı kidede olanların yüzdesi %13.64'tür.

Kısmen dengeli bulanlar ise 1-5 yıl %48'dir. 6-10 yıl arası %50'dir. 11-16 yıl %50, 17-24 yıl %52, 25 ve yukarı %36.36 arasında cevap vermişlerdir.

Dengeli bulmayanlar ise 1-5 yıl %7.41, 6-10 yıl %20, 11-16 yıl %34.62, 17-24 yıl %20, 25 ve yukarı %50'dir. Öğretmenlerin %26.90'ı konu dağılımını dengeli bulmaktadır.

Khi kare test tekniğine göre sd.8 olan anlamlılık düzeyi 0.05 test edilmiş ve ilişki anlamlı bulunmuştur. Yani öğretmenlerin kıdemlerinin artmasıyla Sosyal Bilgiler ders kitabındaki konuların dağılımının arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. İlişki derecesi C=0,33 olarak bulunmuştur.

Kıdemi 25 yıl ve yukarı olan öğretmenlerin toplulaştırılmış programdan geçirilmeyişleri böyle bir sonucu doğurmuş olabilir.

Tablo 34. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Konuların Düzenine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Konular birbiriyle ilgilidir	12	44.44	13	61.90	11	42.31	24	48.00	8	34.78	68	46.26
Konuların bir kısmı birbiriyle ilgilidir	14	51.85	5	23.81	12	46.15	16	32.00	11	47.83	58	39.46
Konular kopuk ve ilgisizdir	1	3.70	3	14.29	2	7.69	8	16.00	3	13.04	17	11.56
Başka	-	-	-	-	1	3.85	2	4.00	1	4.35	4	2.72
Toplam	27	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	147	100.0

Tablo 34'de öğretmenlerin toplam 68'i (%46.26) konuların birbiriyle ilgili olduğunu, 58 öğretmen (%39.46) ise konuların bir kısmının birbiriyle ilişkili olduğu, 17 öğretmen ise konuların birbirinden kopuk ve ilgisiz olduğunu ortaya koymuşlardır. 4 öğretmen ise değişik görüş belirtmişlerdir. Özellikle konuların çevrenin sosyal yapısında uydurulmasını önermektedirler.

Tablo 35. Öğretmenl. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Ait Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tarih, Coğ., Vat.Bil. bugünkü haliyle tek bir kitap halinde düzenlenmelidir	8	28.57	5	26.32	12	46.15	17	35.42	7	31.82	49	34.27
Tarih, Coğ., Vat.Bil. ayrı ayrı olarak düzenlenmelidir	3	10.71	6	31.58	8	30.77	21	43.75	8	36.36	46	32.17
Tarih, Coğ., Vat.Bil. ayrı ayrı değil kitap içinde kaynaştırılmış şekilde düzenlenmeli.	17	60.71	8	42.11	6	23.08	10	20.83	7	31.82	48	33.57
Toplam	28	100.0	19	100.0	26	100.0	48	100.0	22	100.0	143	100.0

n= 143

Sd=8

$\chi^2=17.642$

$\chi^2_T=15.51$

p<0.05

C=0.32

Tablo 35'de Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ait görüşlerinin dağılımı ele alınmıştır. Buna göre Sosyal Bilgiler kitaplarındaki Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık bilgisi konuları, tek bir kitap halinde düzenlenmelidir sorusuna 1-5

yıl kıdemli olan öğretmenler %28.57, 6-10 yıl kıdemliler %26.32, 17-24 yıl kıdemliler %35.42, 25 ve yukarısı %31.82 oranda cevap vermişlerdir. Bu konuların ayrı ayrı kitaplar halinde olmasını ise; 1-5 yıl kıdemli olanlar %10.71, 6-10 yıl kıdemliler %31.58, 11-16 yıl kıdemliler %30.77 17-24 yıl arası %43.75, 25 ve yukarısı %36.36'dır.

Kitaplar ayrı ayrı değil, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık bilgileri konularının kitap içinde kaynaştırılarak düzenlenmesini öneren öğretmenlerin kıdemlerine göre dağılımı ise şöyledir; 1-5 yıl %60.71; 6-10 yıl %42.11, 11-16 yıl %23, 17-24 yıl %20.80, 25 ve yukarısı yıl %31.82'dir.

Buna göre 1-10 yıl arasında kıdemli olan öğretmenler Sosyal Bilgiler kitabındaki konuları tek bir kitap içinde kaynaştırarak düzenlenmesini %50 oranında istemektedirler. Bu sonuç onların toplulaştırılmış programdan geçtiklerinin bir göstergesidir.

10 yılın üstünde kıdemli öğretmenlerde ise Sosyal Bilgiler kitabındaki tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri konularının ayrı ayrı düzenlenmesini %40'a yakın istemektedirler.

Khi kare test tekniğine göre $sd=8$ olan anlamlılık düzeyi 0.05 ile test edilmiş ve ilişki anlamlı bulunmuştur. İlişki derecesi $C=0,32$ 'dir. Yani öğretmenlerin kıdemleri ile Sosyal Bilgiler kitaplarının düzenlenmesine ilişkin görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Tablo 36. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Bilgileri Konularının Ağırlık Oranlarının Dağılımına İlişkin Görüşleri

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Dengeli buluyorum	9	32.14	9	42.86	6	25.00	15	30.61	4	18.18	43	29.86
Kıs.Den. Buluyorum	14	50.00	8	38.10	11	45.83	23	46.94	12	54.55	68	47.22
Dengeli bulmuyorum	4	14.29	4	19.05	7	29.17	11	22.45	6	27.27	32	22.22
Başka	1	3.57	-	-	-	-	-	-	-	-	1	0.69
Toplam	28	100.0	21	100.0	24	100.0	49	100.0	22	100.0	144	100.0

Tablo 36'da dengeli buluyorum seçeneğine toplam 43 öğretmen cevap vermiştir (%29.86).

Kısmen dengeli buluyorum seçeneğine toplam 68 öğretmen cevap vermiştir (%47.22).

Dengeli bulmuyorum seçeneğini 32 öğretmen seçmiştir. Yüzdesi % 22.22. Bir öğretmende bu üç konunun ağırlık oranının aynı olmasını istediğini belirtmiştir.

Tablo 37. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersi Tarih, Coğrafya Vatandaşlık Bilgileri Olarak Ayrı Ayrı Öğretilirse, İstenen Davranışların Daha İyi Kazandırılabilceğine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Tamamen kazandırır	3	11.11	6	28.57	14	56.00	20	43.48	10	47.62	53	37.86
Kısmen kazandırır	17	62.96	9	42.86	10	40.00	16	34.78	8	38.10	60	42.86
Kazandırmaz	7	25.93	5	23.81	1	4.00	10	21.74	3	14.29	26	18.57
Başka	-	-	1	4.76	-	-	-	-	-	-	1	0.71
Toplam	27	100.0	21	100.0	25	100.0	46	100.0	21	100.0	140	100.0

n= 140

Sd=12

$\chi^2=22.149$

$\chi^2_T=21.0$

p<0.05

C=0.36

Tablo 37'de Sosyal Bilgiler dersi içindeki konuların ayrı ayrı öğretilmesi, öğrencilere istenen davranışları daha iyi kazandırır mı sorusuna öğretmenlerin kıdemlerine göre verdiği cevaplar şöyledir.

Tamamen kazandırır seçeneğini 1-10 yıl arası kıdemli olan öğretmenler yaklaşık %20 seçerken; 10-25 yıl arası %50 oranında seçmişlerdir. Kısmen kazandırır seçeneğini, %42.86 oranıyla 60 öğretmen seçmiştir. Burada da 1-10 yıl arası kıdemdeki öğretmenler %50 yaklaşık oranla kısmen kazandırır derken, yaklaşık %35 oranında 10-25 yıl kıdemli öğretmenler kısmen kısmen kazandırır demektedirler. Toplam kazandırmazların görüşü ise %18.57 ile 26 öğretmendir.

Bir öğretmende kaynaştırılarak verilirse davranışlar daha iyi kazandırır görüşündedir.

Khi kare testi tekniğine göre $sd=12$ anlamlılık düzeyi 0.05 ile test edilmiş ve ilişki anlamlı bulunmuştur. İlişkinin derecesine ilişkin hesaplamaların cotigency katsayısı 0,36'dır. Kıdemleri ile Sosyal Bilgiler dersi içindeki tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri ayrı ayrı öğretilirse davranışların daha iyi kazandırılacağına ilişkin görüşler arasında anlamlı bir ilişkiyi göstermektedir.

Kıdem arttıkça Sosyal bilgiler konuları içindeki tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgilerinin ayrı ayrı oluşturulması ağırlık kazanmakta, kıdemi 10 yıldan az olanlarda ise bu konuların tek kitap içinde kaynaştırılarak ve dengeli bir şekilde okutulmasıyla davranışların daha iyi kazandırılacağı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 38. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi, Gözlem ve İncelemelere Yer Vermesine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Evet	9	32.14	4	19.05	9	34.62	28	56.00	11	47.83	61	41.22
Kısmen	17	60.71	15	71.43	15	57.69	18	36.00	11	47.83	76	51.35
Hayır	2	7.14	2	9.52	2	7.69	4	8.00	1	4.35	11	7.43
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	148	100.0

Tablo 38'de öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde gezi, gözlem ve incelemelere yer veriyor musunuz sorusu sorulmuştur. Evet seçeneğini toplam 61 öğretmen seçmiştir %4.22. Evet seçeneğine %56 oranında 17-24 arası kıdemi bulunanlar yüksek cevap vermişlerdir. Diğer kıdemdekilerin oranı %50'nin altındadır. "Kısmen" seçeneğini 76 öğretmen işaretlemiştir. Bunun yüzdesi %51.35'tir. "Hayır" seçeneğini ise %7.43 oranında 11 öğretmen seçmiştir.

Öğretmenlerimizin 1-10 yıl kıdemli olanları %65 oranında "kısmen" gezi gözlem ve incelemelere Sosyal Bilgiler dersinde yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Tablo 39.

3.A) Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Daha Çok Hangi Yöntemi Uyguladıklarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Takrir (Anlatma)	11	39.29	8	38.10	10	38.46	18	36.00	5	21.74	52	35.14
Soru-Cevap	8	28.57	2	9.52	10	38.46	14	28.00	11	47.83	45	30.41
Problem çözme	1	3.27	-	-	-	-	2	4.00	-	-	3	2.03
Ünite (Proje)	7	25.00	6	28.57	5	19.23	14	28.00	7	30.43	39	26.35
Başka	1	3.57	5	23.81	1	3.85	2	4.00	-	-	9	6.08
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	148	100.0

Tablo 39'da öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde daha çok hangi öğretim yöntemini kullanıyorsunuz ile ilgili görüşleri sorulmuştur. takrir yöntemini %39 oranında 1-5 yıl arası kıdemliler; %38.10 oranında 6-10 yıl arası kıdemliler; %38 oranında 11-16 yıl arası kıdemliler; %36 oranında 17-24 arası kıdemliler;%21.74 oranında ise 25 yıl ve yukarısı kullandıklarını ortaya koymuştur. Takrir yöntemini, %35 arasında toplam 52 öğretmen kullandıklarını belirtmişlerdir. Soru-cevap yöntemi ise toplam 45 öğretmen %30.41 oranında kullandıklarını ortaya koyarlarken, Proje(ünite) yöntemini toplam 39 öğretmen seçmiş ve bunun toplam yüzdesi % 26.35'tir. Projeyöntemini kıdemli 25 ve yukarı olan öğretmenler %30.43 oranında kullanırken, diğer kıdemdekiler %30'un altında kullandıklarını belirtmişlerdir.

Dokuz öğretmen de hepsini bir arada kullandıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 40. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde En Çok İzlenen Kitaplara İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ders kitabını izler aynen öğrenciden isterim	4	14.29	5	23.81	7	26.92	10	20.41	1	4.35	27	18.37
Yardımcı kaynaklardan yararlanır aynen öğrenciden isterim!	19	67.86	13	61.90	14	53.85	33	67.35	14	60.87	93	63.27
Herhangi bir kitaba bağlı kalmadan işler, not tutturur öğrenciden isterim	4	14.29	3	14.29	3	11.54	5	10.20	8	34.78	23	15.65
Başka belirtme	1	3.57	-	-	2	7.69	1	2.04	-	-	4	2.72
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	49	100.0	23	100.0	147	100.0

Tablo 40'da toplam öğretmenlerden 27 kişi, ders kitabından aynen takip ettiğini; yardımcı kaynaklardan da yararlanıp öğrenciden isterim seçeneğini ise, 1-5 yıl arası kıdemli olanlar %67.86; 6-10 yıl arası %61.90; 11-16 yıl arası %53.85; 17-24 yıl arası %67.35; 25 ve yukarısı %60.87 oranında evap vermişlerdir. Öğretmenlerimizin %63.27'si bu maddeyi işaretlememişlerdir.

Her hangi bir kitaba bağlı kalmadanders işleyenler ise %15.65'dir. 4 öğretmen de hepsini birlikte kullanarak dersi takip ettiğini belirtmektedirler.

Tablo 41.b) Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Kullanılan Araç-Gereçlerin Öncelik Sırasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Ders kitabı	23	82.14	19	90.48	22	84.62	46	92.00	19	82.00	129	87.16
Yrd.Ders kitabı	2	7.14	-	-	3	11.54	2	4.00	1	4.35	8	5.41
Harita-atlas vb.	2	7.14	1	4.76	1	3.85	1	2.00	2	8.70	7	4.73
Slayt,levha,film	1	3.57	-	-	-	-	1	2.00	1	4.35	3	2.03
Radyo TV.progr.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Başka	-	-	1	4.76	-	-	-	-	-	-	1	0.68
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	148	100.0

n= 148

Sd=16

$\chi^2=13.528$

$\chi^2_T=26.3$

p>0.05

Tablo 41'de görüldüğü gibi Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin %87.16'sı, bu derste araç-gereç seçiminde öncelik sırasına ders kitabını koymuşlardır. Bunu %5.41 ile yardımcı ders kitabı, %4.73 ile harita-atlas izlemektedir. Slayt, levha, film gibi araçların okularımızda bulunmadığını öğretmenlerimiz belirtmişlerdir. Ancak %2.03'ü bunları kullanmaktadırlar.

Bir öğretmenimiz de yerine göre hepsinden yararlandığını belirtmiştir. Khi kare test analizine göre sd=16, anlamlılık düzeyi 0.05 ile test edilmiş ve kıdem ile ders araç-gereç seçimindeki öncelik arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 42. Okuldaki Araç Ve Gereçlerin İhtiyaç Karşılmasına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Kıdemlere Göre Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yeterli	7	25.00	6	28.57	8	30.77	13	26.00	9	39.13	43	29.05
Kısmen yeterli	20	71.43	13	61.90	17	65.38	27	54.00	13	56.52	90	60.81
Yetersiz	1	3.57	2	9.52	1	3.85	10	20.00	1	4.35	15	10.14
Toplam	28	100.0	21	100.0	26	100.0	50	100.0	23	100.0	148	100.0

Tablo 42'de öğretmenlerin %60.81'i okuldaki araç ve gereçlerin ihtiyacı kısmen karşıladığı görüşündedir. 1-5 yıl arası kıdemde olanlar kısmen yeterlidir seçeneğini %71.47 oranında seçerken, 17-24 yıl kıdemliler bunu %54 oranında seçmişlerdir. Yeterli bulanlar toplam %29.05, yetersiz bulunlar ise %10.14'tür.

Tablo 43. Öğretmenlerin Okulda Bulunan Araç-Gereçlerden Yararlanmalarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Her zaman yararlanıyorum	18	64.29	13	85.00	17	68.00	33	66.00	16	69.57	97	66.44
Kısmen yararlanıy.	9	32.14	6	30.00	7	28.00	13	36.00	7	30.43	42	28.77
Hiç yararlanamıyorum	1	3.57	1	5.00	1	4.00	4	8.00	-	-	7	4.79
Toplam	28	100.0	20	100.0	25	100.0	50	100.0	23	100.0	146	100.0

Tablo 43'de öğretmenlerin okullarda bulunan araç-gereçlerden yararlanmalarına ilişkin sorular sorulmuştur. "Her zaman yararlanıyorum" seçeneğini %66.44 ile toplam 97 öğretmen seçmiştir. 1-5 yıl kıdemde olanlar % 64.29, 6-10 yıl kıdemi olanlar %65, 11-16 yıl kıdemliler %68; 17-24 yıl arası %66; 25 ve yukarı kıdemde olanlar ise %69.57 oranındadır. Bu da gösteriyor ki öğretmenler mevcut araçlardan yararlanma yoluna büyük ölçüde gitmektedirler. "Kısmen yararlanıyorum" seçeneğini ise 28.77 oranıyla toplam 42 öğretmen seçerken, "hiç yararlanmıyorum" seçeneğini %4.79 oranıyla 7 öğretmen seçmiştir.

Tablo 44. 4. Öğretmenlerin Sınıf Geçme Ve İmtihan Yönetmeliğinin İlgili Maddelerinin Esas Alınarak Yapılacak Değerlendirmeyi Yeterli Bulup Bulmadıklarıyla İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yeterli	6	23.08	6	33.33	9	34.62	14	28.57	11	47.83	46	32.39
Kısmen yeterli	11	42.31	9	50.00	10	38.46	16	32.65	8	34.78	57	38.03
Yetersiz	9	34.62	3	16.67	7	26.92	18	36.73	4	17.39	41	28.87
Başka	-	-	-	-	-	-	1	2.04	-	-	1	0.70
Toplam	28	100.0	18	100.0	26	100.0	49	100.0	23	100.0	144	100.0

Tablo 44'de öğretmenlerin sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinin ilgili maddelerinin esas alınarak yapılacak değerlendirmeyi yeterli bulup bulamadıkları ile ilgili görüşlerinin dağılımı verilmiştir.

Toplam öğretmenlerden %32.39'u yeterli seçeneğini işaretlemişlerdir. Özellikle 25 yıl kıdemli öğretmenlerin %47.83'ü imtihan yönetmeliği ile ilgili maddeleri yeterli bulurken, 1-5 yıl arasında kıdemi olan öğretmenler %23.08 ile yeterli görmektedirler. Öğretmenlerimizin % 38'i kısmen yeterli görmektedirler. Bu seçenekte de 1-5 yıl arası kıdemde olanlar %42.31 oranında cevap verirken; 10 yıl ve yukarısı kıdemde olanlar %30'un üzerinde cevap vermişlerdir. "Yetersiz" seçeneğini ise % 28.87 oranında öğretmen seçmiştir.

Tablo 45. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Öğretimine Ayrılan Süre ile İlgili Görüşlerinin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Haftalık ders saati olduğu gibi kalmalıdır	19	79.17	12	63.16	15	60.00	30	62.50	12	54.55	88	63.77
Haftalık ders saati artırılmalıdır	5	20.83	7	36.84	10	40.00	17	35.42	10	45.45	49	35.51
H. De. s. azaltılmalıdır	-	-	-	-	-	-	1	2.08	-	-	1	0.72
Toplam	24	100.0	19	100.0	25	100.0	48	100.0	22	100.0	138	100.0

n= 138

Sd=8

$\chi^2=5.350$

$\chi^2_T=15.51$

p>0.05

Toplam 88 öğretmen "haftalık ders saati sayısının olduğu gibi kalmasını" seçmişlerdir. 1-5 yıl arası kıdemde olan öğretmenler %79.17 oranında ders saatinin olduğu gibi kalmasını seçerken, kıdemi 10-25 yıl arasında olan öğretmenler yaklaşık %40 oranında haftalık ders saatinin artırılmasını önermektedirler. Bir öğretmen de haftalık ders saatinin azaltılmasını önermektedir.

Khi kare test tekniğine göre $S_d=8$ ve 0.05 anlamlılık düzeyinde test edilmiş ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yani kıdem ile sosyal bilgiler öğretimine ayrılan süre ile ilgili görüşlerin dağılımı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 46. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçlarında Değişiklik Yapılmalı mıdır? Hangi Yönde, Ne Gibi Değişiklikler Yapılmalıdır İle İlgili Görüşlerin Dağılımı

	1-5		6-10		11-16		17-24		25 ve Y.		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Hayır yapılmamalıdır	9	90.00	7	70.00	11	78.57	16	88.89	5	62.50	48	80.00
Evet yapılmalıdır	1	10.00	3	30.00	3	21.43	2	11.11	3	37.50	12	20.00
Toplam	10	100.0	10	100.0	14	100.0	18	100.0	8	100.0	60	100.0

Tablo 46'da Sosyal Bilgiler dersine giren toplam 48 öğretmen (%80) oranında, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında bir değişiklik yapılmama taraftarıdır. 1-5 yıl kıdemliler %90 oranında; 6-10 yıl kıdeme sahip olanlar %70 oranında; 11-17 yıl kıdemliler %78.57 oranında; 17-24 yıl kıdemliler %88.89; 25 ve yukarısı %62.50 oranında değişiklik istememektedirler.

Toplam 12 öğretmen (%20) evet, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında değişiklik yapılmasını önermektedirler. 25 yıl ve yukarı kıdemde olan öğretmenlerden %37'si değişiklik yapılmasını önerirken 25 yıl kıdemlilerden az kıdemde olanların oranı düşük bulunmuştur.

Tablo 47. Öğretmenlerce Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde, Çözümü Gereken Problemlerle, Başarıyı Yükseltmek İçin, Önemli Görülen Öneriler

1. Merkezi ve Okul Yönetimine, Öğretmenlere, Öğrencilere İlişkin Öneriler	f
Program yeniden gözden geçirilerek, konular azaltılmalı ve sadeleştirilmelidir	47
Kitaplardaki konulardan güncelliğini yitirmiş olanlar çıkarılmalıdır	10
Harita, atlas, slayt, film vb. araçlar bütün okullara verilmeli	47
Kaynak kitaplar zenginleştirilmeli	15
Eski haritaların yenileştirilmesi	5
Kitapların sonuna tarihi olaylarla ilgili bilgiler konulmalı	12
TV'den yararlanılmalı	10
Tarih konuları, kronolojik sıraya göre ve birbiriyle bağlantıları verilmeli	8
Sosyal Bilgilerle ayrılan süre artırılmalı	20
Konuların sonuna test soruları konulmalı	18
Öğretmen programı yetiştirme endişesinden kurtarılmalıdır	2
Öğretmenler sık sık hizmet-içi eğitimden geçirilmeli	5
Konular öğrenci seviyesine göre hazırlanmalı	30
Bilgide kaliteye önem verilmeli	22
Konular dünyada meydana gelen son değişikliklere göre yeniden düzenlenmeli	14
Osmanlı devleti ile ilgili konular daha objektif, doğru olarak ve günümüzle bağlantısı kurularak anlatılmalı	15
Yabancı ülkelerin coğrafi özelliklerine fazla zaman ayrılmamalı	21
Vatandaşlık bilgileri konuları detaylı işlenmelidir	21
Öğrenciler tarihi ezberlemek için zorlanmamalı	8
Yurudumuzun tanıtımına ağırlık verilmeli	10
Yeni Kurulan Türk Cumhuriyetlerinin tanıtımına ağırlık verilmeli	16
Ders kitapları renkli olmalı ve devlet tarafından basılmalı	4

Tablo 47'ye devam

1. Merkezi ve Okul Yönetimine, Öğretmenlere, Öğrencilere İlişkin Öneriler	f
Milli Birlik ve ülkenin bölünmez bütünlüğüne yönelik konulara ağırlık verilmeli	20
Öğrenciyi derse hazırlama yöntemi öğretilmeli	5
Dersin öğretiminde yakından uzağa yöntemi göz önünde bulundurulmalıdır	10
Harita üzerinde çalışma alışkanlığı kazandırılmalı	8
Tarihi yerlere geziler düzenlenmeli, gezi için okullara araç verilmeli	7
Öğrenciler sık sık motive edilmeli	6
Konular bol örneklerle işlenmeli	12
Sınıf mevcutları çok kalabalık, 30-35'e indirilmeli	11
Öğretmenin kendisini yenileyebilmesi için yolluklu ve harcırahlı hizmet içi kurslara katılmalı	45
Öğrenci derse hazırlıklı gelmeli	5
Dengeli beslenmeye dikkat etmeli	8

Tablo 47'de belirtilen öneriler, öğretmen sayılarını değil, sadece bu önerilerin kaç defa tekrarlandığını (frekansı) göstermektedir.

Öğretmenlerimizin 110'u Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde, çözümü gereken problemlerle, başarıyı yükseltmek için önerilerde bulunmuşlar, 40 öğretmen bu konuda öneride bulunmamıştır.

Öneriler, merkezi ve okul yönetimlerine, öğretmenlere ve öğrencilere maddeler halinde belirtilmiş olup, aynı olan öneriler birleştirilmiştir.

Ortaya konan öneri ve görüşler, sadece 5. sınıfa giren Sosyal Bilgiler öğretmenlerini değil, bütün öğretmenleri ilgilendirir görünümündedir. Öneriler, araştırmamız açısından çok büyük önem taşımaktadır.

BÖLÜM : III

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

"İlkokul 5. sınıfı öğretmenlerinin görüşleri çerçevesinde Sosyal Bilgiler Ders Programlarının Değerlendirilmesine yönelik" tez çalışmamda, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders programının amaç, muhteva, araç-gereç, süre, yöntem ve değerlendirme unsurları incelenmiştir.

Araştırmamızın evresini, Erzurum ili merkez ilkokullarındaki 5. sınıfa giren sınıf öğretmenleri oluşturmaktadır. kıkdört ilkokul da yüzelli öğretmene anket uygulayarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda cinsiyet ve kıdeme göre bulgular elde edilmiş ve yorumlar yapılmıştır.

Cinsiyete göre elde ettiğimiz sonuçlara göre önemli bir farklılık görülmediğinden sonuçlar toplam yüzdelere göre ve sayılarına göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Buna göre öğretmenlerin %66.67'sini kadınların oluşturduğu görülmektedir. kıdemlerine göre 1-10 yıl arasındaki öğretmenler % 33 dolayındayken, %67'si; 11 ve yukarı kıdemdeki öğretmenlerden oluşmaktadırlar. Öğretmenlerin %96'sı yöneticilik görevinde bulunmamaktadırlar. Öğretmenlerimizin %62.84'ü sınıf öğretmenliğini sevdikleri bir alan olarak seçtiklerini belirtirken, %13.51'i ailesinin isteği ile, % 20.95'i öğrenimlerinin zorunlu kıdıklarını seçtikleri görülmüştür. % 98.63 oranında eğitsel kolda görev aldıklarını belirtirlerken, öğretmenlerimizin %40.97'si meslekleriyle ilgili hizmet içi eğitime katılmadıklarını ortaya koymuşlardır. Hizmet içi eğitime katılanlar % 59.03'dür. Hizmet içi eğitime katılma ihtiyacı duyanlar ise % 49.33'dür.

Bu dersin programının, eğitim gördükleri kurumlarda bütün detaylarıyla öğretilip öğretilmediğiyle ilgili soruya % 59.72 oranında kısmen öğretildi cevabını verirken, %25'i öğretilmediği kanaatindedir. % 15'i ise öğretildiği seçeneğini onaylamışlardır.

Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Programını, kendi istekleriyle öğrenme durumlarıyla ilgili sorulara verdikleri cevapları ise; evet seçeneğini %23

oranında cevap vermişlerdir. Kısmen kendi isteğiyle öğrendim diyen öğretmenler ise %60' dolayındadır. Hayır diyenler ise %17 civarındadır.

Sosyal Bilgiler dersinin, Milli eğitim'in ve dersin özel amaçlarının kısmen gerçekleştirildiğine, öğretmenlerin %80'ni katılırken, %17'si tümüyle getirdiği görüşünü belirtmişlerdir. Kıdemlerine göre 1-5 yıl arası öğretmenler kısmen gerçekleştirdiği seçeneğini %89 oranında seçmişlerdir. 11-16 yıl arası %85 oranında, 25 ve yukarı kıdemde olanlar %74 oranında bir seçeneği seçmişlerdir. Hiç yerine getirmiyor cevabını seçenler ise çok düşük bir orandadır % 2.68.

Bu derste amaçların büyük oranda gerçekleştirilmesi beklenmektedir. Oysa öğretmenler kısmen gerçekleştirildiği görüşündedirler. Çünkü, öğretmenlerin farklı öğretim programlarından geçmesi buna sebep olabilir.

Programın dağılımını dengeli bulup bulmadıklarıyla ilgili öğrenenlerin kıdemlerine göre görüşlerine baktığımız zaman ise, %48.21 programın muhtevasına kısmen dengeli bulunduğunu, buna karşılık %24.90'ı dengeli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Dengeli bulanların oranı ise toplam olarak %24.83'tür. Kıdemlerine göre 10-24 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler %50 oranında kısmen dengeli buluyorum derken, 25 ve yukarı ile 1-10 yıl kıdemde olan öğretmenler bu oranda düşük görüş belirtmişlerdir. Bu bulgulara göre programın muhtevasında bir dengesizliğin olduğu görülmektedir.

Programın öğrencilerin psikolojik gelişmelerine uygunluğunu, öğretmenlerin %69.80'i kısmen uygunluğunu belirtirken, %17.45'i tamamen uygundur görüşünü; %12.75'i ise uygun değildir görüşündedir. Kıdemlere göre bu dağılıma baktığımız zaman öğretmenlerimizin büyük bir bölümü (%70.27) kısmen uygundur görüşündedirler.

Özellikle öğretmenlerimizin bu görüşleri programın muhtevasının öğrencilerin psikolojik gelişmelerine göre yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini, konuların öğrenci seviyelerine göre düzenlenip, sadeleştirilmesini ortaya çıkarmaktadır.

Ders kitaplarında konuların düzenine ilişkin öğretmenlerin yarıya yakını (%46) konuların birbiriyle ilgili olduklarını, %40'a yakın konuların bir kısmının birbiriyle ilgili olduğu, %11.56'sı ise konuların kopuk ve ilgisiz

olduğunu belirtmişlerdir. Kıdemlerine göre, 6-10 yıl arasında kıdeme sahip öğretmenlerin konuları birbiriyle ilgilidir seçeneğine %61.90 oranında büyük bir yer vermiş olmalarına rağmen. diğer kıdemde olanlar %40 oranında bu seçeneği uygun görmüşlerdir. Konuların kopuk ve ilgisiz olduğunu 17-24 yıl arası kıdemde olanlar diğerlerine göre daha fazla seçmişlerdir.

Bu bulgular ders kitaplarının yeniden düzenlenmesinin gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Öğretmenlerin ders kitaplarına ilişkin olarak, bugünkü haliyle devam etmesi, ayrı kitaplar olarak düzenlenmesi ve konuların bir kitap içinde kaynaştırılması görüşlerinde oranlar birbirine yakın bulunmaktadır. Tek kitap halinde düzenlenmelidir 1/3, ayrı ayrı düzenlenmelidir 1/3, kaynaştırılmış şekilde düzenlenmelidir 1/3 dolayındadır.

1-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin 1/2'si kitapları ayrı ayrı değil, kaynaştırılmış şekilde ve tek bir kitap içinde verilmelidir görüşünü savunurken, 10 yıl üstündeki öğretmenler konuları (tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri) ayrı ayrı kitaplar halinde %40 oranında istemektedirler. Khi kare test tekniği $S_d=8$ olan anlamlılık düzeyi 0.05 ile test edilmiş ve kıdem ile Sosyal Bilgilerin Kitapların düzenlenmesine ilişkin görüşleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Elde edilen bulgular bu dersi ayrı ayrı ders olarak okutma eğiliminin 10 yılı aşkın öğretmenlerde yüksek oluşudur. 1-10 yıl arası kıdemdeki öğretmenlerin meslek hayatlarına toplulaştırılmış programı uygulayarak başlamaları, ders kitaplarındaki konuların kaynaştırılmış ve tek kitap halinde olmalarını istemelerine sebep olarak gösterebiliriz. 10 yılın üzerinde kıdemde olanlar ise toplulaştırılmış öğretimden ziyade ayrı ayrı öğretimi istemektedirler.

Sosyal Bilgiler ders kitabındaki tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgileri konularının ağırlık oranına ilişkin olarak, yarıya yakını kısmen dengeli bulunduğunu belirtirken 1/3'i dengeli bulunduğunu ve 1/4 ine yakını ise dengeli bulmadıklarını belirtmektedirler. Dengeli bulunmayanlardan %34'ü vatandaşlık bilgisi konularını seçmişlerdir. Cinsiyetlere göre konuların dağılımlarını dengeli bulmayanlar arasında khi kare test tekniği analizine göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Coğrafya konuları arasında kadınlar %36 oranında dengesizlik görürlerken, erkek öğretmenler %12 oranında dengesizlik olduğunu belirtmişlerdir. Kıdemlere göre

de 2/3 oranında kısmen dengeli bulunmakta kıdemler arasında önemli farklılıklar gözlenmektedir. Bu farklılıklar öğretmenlerin öğretim programlarından geçmelerinden dolayı olabilir.

Bu sonuçlara göre, kitaplardaki konuların önemli bir oranının dengeli olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinin, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı öğretilirse, istenen davranışların daha iyi kazandırılabilceğine ilişkin olarak %42.86'sı kısmen kazandırır; %37.86'sı tamamen kazandırır, %18.57'si kazandıramaz demektir. Kıdemlerine göre bu rakamlarda değişiklikler göstermektedir. 1-5 yıla kadar kıdemi olanlar %62.96'sı kısmen kazandırır derken, 6-10 yıl arası kıdemlerin %42.86'sı kısmen kazandırır demektir. Bu seçeneği 10 yıldan yukarısı daha düşük oranda cevaplamıştır. Tamamen kazandırır seçeneğini 10 yıldan yukarısı kıdemlilerden 1/2 si cevap vermiştir. 10 yıldan çok kıdemli öğretmenler tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgilerinin ayrı ayrı öğretilmesi ile istenilen davranışların daha iyi kazandırılabilceğine ilişkin görüşleri olduğu sonucu çıkmaktadır.

O halde burada kıdem ile, dersler ayrı ayrı öğretilmesinin istenilen davranışları daha iyi kazandırabilceği arasında anlamlı bir ilişki vardır diyebiliriz.

Dersin öğretiminde en çok izlenen kitaplara ilişkin olarak, öğretmenlerin 2/3'üne yakın kısmı, ders kitabının yanında yardımcı kaynaktan da yararlanırım görüşündedir. 1/5 'ine yakını ise sadece ders kitabını takip ettiğini belirtirken, 1/6'i herhangi bir kitaba bağlı kalmadan dersi işlediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yarısından fazlasının yardımcı kaynaklardan faydalanmalarının olumlu olduğunu da belirtmek gerekir.

Öğretmenlerimizin %87'si araç ve gereç olarak ders kitabını izlediğini, buna yardımcı ders kitabı, harita-atlas vb. slayt, levha, film gibi görme ve işitme ile ilgili araçlar izlemekte ve bunların oranı düşük görünmektedir. Halbuki bu dersin öğretiminde çağdaş eğitim teknolojisi imkanlarından sıkça ve çok rahat olarak yararlanılmakta, yararlanılması beklenmektedir.

Dersin öğretiminde en çok uygulanan yöntemlere ilişkin olarak, öğretmenlerin %35.14'ü, taktir (anlatım), %30.41 soru-cevap, %2.03'ü problem çözme, %26.35'i ise ünite (proje) yöntemini uyguladıklarını belirtmektedirler. Kıdemlere göre 25 yıl ve yukarı olalardan üneti (proje) yöntemini %30 oranında kullanmakta, diğerk kıdemdeki öğretmenler ise bu yöntemleri %25 oranında kullanmaktadırlar. Bu da gösteriyor ki kıdem arttıkça Sosyal Bilgilerin öğretilme yönteminde de daha olumlu kararlar alınabiliyor. 1-24 yıl arası kıdemdeki öğretmenler taktir yöntemini yaklaşık %37 oranında kullanırlarken, 25 ve yukarısı %21 oranında kullandıklarını, buna karşılık %47 oranında da soru-cevap yöntemini kullandıklarını belirtmektedirler.

Özellikle günümüzde, Sosyal Bilgiler öğretiminde üzerinde durulan yöntem ünite (proje) yöntemi olduğu halde, öğretmenlerimizden 1-15 yıl kıdemde bulunanlar arasında çok az kullanıldığı görülmektedir. Problemlerin, problematik olarak ele alınması ve bu problemleri çözmeye yönlendirme yararlı olacağı görüşü ağırlık kazanmışken, bu yönteminde hiç denecek kadar uygulandığı görülmektedir.

Bu iki yöntemin özelliklerinin öğretmenlerce yeterli düzeyde ya bilinmiyor ya da bilindiği halde uygulanmıyor olabilir. Ancak geleneksel yöntemlerin büyük çoğunlukla uygulanması, ezberci bir anlayışla konuların sürdürülmesi, öğretmenlerin işin kolayına gitmeleri ve kendilerini de yenilemedikleri sonucu çıkarılabilir.

Öğretmelerin sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinin ilgili maddelerinin esasları doğrultusunda yapılan değerlendirmeyi %38 oranında kısmen yeterli bulduklarını, %32.39'u da yeterli görmektedir. %28'i de yetersiz görüşünü belirtmişlerdir.

1-10 yıl kıdemlilerin %45'i kısmen yeterlidir derken, 10-25 yıl yaklaşık ortalama %35 oranında kısmen yeterlidir görüşünü savunmaktadırlar. Yeterlidir seçeneğini 25 yıl ve yukarısı %47.87 arasında diğerk kıdemlilerden daha çok büyük oranda cevap vermişlerdir.

Öğretmenlerimizin, Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında değişiklik yapılmaması yönünde yarısına yakını görüş belirtirken, %12 oranında da değişiklik yapılmasını ve bu değişikliğin öğrenci seviyelerine uygun olmasını istemektedirler.

ÖNERİLER

İlkokullarımızdaki Sosyal Bilgiler eğitimini çağımızın ihtiyaçlarına uygun hale getirmek, milli çıkarlarımız açısından son derece önem taşımaktadır. Bunun için temel konulara eksiksiz olarak yer veren, aynı zamanda günümüzün Sosyal Bilgiler konularını tanıtan bir program yapmak şarttır. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı ve Üniversite İşbirliği ili konu ele alınmalı, yapılacak çok yönlü araştırmalar sonucu bir program geliştirilmelidir.

Araştırma sonuçlarına göre, kıdemi yüksek olan öğretmenlerimizin bu derste konuları ayrı ayrı öğretme eğiliminde oldukları görülmüştür. Yine bu derste en çok uygulanması gereken öğretim yöntemlerini çok az uyguladıkları, daha çok geleneksel eğitim yöntemlerini kullandıkları görülmektedir.

Bu sonuçların ışığında önerilerimiz şunlardır :

- Programın geliştirilmesinde başta program geliştirme uzmanları, üniversitedeki konu ile ilgili uzmanlar, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Dairesindeki konu ile ilgili öğretmenlerin, hatta öğrencilerinde görüş ve düşüncelerine yer verilmelidir. Program konularını bütünüyle kapsayan, öğretmene yol gösteren, toplulaştırılmış programa uygun olmalıdır.

-Sosyal Bilgiler programı, çocuğun "sosyal bir kişilik" kazanmasına önem vermelidir. Bunun için ders kitapları programa uygun ve toptan algılama özelliğine uygun hazırlanmalıdır. Ders kitapları, öğrencinin seviyesi, psikolojik gelişmesi göz önüne alınarak hazırlanmalıdır.

-Öğretmen görüşleri dikkate alındığında ders amaçlarının tekrar gözden geçirilmesinde yarar vardır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alması gereken tarih konularında; Türk tarihine, coğrafya konularından; Türkiye coğrafyasına, vatandaşlık bilgisi konularından; demokrasi ve demokratik hayata ilişkin konulara daha fazla yer verilmelidir.

-Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyo-kültürel problemler ve teknolojik gelişmelere ilişkin bilgilere de yer verilmelidir.

-Okullar imkanlar ölçüsünde, hatta zorlanarak Sosyal Bilgiler laboratuvarlarına kavuşturulmalıdır. Araç-gereçlerin bakımı ve kullanımını içeren bir yönergede öğretmenlere verilmeli, okulların araç-gereç ihtiyaçları karşılanmalıdır.

-Öğretmenler hizmet-içi kurs ve seminerlerden geçirilmelidir. Öğretmenlerde bu istek yüksek orandadır. Öğretmenler işbaşında sürekli denetlenmeli, programın başarılı olması sağlanmalıdır.

-Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretimine aktif olarak katılmaları sağlanmalı ve öğretimde öğrencinin etkinliğine ağırlık veren ünite (proje) yöntemi, tartışma yöntemi, problem çözme yöntemi ile konular işlenmelidir.

-Okullarda öğrenci artışı çok yoğun olduğundan, sınıf mevcutları çok kalabalıktır. Bu problemin çözümlenemeyişi başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir. Yerel imkanlarda zorlanarak dersane artırımına gidilmeli, mevcutlar azaltılarak tüm gün öğretim yapmanın imkanları araştırılmalıdır.

-Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili olarak gezi ve incelemelere yer verilmeli, bunun için kamu ve özel kuruluşlarla işbirliğine gidilerek araç temin edilmelidir.

-Halen 3 saat olan bu ders, 4 saat olarak yeniden düzenlenmelidir.

-Aynı dersi okutan öğretmenler arasında öğretimde birliği sağlamak için zümre toplantılarına işlerlik kazandırılmalıdır.

-Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrenci başarısını yükseltmek için, ünite sonlarına konu ile ilgili testlerkonularak ezberciliğin önlenmesine çalışılmalıdır.

- Öğretimde birden fazla duyu organına hitapeden tepegöz, diya, levha, filim ve televizyon programları gibi modern eğitim teknolojisi ürünleri kullanılmalı ve bu araçlar Ders Aletleri Yapım Merkezi ile Filim Radyo ve televizyon Eğitim Merkezi işbirliği ile hazırlanarak Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile okullara gönderilmelidir.

-Öğretmenler kendisini sürekli geliştirmeli, konuları tarafsız anlatmalı. sınıfta demokratik bir ortam meydana getirerek, öğrenciye kendine güven duygusunu kazandırmalıdır.

-Öğrencilerine, derse hazırlanma yöntemini öğretmeli, rehberlik görevini elinden geldiğince eksiksiz yerine getirmelidir.

-Ders kitapları eğitimin zincirinin çok önemli halkalarından biridir. İyi bir ders kitabının özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür.

-Kitaplar ortalama 10-15 sayfa civarında bölümlerden oluşmalı ve her bölüm yaklaşık 2 haftada sınıfta inceleyip bitirilmelidir.

-Her bölümün başında, o bölümde ele alınacak konuların anlaşılabilmesi için gerekli olan alt yapısının ne olduğu belirtilmeli, böylece öğrencilere eksiklerini tamamlamaları için uyarıda bulunulmalıdır.

-Konuların anlatımı mümkün olabildiğince bol fotoğraf, şekil ve resimle desteklenmelidir. Bunun için işini çok iyi bilen usta fotoğrafçı ve resamlardan yararlanılmalıdır.

-Kitaplarda kullanılan kağıt ve baskı kalitesinin yüksekliği, kitabın okunmasını kolaylaştırarak ve ilk bakışta öğrenciyi yüreklendirecektir.

-Her bölüm işlenirken basitten karmaşığa doğru bir sıra işlenmeli ve verilecek örnekler çok basit ve çok zor olarak seçilmemelidir. Aksi takdirde çok basit örnekler ilgiyi azaltacak, çok zor olanlarda öğrenciyi yılgınlığa düşürecektir.

-Bir bölümün her kesimine ilişkin, öğrencilere yöneltilecek soru ve problemler o bölümün sonunda değil, ilgili kesimin sonunda yer almalıdır. Böylece öğrenciler bölümün tamamını okumadan okudukları kesime ait soruları cevaplandırabilirler.

-Her bölümün sonunda mutlaka o bölümün özeti eklenmelidir. Çünkü özet, o bölümde ele alınan kavram, bilgi ve teknikleri bir arada verderek, konunun bir bütün olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

İyi bir ders kitabının hazırlanması bir ekip işidir. Bu ekipte konuyu iyi bilen bilim adamları ve öğretmenlere ilave olarak editör ve yazarlara, fotoğrafçı, ressam, matbaa teknisyenlerine ihtiyaç vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. AKYÜZ, Hüseyin, Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları Üzerine Bir Araştırma, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1992.
2. AKYÜZ, Yahya, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıcından 1993'e), Kültür Koleji Yayınları 2, İstanbul: 1993.
3. ALKAN, Cevat; Eğitim Ortamları, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No. 85, Ankara, 1979.
4. ALKAN, Cevat, Eğitim Teknolojisi: Kuramlar ve Yöntemler, Ankara, 1977.
5. ARSEVER, Ali, Alan Araştırma Yöntemi, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1993.
6. ATUH, Nafi, Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, Ankara, 1930.
7. BAKIRCIOĞLU, Rasim, İlköğretim , Ortaöğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Bakırcıoğlu yayınları, Ankara,1988.
8. Betty, Atwell Wrigth ve diğerleri, Elementary School Curriculum Retter Teaching Now, London,1991.
9. BEYDOĞAN, Hacı Ömer, "Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yönden Avantajlı ve Dezavantajlı İlkokul Son Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Bileşsel Hedeflerine Ulaşma Düzeyi," (Yayınlanmamış Doktora Tezi)Erzurum 1993.
10. BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Özel Öğretim Yöntemleri Binbaşıoğlu Yayınevi, 6. Basım, Ankara 1988.
11. BİNBAŞIOĞLU, Cavit, Genel Öğretim Bilgisi Eğitim Programları, İlke, Yöntem ve Teknikler, Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara, 1983.
12. Board of Education Handbook of Suggestiona, London, His Majesty's Stationery Office, 1937.

BLOOM, S. Benjamin, İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev., Durmuş Ali ÖZÇELİK, M.E.Basımevi, Ankara, 1979.

CANDAN, Ragıp, "İlkokul Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi", A.Ü. Sos.Bil.Enstitüsü Ankara,1990.

CELKAN, Y.Hikmet, Eğitim Sosyolojisi, Atatürk Üni. K.K.Eğt.Fak., Erurum, 1991.

CİCİLİOĞLU Hasan, Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim, Tarihi gelişimi)Ankara Üni., Eğitim Bilimleri Fak., Yayınları, No: 140, 1985.

ÇİLLENTİ, Kâmuran, Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Gül Yayınevi, Ankara, 1984.

DOĞAN, Hıfzı, Analiz ve Program Hazırlama, A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları, Ankara, 1982.

ERTURK, Selahattin, Program Geliştirme, Yelkentepe Yayınları, Ankara, 1978.

GANJAK Güler;ÜNAL, Suat, İlkokul Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı, Özer yayınları, İstanbul, 1993.

GÖNDERMEZ, Ali, İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, Bıdık Ali Yayınları, Ankara, 1992

GÜNDEN, Suat, Genel ve Özel Öğretim Metodu ve Uygulama, Yaygın Yüksek Öğretimi, Ankara, 1977-1978.

HIZAL, Alişan, "Ulusal Eğitimin Amacı ve Bu amacı Gerçekleştirmede Okulun Yeri" Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt :2, Sayı: 2, Ekim 1989.

- .. HIZAL, Alişan, "Çağdaş Eğitim Teknolojisi Açısından Köy Enstitüleri Uygulamalarının Değerlendirilmesi" Eskişehir Anadolu Üni., Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 1990.
- .. KAHVECİ, Ahmet, Ortaokullarda Sosyal Bilgiler Dersi Programının Değerlendirilmesi, (Ankara ilinde Bir İnceleme), A.Ü. Sosyal Bil. Enstitüsü, Ankara, 1986.
- KARATAŞ, Birgül, Araştırma Teknikleri, İstanbul, 1984.
- .. KAPTAN, Saim, Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistiksel Yöntemleri, Tekişik Matbaası, Ankara, 1981.
- .. KAYA, Y.Kemal, İnsan Yetiştirme Düzenimiz, Nüve Matbaası, Ankara, 197.
- .. KEYVAN, N.Çağlar, "İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretiminin Analizi", Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 1981.
- .. KISAKÜREK, M.Ali, Üniversitelerimizde Yenileşme "Program ve Öğretim Açısından" Ankara Üni., Eğitim Fak., Yayınları, No:54, Ankara, 1976.
- .. KISAKÜREK, M.Ali, "Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi," Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fak. Dergisi, Cilt : 16, Sayı 1.
- .. KINCAL, Remzi Yavaş, Okul-Aile Birliğinin Fonksiyonunu Geliştirme Düzeyi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991.
- .. KİRİŞOĞLU, Arif ve SARAL, Mahmut Çağdaş Genel Öğretim Metodu ve Uygulama, Divan Matbaası. Ankara, 1969.
- .. KOCAOLUK, Mehmet Şükre ve KOCAOLUK, Fatma, İlkokul Programı ve 5 Sınıfın Yıllık Planı, Genişletilmiş İkinci baskı Kocaoluk Yayınları.

1. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 25 Haziran 1990, sayı: 2315.
2. Milli Eğitim Bakanlığı, İlkokul Programı, 1969.
3. Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 25 Haziran 1990, sayı: 2381.
4. MOFFATT, P. Maurice, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çev. Nesrin ORAN, Maarif Basımevi, İstanbul: 1957.
5. ÖĞÜZKAN, Ferhan, Eğitim terimleri Sözlüğü, (Ankara :Türk Dil kurumu Yayınları, 1974).
6. ÖĞÜZKAN, Turhan ve diğerleri, Türkiye'de Ortaöğretim ve Sorunları, Hisar Eğitim Vakfı yayınları, No:1, İstanbul,1981.
7. ÖZOĞLU, Süleyman Çetin, Liselerde Sosyal bilimler Öğretimi A.Ü. Eğitim Fak. Yayınları, No. 38, Ankara : 1974.
8. XII. Milli Eğitim Şurası, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1989.
9. S.BRUBACHER, John, Modern Philosophies of Education, (Çev. Ferhan ÖĞÜZKAN) M.C. Grow Hill, New York, 1962, s.237-251.
10. S.BRUBACHER, John, "Eğitimde Amaçlar," Çev: Ferhan ÖĞÜZKAN. Ankara Üniv. Eğitim Bil. Fak. Dergisi, Cilt:16, sayı : 2, 1983.
11. ŞEKER, Hasan, "İlköğretim Okulu Programlarının Değerlendirilmesi", Atatürk Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 1993.
12. ÜLKEN, Hilmi Ziya, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yayınevi, İstanbul, 1979.
13. VARİŞ, Fatma; Eğitim Bilimlerine Giriş, A.Ü.Basımevi, Ankara-1991.

- . VARIŞ, Fatma, Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikleri, (Geliştirilmiş 4. baskı), Ankara, A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1988.
- . YAŞAR,Şefik, "*Yabancı Dil Öğretiminde Çağdaş Program Anlayışının Benimsenmesi*," Eskişehir Anadolu Üni. Eğitim Fak. Dergisi, Cilt:3, Sayı :1, Ocak 1990.
- . YALÇIN, İsmet, "Ortaokul Sosyal Bilgiler Programlarının Değerlendirilmesi", Ankara Üniv., Sosyal Bil.Enstitüsü, (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Ankara, 1985.
- . Wm. Vernon Hicks ve Diğerleri, "The New Elementary School Curriculum" Michigan State University, 1970.
- . WRİGTH, Betty Atwell ve diğerleri, Elementary School Curriculum Now, The Macmillan Company, New York Collier-Macmillan Limited, London, 1971.

ÖZGEÇMİŞ

Durmuş KILIÇ, 27.01.1962 tarihinde Erzurum'un Olur ilçesi Atlı Köyünde doğdu. İlkokulu doğduğu köyde, orta ve lise öğrenimini yatılı olarak Erzurum Yavuz Selim Öğretmen Lisesinde tamamladı. 1980-1984 yılları arasında ise Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. 1985 yılında Felsefe öğretmeni olarak Artvin-Yusufeli Lisesine naklen tayin edildi. 1989 yılında Rotasyon nedeniyle Erzurum-Oltu Lisesine felsefe öğretmeni olarak tayini çıktı. 1990 yılı Ağustos ayında uzun dönem Yedek Subay öğretmeni olarak askerliğini yaptı. 1992 yılında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümüne Meselek Dersleri Okutmanı olarak girdi. Evli ve iki çocuk babası olan araştırmacı, halen bu görevi yürütmektedir.

**İLKOKUL 5. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS PROGRAMINI
DEĞERLENDİRME ARAŞTIRMASI ANKET FORMU**

Sayın Öğretmen,

Size sunulan bu anket formu, ilkokullarda okutulmakta olan 5. sınıf Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde öğretmenlerin tutumlarını tesbit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

İki bölümden oluşan bu anket formunun birinci bölümünde kişisel bilgilere, ikinci bölümünde Sosyal bilgiler öğretimindeki mevcut duruma ve önerilerinize ilişkin sorulara yer verilmiştir.

Vereceğiniz cevaplar ve bilgiler yalnızca araştırma amacıyla kullanılacak, Sosyal Bilgiler programlarının yeniden geliştirilmesi ve düzenlenmesinde de katkıdabulunacaktır.

Araştırmamızın amacına ulaşması vereceğiniz cevapların samimi, doğru ve eksiksiz olmasına bağlıdır.

İlgi ve yardımlarınıza şimdiden teşekkür ederim.

Durmuş KILIÇ

Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir

Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Okutmanı

I. BÖLÜM

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Şu anda görev yaptığınız okulun adı :
2. Cinsiyetiniz ☐ E ☐ K
3. Öğretmenlik mesleğindeki kıdeminizi işaretleyiniz.
☐ a.1-5 ☐ b. 6-10 ☐ c. 11-16 ☐ d. 17-24 ☐ 25 ve yukarısı
4. Okulda yöneticilik göreviniz var mı?
☐ Evet ☐ Hayır
 Cevabınız "evet" ise
☐ Müdür ☐ Müdür Yardımcısı
5. Okulunuzda görev aldığınız eğitsel kol faaliyetleri var mı?
☐ Evet ☐ Hayır
6. Sınıf öğretmenliğini meslek olarak seçme nedeniniz :
☐ a. Sevdiğim bir alandı, isteyerek seçtim.
☐ b. Ailemin isteği üzerine seçtim.
☐ c. Öğrenimim zorunlu kıldı.
☐ d. Başka "belirtiniz".....
7. Mezuniyetten sonra mesleğinizle ilgili hizmet içi eğitime katıldınız mı?
☐ Evet ☐ Hayır
8. Katılmadıysanız hizmet içi eğitime katılma ihtiyacı duyuyormusunuz?
☐ Evet ☐ Hayır

II. BÖLÜM

MEVCUT DURUM VE ÖNERİLER

9. Sosyal Bilgiler ders programı, eğitim gördüğünüz kurumda size bütün detayı ile öğretilibildi mi?
☐ a. Evet ☐ b. Kısmen ☐ c. Hayır
10. Cevabınız "hayır" ise kendiniz araştırıp öğrenme imkanı bulabildiniz mi?
☐ a. Evet ☐ b. Kısmen ☐ c. Hayır
11. Cevabınız "hayır" ise kısaca sebebini açıklayınız

12. Sosyal Bilgiler dersi, sizce Türk Milli Eğitiminin ve dersin özel amaçlarının gerçekleşmesinde, kendinden beklenen fonksiyonu yerine getirebiliyor mu?

- ()a. Tümüyle getiriyor ()b. Kısmen getiriyor
 ()c. Hiç getirmiyor ()d. Başka "belirtiniz"

13. Sizce, Sosyal Bilgiler dersinin muhtevası öğrencilerin psikolojik gelişmelerine uygun mudur?

- ()a. Tümüyle uygundur ()b. Kısmen uygundur
 ()c. Uygun değildir ()d. Başka "belirtiniz"

14. Sosyal Bilgiler ders kitabının "muhteva" konu dağılımını dengeli buluyormusunuz?

- ()a. Dengeli buluyorum ()b. Kısmen dengeli buluyorum
 ()c. Dengeli bulmuyorum ()d. Başka "belirtiniz"

15. Sosyal Bilgiler ders programlarındaki konuların düzenini nasıl buluyorsunuz?

- ()a. Konular birbiriyle ilgilidir
 ()b. Konuların bir kısmı birbiriyle ilgilidir.
 ()c. Konular birbirinden kopuk ve ilgisizdir
 ()d. Başka "belirtiniz"

16. Sosyal Bilgiler ders kitapları :

()a. Bugünkü haliyle, tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi konularını kapsayan tek bir kitap halinde düzenlenmelidir.

()b. Tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi kitapları olarak ayrı ayrı düzenlenmelidir.

()c. Tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi konuları kitap içinde ayrı bölümler halinde değil, konular içinde kaynaştırılmış biçimde düzenlenmelidir.

- ()d. Başka "belirtiniz"

17. Sosyal Bilgilerin muhtevalarını oluşturan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi konularının ders kitabındaki ağırlık oranını dengeli buluyor musunuz?

()a. Dengeli buluyorum

()b. Kısmen dengeli buluyorum

()c. Dengeli bulmuyorum

()d. Başka "belirtiniz"

18. Konuların dağılımını dengeli bulmuyorsanız, hangi konular ağırlıkta olmalıdır?

()a. Tarih konuları

()b. Coğrafya konuları

()c. Vatandaşlık bilgisi konuları

()d. Başka "belirtiniz"

19. Sizce, Sosyal bilgiler dersi içindeki, tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgileri ayrı ayrı öğretilirse, istenen davranışlar daha iyi kazandırılabilir mi?

()a. Tamamen kazandırır

()b. Kısmen kazandırır

()c. Kazandırmaz

()d. Başka "belirtiniz"

20. Sosyal Bilgiler öğretiminde gezi, gözlem ve incelemelere yer veriyor musunuz?

() Evet

() Kısmen

() Hayır

21. Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde daha çok hangi öğretim yöntemini uyguluyorsunuz?

()a. Takrir (anlatım)

()b. Soru-cevap

()c. Problem çözme

() d. Ünite (Proje)

()e. Başka "belirtiniz"

22. Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde daha çok aşağıdakilerden hangisini uyguluyorsunuz?

()a. Ders kitabını aynen izlerim, öğrenciden isterim.

()b. Yardımcı kaynaklardan da yararlanır, öğrenciden isterim.

()c. Herhangi bir kitaba bağlı kalmadan konuları işler, not tuttururum.

()d. Başka "belirtiniz"

23. Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde kullandığınız araç ve gereçleri öncelik sırasına göre numaralayınız?

()a. Ders kitabı

()b. Yardımcı ders kitabı

()c. Harita, atlas vs.

()d. Slayt, levha, hareketli film vb

()e. Radyo ve TV. programları

()f. Başka "belirtiniz"

24. Okulunuzdaki ders araç ve gereçleri ihtiyacı karşılamakta yeterlidir.

()a. Yeterli

()b. Kısmen yeterli

()c. Başka "belirtiniz"

25. Okulunuzda bulunan ders araç ve gereçlerinden her zaman yararlanıyormusunuz?

()a. Her zaman yararlanıyorum

()b. Kısmen yararlanıyorum

()c. Hiç yararlanamıyorum

26. Basit araç ve gereçleri kendiniz hazırlayabiliyor musunuz?

()a. Evet

()b. Kısmen

()c. Hayır

27. Sınıf geçme ve imtihan yönetmeliğinin ilgili maddeleri esas alınarak yapılacak değerlendirmeyi yeterli buluyor musunuz?

()a. Yeterli

()b. Kısmen yeterli

()c. Yetersiz

()d. Başka "belirtiniz"

28. Sosyal Bilgiler Öğretimine ayrılan süre nasıl düzenlenmelidir?

()a. Haftalık ders saati olduğu gibi kalmalıdır

()b. Haftalık ders saati artırılmalıdır.

()c. Haftalık ders saati sayısı azaltılmalıdır.

()d. Başka "belirtiniz"

29. Sizce, sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında değişiklik yapılmalı mıdır? Hangi yönde, ne gibi değişiklikler yapılmalıdır?

i.

ii.

30. Sizce, dersin öğretmeniyle ilgili çözümü gereken problemlerle, başarıyı yükseltmek için önemli gördüğünüz önerilerini maddeler halinde belirtiniz.

i.

ii.

iii.

iv.

v.

EK-II

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ERUZURUM
Milli Eğitim müdürlüğü

SAYI : Kül.Hiz. Şb. 379/25909

20 AĞUSTOS 1993

KONU : Anket

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ

PERSONEL DAİRESİ BAŞKANLIĞINA

İLGİ : 12.08.1883 tarih ve 11886 sayılı yazınız.

İlgi yazınız gereği Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarından Okutman Durmuş KILIÇ'ın, "İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin öğretim'de öğretmen tutumları araştırılması" adlı tez çalışmasını İlimiz Merkez İlkokullarında uygulaması ile ilgili İl Makamından alınan 20 Ağustos 1993 tarih ve 25890 sayılı onay ektedir.

Bilgilerinize arzederim.

EKİ: 1 adet onay

Fevzi BUDAK

Milli Eğitim Müdürü

(İmza)

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
ERZURUM
Milli Eğitim müdürlüğü

SAYI : Kül.Hiz. Şb. 379/25909

20 AĞUSTOS 1993

KONU : Anket

İL MAKAMINA

ERZURUM

Atatürk Üniversitesi Personel Dairesi Başkanlığının 12.8.1993 tarih ve 11886 sayılı yazıları ile Kazım karabekir Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarından Okutman Durmuş KILIÇ'ın, "İlkokullarda Sosyal Bilgiler Dersinin öğretim'de öğretmen tutumları araştırılması" adlı tez çalışması ile ilgili ekte örneği sunulan anket formunu 1993-1994 öğretim yılının başında Erzurum'daki İlkokullarda uygulaması istenmekte olup, Müdürlüğümüzce de bir sakınca görülmemektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Kazım karabekir Eğitim Fakültesi öğretim elemanlarından Okutman Durmuş KILIÇ'ın, yukarıda belirtilen anketi ilimiz İlkokullarında uygulamasını tensiplerinize arzederim.

Fevzi BUDAK

Milli Eğitim Müdürü

UYGURDAR : 20/08/1993

Ahmet Şahin ÖZCAH

Vali Yardımcısı

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM BAKANLIĞI
ERZURUM İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ